RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS ORDINIS SANCTI BENEDICTI, THEOLOGI ANTIQVI AC PLANE CLARISSImi, in Cantica Canticorum, de incarnatione Domini, Commentariorum libri VII. à multis sæculis in hunc vsque diem maximè desiderati, multoq; labore ac sumptu nunc iterum atque iterum excusi.

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
Anno Salutis 1566.

OMNIVM CVM INSIGNIORVM SENTENTIARVM, TVM ALIARVM MEMORIA DIGNIORVM RERVM, QVAS PASSIM HI COMmentarij in Cantica Canticorum complectuntur, index breuis idemq; non inutilis: cuius numerus paginas, a litera, primam cuiusque paginæ columnam, b verò litera, secundam des monstrabit.

Genæ

H

I

L

M

Simplicitas

FINIS INDICIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI.

PROLOGVS.

VI contra hominem similẽ sibi luctatur, aut in agone cõtendit opus habet fortitudine corporis, vt athleta victor existens, iusta laurea mereatur coronari. Porrò qui cum Deo luctari, & regno cœlorum vim inferre præsumit, alia & meliori fortitudine opus habet, scilicet fortitudine mentis. Nam fortitudo corporis quid illic valet? Spiritus enim est Deus; & sicut eũ, *Iohan. 4.*
qui adorat, adorare oportet in spiritu & veritate, ità nihilominus eũ qui luctatur, colluctàri oportet in spiritu & veritate. Exemplũ laudãdæ huius fortitudinis habemus in patre nostro Iacob, *Iacob cũ deo luctatur.*
quemadmodum scriptura dicit. Cumq; maturè surrexisset Iacob, traductis omnibus, quæ ad se pertinebant, remansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo vsq; mane. *Gene. 32.*
Qui cùm videret, quòd eum superare nõ posset, dixit ad eum: Dimitte me iam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedicens illi, si contra Deum (inquit) fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis. ¶ Secũdum illud exemplum; vir ille adhuc sese à colluctante patitur vinci, quotiens studiosus & fidelis ànimus tàm diu versatur circa verbũ Dei, donec *Luctari cum uerbo Dei.*
extorqueat ab illo benedictionẽ spiritus sancti, quæ est verus & vtilis intellectus mysterii vel scripturæ: quam deus rationabiliter signauit, vt nõ facilè possit apprehendi: quia margaritæ non erant mittendæ corã porcis: & nulla difficultate vincitur, vt desistat, donec apprehendatur, quàmuis quodammodo fugiat sermo Dei, seq; iubeat dimitti. *Matth. 7.*
Igitur ô domina Dei genitrix Maria, & incorrupta mater verbi æterni Dei & hominis Iesu Christi, nõ meis, sed tuis armatus meritis cum isto viro, scilicet cum verbo Dei, cũpio luctari, vt de Canticis Canticorum opus extorqueam, quod nõ dedeceat vocari de incarnatione domini, ad laudẽ & gloriam eiusdem domini, ad laudem & honorem tuæ beatitudinis. *Inuocatio.*
Non noua hæc voluntas nunc incidit. Ante ànnos aliquot, cùm essem iunior, cingere me volueram, & huius nominis opus aggredi, scilicet de incarnatione domini, per occasionem huiusmodi. Coram regina cœlorum loquor, à conseruo meo quolibet irrideri non debeo, dicente, ecce somniator. Sedebam quasi solitarius per visum noctis, & ecce quasi sibilus àuræ tenuis per vtranq; aurem transcurrens, velocius quàm dici possit, istos in me versiculos deposuit: *Viso autori facta. Gene. 37. 3. Reg. 19.*

a Fœmi-

Fœmina mente Deum concepit corpore Christum:
Integra fudit eum nil operante viro.

Cùm reuersus ad memet versiculos taliter acceptos mente pertractarem,& nonnullis,vnde vel qualiter acceperim,secretius non sine admiratione denarrarem,atq; ad multorum notitiam versiculi peruenissent, qui tamen nescirent vnde accepissem, ex multis & diuersis quæ audiebam, occasio se præbuit, vt scribere aliquid cuperem de incarnatione domini,versaturus grande onus inualidis humeris. ¶Circa idem tempus & hoc aliud accidit. Frater quidam innocentis vitæ, & mundæ ac simplicis adolescentiæ retulit mihi, se vidisse filium tuum dominũ nostrum Iesum Christum,sedentem super altare suum,& circa eum collegium sanctorum, meq; asſidentem cum quiete, & tenentem Cantica Canticorũ.Hæc interim transisse videbantur,& inueterata mihi erat memoria horum:cùm ecce quidam de amatoribus verbi Dei, ex te ô beata virgo incarnati, CVNO pater cœnobii Sigebergẽsis,qui me penè dormitare volentem, nonnunquàm excitauit,& multis inuigilare fecit, quam nescio per occasionem opportunè importunè mihi insistere cœpit, vt scriberem aliquid huiusmodi, quale est hoc,quod nunc proposui. ¶Tunc demum recordatus sum eorum, quæ nunc dixi, simulque cuiusdam promissi tui, quia per visum mihi dicere visa es: pascha cum beata trinitate facies. Loquebar enim tecum, & dulce de beata trinitate habebam colloquium, nesciens quod ipsa esses: sed postquam illud ex te respõsum accepi,tum scire volenti, quæ nam esset tam sancta mulier, & hoc flagitanti in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti,te ipsam esse misericordiæ matrem stellantibus oculis gratanter demõstrasti. Sequor diuinum præsagium, si quando merear videre faciem tuã,& ante Christum tenere Cantica Canticorum,iuxta quod canimus in Psalmo: Venientes autem venient cum exultatione,portantes manipulos suos.Dicendum in primis de isto Salomonis libro tertio,super quem velut fundamentum ædificari cupio ædificium huius nominis, scilicet de incarnatione domini, cur vocetur Cantica Canticorum, & deinde cur non singulariter Canticum, sed pluraliter Cantica Canticorũ. Omne quod in scripturis nominatur Canticum,propter aliquod cantandum est Dei beneficium,& gratiarum actione autorem suum probans,accepti beneficii & gratiæ non immemorem siue ingratum. ¶Sunt autem in scriptura veteris instrumenti cantica nota vel insignia numero sex,istud autem est septimum idemq; nouissimum. Primum est canticum Moysi serui Dei,pro illo beneficio,quod Deus populum suum filios Israël liberauit, submerso Pharaone in mare rubro cum curribus & equitibus suis. Secundum canticum eiusdem Moysi, canticum Deuteronomii, quod scripsit canendũ tam pro illo, quàm pro cæteris eiusdẽ rei beneficiis. Tertium canticum Annæ prophetissæ,quæ fuerat sterilis,quod cecinit pro natiuitate Samuelis. Quartum canticũ Esaiæ,quod & scripsit, & canen-

Alia visio. — *Promissio per visionem autori facta.* — *Psal.125.* — *Sex cantica insignia.* — *Exod.15.* — *Deut.32.* — *1.Reg.2.* — *Esa.12.*

& canendum prophetauit: Cõfitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, pro beneficio, quo liberandus erat Iuda ab Assyriis. *Esa. 38.* Quintum cãticum Ezechiæ Regis, quod cecinit vel scripsit pro beneficio Dei, quia de infirmitate sua conualuit. Sextum canticum Abacuc, quod prophetice cecinit pro futura deiectione diaboli, secundum typum Nabuchodonosor Regis Babylonis. *Abacuc 3.* Septimũ, vt iam dixi, idemq; nouissimũ, est canticum istud maximi & singularis beneficii Dei, canticum amoris, quo Deus in beatam virginem descendit, ita vt filium ex ea generaret, qui est Christus Iesus, homo verus & Deus super omnia benedictus, *Septimũ omnia excellit.* *Rom. 8.* quantum istud beneficium, cætera cũcta Dei beneficia generi humano impensa, superexcellit. Recte igitur dicitur Canticum Canticorũ, quia quod in eo canitur, beneficium est omnium Dei beneficiorum. ¶ Quare autem non singulariter canticum, sed pluraliter Cantica Cãticorum? *Cur Canticã Canticorũ & nõ Canticum Canticorũ dicimus.* Ad hanc percunctationem viam respondendi parat considerata subdistinctio quatuor periocharum, id est, recapitulationum: quarum est signum capitulum hoc tertiò repetitum. Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas ceruosq; camporum, ne suscitetis neq; euigilare faciatis dilectã, quoad vsq; ipsa velit. *Quatuor decantationes amoris in hoc cãticu.* Idem sacramentum per omnes periochas continetur. *Mysteriũ super historiã fundatur.* ¶ Vnius enim eiusdẽq; amoris prima decantatio est, ab eo quod ait: osculetur me osculo oris sui, vsq;, Adiuro vos filiæ Hierusalem. Secunda ab eo, quod dixit, vox dilecti mei, ecce iste veniet saliens in montibus, vsq; itidem, Adiuro vos filiæ Hierusalem. Tertia prolixior, sic incipit. Quæ est ista quæ ascendit per desertũ, vsq; ad tertiam adiurationẽ, Adiuro vos filiæ Hierusalem. Quarta, Quæ est ista, quę ascendit de deserto deliciis affluens, vsq; ad finem. ¶ Non ignoro, quantũ vel quale susceperim negotium, scilicet historiæ siue rei gestæ aliquod ponere fundamentum, & super illud magnum, quod sub istis vocibus continetur, superædificare mysterium. Tunc enim expositio mystica firmius stat, neq; fluitare permittitur, si super hystoriam certi temporis vel rei demõstrabilis rationabiliter superędificata continetur. Labor magnus & difficilis, sed exinde spei solatiũ est, quia sermo Dei talis est, qui secũdũ similitudinem viri suprà memorati, qui luctabatur cum Iacob, possit vinci, si colluctator, id est, inquisitor eius legitimè luctari nouerit. *Gene. 32.* ¶ Quid est legitimè luctari? *Legitime, luctari.* Nimirum fortitudine vti verę & sanctæ humilitatis in precibus & lachrymis. Sic enim ille Iacob superauit, teste alia scriptura, in qua per Osee spiritus sanctus de illo dicit. *Oseæ 12.* In fortitudine sua directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, fleuit & rogauit eum. Igitur eiusmodi fortitudinem tribuat dominus virtutum, & victoria dulcis gratum subsequetur duellum.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum.

LIBER PRIMVS.

SCVLETVR ME OSCVlo oris sui.] Quæ est ista exclamatio tam magna, tam repentina. O beata maria, inundatio gaudij, vis amoris, torrēs voluptatis, totam te operuit totamq; obtinuit, penitusque inebriauit, & sensisti, quod oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, & dixisti: Osculetur me osculo oris sui. Dixisti enim ad angelū: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuū. Quod erat illud verbum? Quid locutus fuerat tecū? Inuenisti gratiam, ait, apud dominū: Ecce cōcipies & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ac deinceps: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. ¶ Nonne hoc verbum angeli, verbū & sponsio erat iā imminentis osculi oris domini? Igitur prudens ponderator dictum vtrunq; appendat in statera rationis, & istud, osculetur me osculo oris sui, quod dictum fuit animæ vel cordis iubilantis. Et illud: Ecce ancilla domini, fiat mihi secūdum verbū tuum, quod dictū fuit oris exultantis. Nōne sunt eiusdē ponderis? Nonne sensus idem est in verbis seu vocibus diuersis? Sicut audisti & credidisti, sicut tibimet imprecādo dixisti, fiat mihi, ita & factū est tibi. ¶ Deus pater te osculatus est osculo oris sui. Quis oculus hoc vidit? Quæ auris audiuit? Cuius in cor hominis ascēdit? Tibi aūt ô maria semetipsum reuelauit, & osculās, & osculū, & os osculātis. Lōgè minoris gratię, qualibet anima dū datū optimū, siue donū perfectū cōcipit, de sursum descendens ab eodem patre luminum taliter afflatur, talemq; intus in semetipsa persentit osculantis attactum, vt dicere non dubitet, nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. Quanto magis, tu ô beata, in perceptione doni singularis, dū Spiritus sanctus superuenit in te, & virtus altissimi obumbrauit tibi, reuelationem huiusmodi accepisti. Profectò anima tua liquefacta est, vt dilectus locutus est, scilicet Deus pater locutione admirabili, locutione ineffabili, dum substantiā verbi sui, cū illo amore suo spiritu sancto, tuæ menti, tuo ventri penitus infereret: in quo nec primam similē visa es, nec habere sequentem. Et ad angelum quidem dixisse suffecerit, fiat mihi secūdum verbum tuum angele dei, vt ille osculetur me osculo oris sui, ad ipsum aūt dilectum deum conuersa, loqui & iubilare anima tua non desiit, in ipso experimēto suauitatis inenarrabilis, cuius videlicet iubilationis summa hæc est.

Esa. 64.
Luc. 1.
Idem sensus sub diuersis vocibus.
Deus pater osculatus mariam.
Iacobi 1.
1. Cor. 2.
Cant. 5.
Locutio Dei patris ad mariam.

[*Quia meliora sunt ubera tua uino, fragrantia unguētis optimis. Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te.*] In Esaia loquitur idem ipse Deus: Audite me domus Iacob, & residuum Israël, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsq; ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Ergo & vbera rectè dicitur habere, quæ Psalmista nō ignorans, dicebat: Si exaltaui animā meā, sicut ablactatum super matre sua, ita retributio in anima mea. Quid ergo per vbera eius nisi dulcedinē eius rectè intelligimus? Et quid est dulcedo eius, nisi spiritus sanctus? Talis dulcedo pulchrè in duo vbera discernitur, quia duo sunt data eiusdem sancti spiritus. Alterum datum est in remissionem peccatorū, cuius videlicet dati vbere nullus ante hanc beatam virginem lactatus est sanctorū antiquorum. Alterum datum est in diuersarum diuisiones siue distributiones gratiarū, quo videlicet vbere lactati veteres sancti, & prophetauerunt & multa miracula operati sunt. Vtrorumq; huiuscemodi vberum lætificata dulcedine ineffabili, dū concipis ô virgo beata, dum tibi fit secūdum hoc verbum angeli, spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quibus duabus clausulis, iam dicta significabantur duo data eiusdem spiritus sancti, quid aliud diceres, nisi meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis? ¶ Non fueras experta vitium huius seculi, vinum voluptatis carnalis, sine cuius ebrietate nulla vnquam mulier præter te concipere potuit aut poterit, & tamen diiudicare nosti, quàm melior aut vehementior, dulcior atque fortior esset voluptas siue amor dei, in quo concepisti, sine dubio potatā illius torrente voluptatis. ¶ Et tu quidem veraciter dicere potueras: Ecce enim in iniquitatibus concepta sum, & in peccatis cō cepit me mater mea. Cum enī esses de massa,

Psal. 130.
Duo vbera duo data spiritus sancti.
Quo vino potata est maria.
Psal. 50.
Psal. 50.

quæ

quæ in Adam corrupta eſt, hæreditaria pec-
cati originalis labe non carebas: ſed ante fa-
ciem huius amoris peccatum, nec illud, nec
aliud ſtare potuit, ante faciem huius ignis ſti
pula omnis interijt, vt totum ſanctũ fieret ha
bitaculum, in quo deus totis nouem menſi-
bus habitaret, tota omnino munda materia,
Prouer.9. de qua ſancta oei ſapientia, domum ęternam
ſibimet ædificaret. ¶Et quia cum tanta dul-
cedine amoris, pretioſa plenæ gratiæ ſimul
infuſa ſunt chariſmata, quæ cæteris ab eodẽ
ſpiritu diſpartiuntur ſanctis & electis, rectè
vbera illa dixeris fragrantia vnguentis opti-
mis. Optima nanq; vnguenta ſunt chariſma-
1.Cor.12. ta hæc, ſermo ſapiẽtiæ, ſermo ſcientiæ, fides,
gratia ſanitatum, opera virtutum, prophetia,
diſcretio ſpirituũ, & cætera, quæ qui habent,
boni odoris ſunt & ſuauiter fragrãt, ſicut vn
guentum optimũ. Vnde Apoſtolus: Deo gra
2.Cor.2. tias, inquit, qui ſemper triumphat per nos in
Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ maniſe-
ſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bonus
odor ſumus deo. ¶Inter cæteros odores vn-
guentorum, quibus perfuſa es, prophetia fra
grauit, etiam lõgè antequam nſcereris. Hoc
enim ſenſerat propheticis naribꝰ ille, qui di-
xit: Et acceſsi ad propheti ſſam, & concepit,
Eſa.8. & peperit filium. Nunquid ille ſolus ad te ac
ceſsit, ô propheti ſſa fidelis? Imò prophetæ
omnes ad te acceſſerunt, quia prophetiæ om
nium, & ſcripturę omnes in tuũ ſenſum, cum
Luc.1. ſuperueniente in te ſpiritu ſancto, conuene-
runt. Vbi enim totum ſe indidit patris ver-
bũ, quomodò abeſſent ſcripturæ, quę de ipſo
verbo fonte ſuo prodierunt? Talia tam bo-
na vbera ſunt: Quid deinde? Oleum effuſum
nomẽ tuũ. Cuius vbera ſunt, eius eſt nomẽ,
id eſt, cuius eſt amor vel ſpiritus, per quẽ con
cipitur, eius eſt verbum ſiue filius qui con-
cipitur. Nam filius nomen eſt patris, præſer-
tim talis filius, tale verbum, per quod De-
us in cœlo & in terra valde nominatus, val-
de eſt inclytus. Nam per verbum omnia fa-
cta ſunt, quæ fecit deus. Et quis poteſt æſti-
mare fortitudinem eius? Porrò nomen hoc
tam forte, tam magnũ, ecce eſt oleũ effuſum.
Mira res. Quid verbo fortius, & quid oleo
ſuauius? Ergo ne verbũ à ſua eſt natura im-
mutatũ? Non. Sed qualitates creaturarũ, cum
quibus illi ratio eſt, hinc pro virtute, illinc
vitio diuerſæ, imò contrariæ ſunt. Verbi gra
tia: Diabolus in cœlo per vitiũ ſuperbus fuit:
tu virgo per virtutem humilis in terra appa
ruiſti. Pro qualitatibus tam diuerſis tamque
contrariis, vitium idemq; verbum, illi vt flu-
mẽ, tibiq; vt oleum ſeſe exhibuit, iuxta illud:
Iacobi 4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat

gratiam. ¶Quomodo autẽ, vel in quo eſt ef-
fuſum hoc oleum? Nimirũ in eo, quod à deo
proceſsit, & de inuiſibilibus ſuis ad noſtra v-
ſibilia venit, quemadmodum ipſe dixit Iu-
dæis: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis v- Iohan.8.
tiq; me. Ego enim ex deo proceſsi & veni.
Effuſum ergo eſt oleum, id eſt, nomen tuum,
quia proceſsit de ſecreto ſubſtãtiæ tuæ, ver-
bũ tuæ fortitudinis cum ſuauitate miſeratio
nis. ¶Et ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.
Nihil verius. Niſi enim oleũ taliter effuſum
fuiſſet, niſi verbum tuum taliter proceſſiſſet,
adoleſcentulæ, id eſt, animæ imperfectæ non Adoleſcentu
auſæ fuiſſent diligere te, imo nec auſæ fuiſ- læ animæ im
ſent audire te. Exempli gratia: Steterunt pro perfectæ.
cul, dicẽtes moyſi: Loquere tu nobis, & audie
mus. Non loquatur nobis dominus, ne forte Exod.20.
moriamur. Et alibi: Et acceſsiſtis ad me, ait
moyſes, atq; dixiſtis: Ecce oſtendit nobis do- Deut.5.
minus deus noſter maieſtatem & magnitudi
nem ſuam. Vocẽ eius audiuimus de medio
ignis, & probauimus hodie, quod loquente
deo cũ homine vixerit homo, &c. Adeo tũc
timebant adoleſcentulæ, nõdum quippe o-
leum erat effuſum. At nunc, dum illud effun
dis, ſicut tunc promiſiſti, dicens moyſi: Benè
omnia ſunt locuti, prophetam ſuſcitabo eis Deut.18.
de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, &c:
dum, inquam, taliter effundis, ecce adoleſcẽ-
tulę dilexerunt, id eſt, certiſsimè diligent te,
perfecta charitate foris mittẽte timorẽ, quia 1.Iohan.4.
cõſideratio tanti beneficij fiduciam dabit, &
credentium mentes excitabit ad viciſsitudi-
nem dilectionis. [*Trahe me poſt te, curremus in
odore unguentorum tuorum.*] Hactenus excla-
mationem tuam, ô dilecta domini, imitari
conabatur in admiratione, quaſi grãdior mo
dus elocutionis: deinceps ſermo noſter re-
miſsior in demõſtratiõne ſit. Trahe me poſt
te, inquit. Vbi diſceſsit angelus, exurgens Luc.1.
autem maria, inquit Euangeliſta, abiit in mõ-
tana cum feſtinatione, in ciuitatẽ Iuda: & in-
trauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Eliza
beth. Dixerat enim illi angelus: Et ecce Eli-
zabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in
ſenectute ſua. Et hic eſt mẽſis ſextus illi, quæ
vocatur ſterilis, quia impoſsibile non erit a-
pud Deum omne verbum. ¶Habent ſancti Sanctorũ cõ-
hoc proprium omnes, qui in veritate ſanctũ gratulatio
habent charitatis ſpiritum, vt ita gratulentur ſuper benefi-
de beneficiis, quę aliis impenſa perceperunt: cijs alicui col
quemadmodum & de illis, quæ à Deo ſibi- latis.
met collata ſunt. Tum properant mutuos ſi-
bi præbere conſpectus, tũ dulcia miſcere col
loquia, certatimq; opportuna, importuna im
pendere inuicẽ deuotæ charitatis obſequia.
Quid eſt hoc, niſi trahere & currere in odore

vnguentorum domini? Pretiosum erat vnguentum, magnum erat beneficium, quod dederat dominus sterili cōceptum tanti viri, qui in spiritu & virtute Heliæ deberet præire ante dominum,& quo maior non surrexerit inter natos mulierum. Tanti ac talis vnguēti odorem perceperat: talis ac tanti beneficij famam siue nuntium ab ipso angelo acceperat: & de hoc,sicut de cæteris,quis finis, quæ consummatio futura esset Spiritu sancto docente,magna prophetissa non ignorabat: Trahebatur ergo post dominum fœmina desideriorum, trahebatur & currebat in odore vnguētorum talium:& ipsum currere, id est, in montana cum festinatione abire, erat dicere trahe me post te. Nam qui veraciter diligit,& trahit,& trahi cupit. Cùm igitur traheretur, siue vbi tracta est & cucurrit,quid dixit? [*Introduxit me rex in cellaria sua.*] Quomodo vel cui hoc dixit? Nimirū per aspirationē spiritus sancti in mente eius redundātis, in vētre eius iā operantis,hoc dixit cognatæ suæ Elizabeth,& infanti, qui erat in vētre illius iam mensibus sex. Intrauit enim in domū Zachariæ,& salutauit Elizabeth. Et factū est,vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth,exultauit infans in gaudio in vtero eius. Et repleta est spiritu sancto Elizabeth,& exclamauit voce magna,& dixit: Benedicta tu inter mulieres,& benedictus fructus ventris tui,&c. Ergo verè dixit,& mirabiliter dixit, quæ salutādo cognatam repentè prophetissam efficit,vt confestim sciret illa omnia, quorū ista summa est: introduxit me rex in cellaria sua. Verè pulcherrimus & optimus explanatiōis modus,vbi verecundæ puellæ prolocutor fit ipse Deus,ipse spiritus sanctus, spiritus propheticus: Qui non tentatus est,ait vir sapiēs, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit,enarrabit intellectum. ¶Horum idcirco meminerim, quia reuera non nisi qui tentatus est in his,quę accepit,& à Deo reuelata sunt sibi,dignè potest perpendere religiosum silentiū virginis,siue custodiam oris eius,circa secretum Dei. Quis enim ab illo,qui somnia primus vidit & enarrauit, quorum vtiq; vilio visitatio fuit emissa ab altissimo, id est, à puero Ioseph filio Iacob:quis,inquam,vsq; in præsentem diem, ita nouit vel potuit obseruare tempus tacendi & loquendi, quin aliquando opus habet increpari, doceri, cauere scandalum inuidentium, sicut illum pater increpauit. Ergo quanto quisque amplius tentatus est in eiusmodi, & expertus est inuidiæ malum quid sit, ipse scit, & enarrare potest intellectum huius rei, quod tu beata virgo verè fidelis fuisti & veraciter magnæ fidei: non solum quia credidisti angelo Euangelizanti, verum etiam quia secretum istud custodisti, neq; properasti aliquādo cuiquam tuæ admirationem facere felicitatis, vt diceres, quid fecisset tibi Deus, nisi ei, cui prior ipse Deus vel spiritus sanctus reuelauit. Hoc non leuiter perpendere nos vult Euāgelista,cùm semel & iterum dicit: Maria autem conseruabat omnia verba hæc cōferens in corde suo. Nunc dicta prosequamur:Introduxit me rex in cellaria sua. Hoc ipsa quidem dixit verbis aliis, scilicet verbis cantici sui,quo anima eius dominum magnificauit, sed sicut iam dictum est, prior eidem, videlicet Elizabeth, spiritus sanctus, spiritus propheticus reuelauit. ¶Et quæ sunt illa cellaria regis Dei? Nimirum sacra mysteria, quæcunque continentur in scripturis sanctis. Nam ista cellaria pretiosa sunt, meliora cellis aromatum & argenti,& auri,& odoramētorum, & vnguenti optimi, & omnibus apothecis regiæ supellectilis, thesaurorumq; vniuersorū, quales habere potuerunt reges terrarum: & ille præcipuè temporalis rex Salomon. In cellaria sua,inquit, rex non qualiscunq;, sed rex cœli & terræ, me introduxit. Nihil enim à me abscondit, sed omni dulcedine sua me inebriauit. Qui enim verbum suum, quod erat,& est in corde suo, mihi totum infudit, quomodo non etiā cum illo mihi omnia donauit? Non enim introductio qualiscūq; hęc debet intelligi,sed introductio cū iure possidendi,sicut ius est sponsam legitimā cum tabulis matrimonij in dotem suam introduci. Quid ad hęc illa Elizabeth,cū istud intus aure cordis percepisset? [*Exultabimus & lætabimur in te.*] Hoc verè dixit,& cum magno clamore dixit. Ait em̄ voce magna: Benedicta tu inter mulieres,& benedictus fructus vētris tui: Et vnde hoc mihi,vt veniat mater domini mei ad me: Ecce enim,vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Et beata,quæ credidisti, quoniā perficietur ea,quæ tibi dicta sunt à domino. Nonne hoc erat dicere,exultabimus & lætabimur in te?Iam enim exultare incipimus, ego & infans in vtero meo exultare in gaudio, à voce salutationis tuæ. Ex hoc & nos, & qui vēturi sunt post nos, exultabimus & lętabimur in te, & cantabimus,dicentes, quia Eua nos fecit plorare, Maria nos fecit exultare. Nam quod illa tristis abstulit,tu reddis almo germine. Idcirco exultabimus & lætabimur in te. Quomodo in te? Dicam paulò expresſius. [*Memores uberum tuorum super uinum recti diligunt te.*] Hęc est & erit materia vel

causa

Marginalia: Luc.1. Mat.11. — Luc.1. — Eccle.34. — Silentiū Mariæ circa secretum Dei. — Gen.37. — Luc.2. — Esa.19. 3.Reg.10. — Luc.1.

causa exultationis vel lętitiæ nostræ in te, memoria vberum tuorum, quia virgineis vberibus lactasse illum prædicaberis, qui creauit te. Dicemus enim: Beatus venter, qui te portauit Christe, & beata vbera quæ suxisti. Et si aliud quid mysticum per vbera rectè potest intelligi, attamen causa ista cunctis erit amabilis, qa is, qui angelos suæ visionis dulcedine pascit, tua ô felix virgo vbera suxit.

Luc.11.

Super uinũ.

¶Huius rei memores super vinũ, id est, super omne, quod in hoc seculo dulce videtur aut iucundum, recti diligunt, id est, certisśime diligent te. Rectorum illorum primus est & erit infans iste, qui à voce salutatiõis tuæ, qua salutasti me, iam exultauit in gaudio in vtero meo, & lætatur in te. Iam cœpit exultare & lætari in te, & exultare non desinet, memor vberum tuorum super vinum, id est, omne seculum respuens & carnalis voluptatis commercium, virum se deo dedicans virgineum, propter vberum tuorum lac dulcisśimũ, quæ videlicet vbera tua de cœlo plena lacte virgineo lactauerunt Deum.

memores ube rum tuorum.

¶O quàm multi vtriusq; sexus, propter hoc ita te diligent & similiter facient. Num paruum est hoc memoriale tuum? Imo inter omnia, quæcunq; fecit Deus memorabilia, præcipuũ & omnis creaturæ expectatione est dignũ, quod is, qui angelorũ cibus est, homo factus ex te propter homines, tuis vberibus lactari dignatus est.

Recti dili gunt te.

¶Recti ergo, hoc ipso, quod recti sunt, quod nõ inuidi, imo beneuoli sunt, memores vberum tuorum, diligunt te. Quis fructus dilectionis huius? Quæ merces aut quod præmium? Abundantia. Dicit enim spiritus sanctus in Psalmo: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te. Cuius rei abundantia diligentibus te, ô sancta Hierusalem, nisi eius, quę diligitur in te. Tale est bonum tuum, bonum videlicet à deo datũ, vt quisq; diligendo facere posśit, & faciat esse suum. Diligendo ergo in te, quod mater es domini, fidelis anima & ipsa mater fit: Ipse enim meus, inquit, & frater & soror & mater est, quicunq; fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est. Cuius videlicet paternæ voluntatis, si summam quęrimus, credere, sperare, & diligere est. Non ergo paruo pro præmio, habendo fidem recti sumus, habendo spem memores sumus, habendo charitatem te diligimus.

Psal.122.

Matth.12.

Sequitur: [*Nigra sum sed formosa, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis: Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol.*] Res ipsa exigit vt quæram', quousq; vel quàm diu beata virgo Maria mãsit cum illa Elizabeth cognata sua. Vtiq; mẽsibus tribus, fere vsque dum Elizabeth tempus pariendi impleretur. Ille nanq; mensis sextus erat illi, quæ vocabatur sterilis, quando Maria nuntio bono impleta, exurgẽs abijt cum festinatione in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth. Maria autem mansit, inquit Euangelista, cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Statimque subiungit: Elizabeth autem impletũ est tempus pariendi, & peperit filium.

Luc.1.

¶Ergo Maria iam non erat illic, quando Elizabeth peperit filium. Cur, quæso, non interfuit? Cur tanti gaudij, tantæ exultationis festiuitatem non expectauit? Cur discessum suum non distulit, donec videret infantem, quem vidisse gaudium fuit? Non ignorabat angelum dixisse ad Zachariam. Et erit gaudium tibi & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Item, & ecce eris tacens, & non poteris loqui vsq; in diem, quo hęc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis. Cur non expectauit videre hoc miraculum, scilicet eũ, qui mutus fuerat, aperto ore eius & lingua eius, cum nomine Iohannis loquentem & benedicentem Deum? Nonne magis ad eam quàm ad quamlibet aliam pertinebat congratulari, & audire verba cantici de ore prophetãtis, & tu puer propheta altisśimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius? Cur igitur quæ & eatenus non venisse causam habere videretur, vt saltem illa die veniret, cognata cum vicinis & aliis cognatis illius, & congratularetur: econtrà cum iam dudum venisset, idcirco discesśit ne interesset gaudentibus & congratulantibus.

Cur Maria non interfuit partui Elizabeth.

¶Causam nesciremus, rem ipsam, id est, discessum eius non adnimaduerteremus, nisi excitasset intellectum vox ista, per spiritum sanctum in persona eius prolata, nigra sum sed formosa. Quid enim hoc erat? Quid putamus facturos vel dicturos fuisse vicinos & cognatos, qui multi conuenerunt, si inter eos inueniretur in vtero habens? Ipse Ioseph vir eius, cui desponsata erat quoniam inuenit eam in vtero habẽtem, cùm esset iustus, nolebat traducere eam, sed volebat occultè dimittere eam. Ergo in oculis eius nigra erat, & est adhuc in oculis siue in sensu illorum, qui cum sint filij matris suę, de quibus postmodum dicendum est, pugnant contra eam, contradicendo nobis credentibus & confitentibus, eam de spiritu sancto fuisse imprægnatam.

Responsio.

Matth.1.

¶At illa dicere poterat & veraciter dicit, nigra sum sed formosa: nigra, inquam, id est, prægnãs inuẽta sum: sed formosa, id est, salua virginitate de spiritu sancto imprægnata. Benè actum, optimè prouisum est, vt ventura postmodũ multitu

Nigra sum sed formosa.

dine ad illud natiuitatis Iohannis gaudium, reuerteretur in domum suam, ne prius ab illis deprehenderetur in vtero habēs, quàm ab ipso beato Ioseph, qui dignus esset corrigi per angelum, dicentem, Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam cōiugem tuam. quod aūt in ea natū est, de spiritu sancto est. ¶Nec istud suffecisset, nisi etiam, priusquàm complerentur dies Mariæ vt pareret, locum mutauisset. Poterat nanq; vicinis & notis fieri occasio loquendi, quod tam citò peperit, vix habens menses sex: ex quo monente angelo, beatus Ioseph coniugem suam accepit. Benè igitur, & hoc prouisum est, quod exiit
Luc. 2. edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, quatenus per hanc occasionem & scriptura impleretur, quæ Christum
Mich. 5. de Bethleem nasciturum prædixerat esse, & virgo ab omni vicinorum quæstione liberaretur, quomodo tam breui tempore exacto, ex quo in coniugium accepta fuerat, peperisset. Dicat igitur: Nigra sum sed formosa, filiæ Hierusalem. Secundū opinionem malè videntium nigra, secundum fidem rectè credentiū formosa. ¶Quàm nigra, & quàm for
Gene. 21. mosa? Nigra, sicut tabernacula Cedar: formosa, sicut pellis Salomonis. Sicut enī Ismahel, ad quē pertinet Cedar, niger, id est, seruus homo, iure fuit eiectus cum matre sua, dicēte Sa
Galat. 4. ra: Eiice ancillam & filium eius: non enim erit hęres filius ancillæ cum filio liberæ, & è regione omnium fratrum suorum in solitudine fixit tabernacula, ita & ego iure eiicienda visa sum, ita vt vir meus Ioseph nollet traducere, sed vellet occultè dimittere me. multū erat miserationis in eo, quod occultè dimittere voluit, cum lex multò asperius cen
Deut. 22. seat de puella eiusmodi, qualis ego, dum prægnans essem, poteram existimari. Ergo nigra ego sicut tabernacula cedar: quia sicut ille cū matre sua, ita & ego cum eo, quod conceperam, videbar eiicienda, viri mei domo & hęreditate indigna. Cedar, vt iam dictum est, pertinet ad Ismahel. Quare autem magis hic placuit dicere tabernacula Cedar, quàm tabernacula Ismahel? Videlicet quia Cedar tenebræ, Ismahel interpretatur exauditio Dei, magisq; nomē tenebrarū, quàm exauditiōis
Formosa sicut pellis Salomonis. oei congruit meæ, quę putabatur, ingenij nigredini. ¶Econtrà, sicut pellis Salomonis, id est, exterior cultus & omnis dignitas sapientissimi Regis incomparabiliter splenduit, ita vt nullus ei regum potuerit vnquam comparari, ita & virginitatis meæ splendor præ omnibus sanctis & filiis regni Dei est admirabilis, nec ei, qui ex me natus est, quisquam sanctorum, nec ipse Isaac eidem Cedar longè prēlatus & prēferendus, potuit vnquam, vel poterit cōparari. Quare autem non dixit, sicut Salomon, sed sicut pellis Salomonis? Videlicet, quia quidē formosa pellis Salomonis, sed nō ipse Salomō valde formosus fuit. Intus enim quandam deformitatem habuit, etiā quando fulgebat formositas pellis. Dixit enim dominus illi: Quia habuisti apud te hoc, & non custodisti pactum meū & 3. Reg. 11.
prēcepta mea, quę mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum, &c. Quid nam est dicere, habuisti apud te? nisi ac si diceret, qualē te nunc ostendisti, sequendo deos alienos, talis eras etiā, cùm deforis me honorares omni adoratione & pulchri templi ædificio. Igitur meliꝰ dicere fuit, sicut pellis Salomonis, quā sicut Salomon, ita formosa sum, quia non sicut habuit apud se, sed sicut de foris ędificauit templum manu factum, & sicut dixit: Sapientia ędificauit sibi domum: ita ex me De- Prouer. 9.
us templum sibi non manu factum, & nō manu factam sapientia sibi ędificauit domum. ¶Nolite filiæ Hierusalem considerare me, Quod fusca sim.
quod fusca sim, id est, corrupta, quia quod tu mentem vterum habeo, quod inuecta sum in vtero habens, non fecit vir, quia virum non cognosco, sed ita decolorauit me sol. Verus sol, & sole Deus longè pulchrior semetipso me impleuit, de semetipso vterum meum tumentem reddidit. Hoccine est decolorari? Non apud vos ò filiæ Hierusalem, quæ habetis oculum simplicem, sed apud superborum cogitationes, quorum nequam est oculus. Non erat nequam oculus Ioseph, sed quandā excusabilem ignorantię nebulam habēs, cito purgatꝰ est, dicēte sibi angelo domini, quod sana cute decolorata essem, quam non flamma ignis de deorsum, sed desuper sol decolorauit, quod salua virginitate grauida essem: quam non vir terrenus, sed pater cœlestis de spiritu sancto grauidam fecit. Non ita cæteri omnes cognitā veritatē sequūtur. Sed quid? *[Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt* Apoc. 8.
me custodem in uineis, uineam meam non custodiui.] Filij matris meæ, Iudęi sunt, filii * synagogæ, alias synagogæ.
imo qui se dicūt Iudęos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanę. Isti pugnauerunt. i. certissimè pugnabāt contra me, cōsiderantes & cōsiderare volētes, quod fusca sim, quod nō verè decolorauerit me sol, sed nigra sim nigredine omnimoda, sicut tabernacula cedar. Hinc ab illis passa sum, vel patiar pugnas verborum, pugnas linguarum blasphemātium. Prędicatū est eis, quod non nigra, imo, ut iā dixi, formosa sim sicut pellis Salomonis: sed econtrà pugnauerunt repleti zelo, & contradixerunt propugnatoribus meis blasphemantes.

mantes. Diximus ergo: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos indicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim

Esa.42. præcepit nobis dominus: Posui te in lucē gētibus, vt sis in salutem vsq; ad extremū terræ.

Posuerūt me custodē in uineis. ¶ Hoc modo posuerunt me custodem in vineis, id est, in gētibus, quæ non quidem erāt, sed ex mea custodia factæ sunt vineæ domini. Posuerunt, inquam, id est, vt ego ponerer, effecerunt per incredulitatem suam. Non enim ego prior illos, sed ipsi priores me repulerūt, & custodia mea sese indignos iudicauerunt. Igitur iusto iudicio tales matris meæ filios reliqui, & vineam meam non custodiui, gentem meam nō adiuui, non defendi, quin venirent, locumq; & gentem tollerēt Romani. Putauerūt, quod si me repulissent, errare

Gen.16. deberem in solitudine, sicut Cedar, vel sicut Agar. Verùm non ita est. Pro vna vinea, quæ debuit esse mea, vtpotè gens mea, sanguis meus, & caro mea, multas vineas acquisiui, multas Ecclesias in gentibus dilataui, quæ omnes custodiam meam habent, & habere desiderant, de meritis meis præsumentes, de intercessionibus meis confidentes, & pro huiusmodi custodia clamantes ad me iugiter: Hæc ad filias Hierusalem elocuta, quales refugit, vt suprà iam dictum est, ne consideraretur ab eis, & inueniretur in vtero habens, in illa frequentia venientiū ad Elizabeth, vt congratularentur ei, mox ad dilectum conuersa, dicit: [*Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne uagari incipiam per greges sodalium tuorum.*] Sensum vocis huius quærenti, nec dubitanti mihi, quin veraciter congruat tantæ tamq; beatæ virgini, magnum & mirum sese ingerit & aperit sacramentum illius Euangelicæ lectionis: Cùm factus esset Iesus annorum duodecim, ascé-

Luc.2. dentibus illis Hierosolymam secundum cōsuetudinem diei festi, consummatisq; omnibus, cùm redirent, remansit puer Iesus in Hierusalē, & nō cognouerunt parentes eius, &c. vsq;, & dixit mater ei⁹ ad illū: Fili, quid fecisti nobis sic: Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Quid enim? Nunquid casu gestum est, vt puer Iesus remaneret in Hierusalem, & parentes eius illum esse in comitatu existimarent, vt requirerent inter cognatos & notos, & non inuenirēt, regressi in

Luc.2. Hierusalem, requirentes, post triduuū inuenirent, nō quomodocūq; vel vbicūq;, sed in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem? Nunquid hoc Euāgelista tam diligenter scriberet, nisi rem sacramēti plenā esse sciret? Sunt & alia multa, inquit, Iohannes, quæ fecit Iesus, quæ si scri- Iohan.21. bantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt, libros Si solam spectes rem gestam, quantū est hoc inter alia tam multa, vt illis omissis ab Euangelista non deberet omitti? ¶ Igitur & in voce ista, indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie: & in illa re gesta, qua dixit eadem diligens & dilecta: Fili quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, vnum idemq; my- Mysteriū de abolendis cæremonijs iudæorum. sterium spectare iuuat. Quid enim est comitatus de die festo redeuntium, nisi frequentia vel ritus cæremoniarum Iudaicarum, cæremoniarum carnalium? Istæ nanque mandata vitæ nō præcesserunt, sed comitatæ sunt, & si ritè consideres legis ordinem, postquam præcepta bona data sunt, quæ faciens homo viuet in eis, istæ cæremoniæ præceptaq; non bo Leuit.18. Ezech.20. Exod.23. na, in quibus non viuerent, à reatu vituli sum pserunt initium, & hoc erat iugum grauissimum, quod neq; nos, ait Petrus Apostolus, neq; patres nostri portare potuimus. Super his magna cōquisitio futura erat, & facta est: sicut in Actibus Apostolorū legimus: Et qui Actor.15. dam descendentes de Iudea, docebāt fratres, quia nisi circuncidamini, non potestis salui fieri, & quia oportet præcipere, seruari legem Moysi. Hoc erat parentes Iesu existimare, Iesum esse in comitatu. Sed non erat ibi Iesus. Imo erat & esse illum oportebat, in medio doctorum, audire & interrogare verba vitæ. Hinc per Hieremiam prophetam fue- Hiere.7. rat prædictum: Quia non sum locutus cū patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum, sed hoc verbū præcepi eis, dicens: Audite vocē meam & ero vo Exod.20. bis deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandaui vobis, sub auditur, in monte Oreb ante reatum vituli, vbi iustificationes & præcepta vitæ dedi, scripta in tabulis digito Dei. ¶ Horum discernendorū vtiq; magistrā te esse oportebat ô beata Maria, & magistra magistrorū, id est, Apostolorū, iuxta illud: Fons hortorū, puteus a- Cant.4. quarum viuentiū, quæ fluunt impetu de Libano. An quia spirit⁹ sanct⁹ illos docuit, idcirco tuæ vocis magisterio nō illis op⁹ fuit? imo vox tua vox illis fuit spirit⁹ sancti, qcquid supplementi opus erat eisdē mortalib⁹ vel testimonij, ad cōfirmandos singulorum sensus, quos acceperant ab eodem spiritu, diuidente 1.Cor.12. singulis, prout vult, ex religioso ore tuo perceperunt, instructo ad loquendum, benè cōposito ad tacendum, prout tempus erat opportunum. An quia loco suprà memorato de

Actibus Apostolorum, vbi facta seditione propter cæremonias Iudaicas conuenerunt Apostoli & seniores, videre de hoc verbo, nullam tui mentionem scriptura fecit, idcirco putandum est, quod conuentus ille te omiserit, & sanctũ de tuo pectore, de tuo ore spiritum non consuluerit? Imo & illic & in cæteris agendis tu princeps, omnem soluisti quæstionem: ita tamen, vt non clamares, neque contenderes, neque audiretur vox tua foris: quia (sicut ante nos dictum est) tu sola es virgo, quæ vniuersam hæreticam prauitatem interemisti. Dixeris ergo: Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum. Indicari tibi flagitabas, vt aliis indicare scires. Sed dico: Nũquid nesciebas? Nunquid quod prophetæ sciuerunt, tu ignorabas? Vtique nescires, nisi desuper indicatum tibi fuisset. Et Deus tuus, filius tuus præsciebat, quod resurrecturus esset à mortuis: & tamen in persona eius Psalmista dicit: Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis. ¶ Dicat aliquis: Quid ergo est, quod in supradicto loco Euangelij, dum ista significarentur, dixit: Fili quid fecisti nobis sic, ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te, & cætera vsque, & ipsi nihil horum intellexerunt? Ad hæc, inquam: Et quid illud est, quod Euangelista continuo intulit: mater eius conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo? Igitur ecce duo quasi repugnantia. Si enim non nesciebat, quomodo quærens dolebat, dolens quærebat? Si autem nesciebat, quomodo vel de quibus in corde suo conferebat? Ergo neque à dextris, neque à sinistris sermo fit, quia veraciter magna hæc prophetissa, quid ageretur, non ignorabat, quoniam gratia plena erat, & tamen dolens quærebat, quoniam dispensationi diuinæ ipsa suo silentio seruiens, quàmuis cum illis quærentibus quæreret, tẽpus tacendi custodiebat, & dolentibus cõdolebat. Quomodo autem dicenti, indica mihi, responsum est ex persona dilecti? Nam & percunctatio, & causa percunctationis melius cum responsione explanari poterit. [*Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, regredere & abi post vestigia gregum: & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum.*] O pulcherrima mulierum, ô benedicta inter mulieres, cuius pulchritudo benedictio est, cuius pulchritudo ipse benedictus fructus ventris tui est, talis ac tanta causa tua est, vt si teipsam non ignores, statim scias illud quod quæris, dicens: Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie, nec verendum tibi sit, ne vagari incipias per greges sodaliũ meorũ, id est, per conuenticula, quæ fiunt circa cathedras siue doctrinas scribarum & pharisæorum, qui sese mihi sodales siue pares faciunt, qui in cæremonijs suis iustificari volunt, qui suam quærentes statuere iustitiam, iustitiæ Dei quæ Christus est, subiecti non sunt. Quid enim? Vnde pulchritudinem istam acquisisti, vt sis pulcherrima mulierum? ex fide & humilitate, an ex operibus legis? nonne ex fide & humilitate? Nam & beata quæ credidit, ait illa prophetissa, illa cognata tua Elizabeth, repleta gaudio, & exultans in spiritu sancto cum infante in vtero suo. Beata (inquit) quæ credidit, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt ei à domino. Non dixit, beata, quæ inuenta est in operibus legis. Ecce beatitudo ex fide. Tu quoque statim cecinisti, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et ecce beatitudo ex humilitate. Ergo ex fide & humiltate, imo fides & humilitas tota pulchritudo tua est, & hic est locus requietionis meæ. Locus, in quo dilectus tuus pascendo & cubando delicietur in meridie, id est, in hoc tempore plenæ gratiæ, quando figura iam præterita, res illuxit, vmbra depulsa, sol veritatis ascendit. ¶ Si hoc ignoras, consequens est quod dixi, egredere & abi post vestigia gregum, videlicet eorũ, qui in lege vel in carne iustificari volũt: & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorũ, id est, carnales habe alumnos secundũ imitationẽ supradictorum sodaliũ meorũ: quorũ omniũ cũcti greges, nõ oues, sed hœdi sunt: vtpotè à peccato suo non iustificati, imo in peccato suo morituri. ¶ Cui posthac licebit in carne gloriari? Ecce illi, quæ de carne sua verbum carnem factum peperit, si ignorat se, subauditur, vnde altissimo placuerit, dicitur, Egredere & abi. Et in Euangelio, quum extollens vocem quædam mulier de turba, dixisset, Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti, quid respõsum est ei? Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Hæc enim causa principalis est effectiua beatitudinis, & sine hac beata non potuisset esse vel dici. ¶ At tamen perseueranter & irrefragibiliter dicimus, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, & benè dicimus, scientes quia hospitiũ ventris sui, quod creatori suo præbuit, & alimonia lactis sui, quod ori eius ministrauit, fide pretiosa & humilitate gratiosa cõmuniuit atq; perornauit, compleuit & custodiuit, nullam habẽs vnquam ignorantiam sui.

Sequi-

Margin notes: Actor. 15. — Esa. 42. — Psal. 40. — Maria nõ nesciebat, & tamẽ dolẽs quærebat. — Rom. 10. — Pulchritudo Mariæ fides & humilitas. — Luc. 1. — Coloss. 2. — Abi post vestigia gregũ. — Iohan. 8. — Luc. 11. — Beatus venter qui te portauit.

Sequitur. [*Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea.*] Hoc est quod nolo ignorare, & quod si ritè perpendis ô amica mea, non ignoras te. Quisnam fuit ille meus equitatus in curribus Pharaonis, vel quomodo in curribus Pharaonis? Magnū & mirum spectaculū respicienti, inde currus Pharaonis, hinc equitatum meum. Currus nanque Pharaonis valde multi, ferro armati, pleriq́ue etiam auro vel argento insigniti fuerunt: eqnitatus autem meus, virga vna fuit, virga Moysi & Aaron. Virga illa cōtra sublimes currus Pharaonis taliter equitauit, hoc modo militauit. Primò, versa in colubrum deuorauit virgas magorum, deinde percutiens aquas fluminis vertit in sanguinem, deinde extēsa super fluuios & super riuos ac paludes eduxit ranas super terram Aegypti, deinde percusit puluerem terræ, & facti sunt cyniphes in hominibus & in iumētis, deniq; impleuit domos Aegyptiorum muscis diuersi generis, deinde fecit, vt morerentur omnia animantia Aegyptiorum: & deinde facta sunt vulnera vesicarum turgentium, deinde extēsa in cœlum fecit tonitrua & grandinē mixtum igni, ac discurrētia fulgura super terram Aegypti: deinde extensa super terram ascendere fecit locustam, & deuorauit omnem herbam, quę residua fuit grandini: deinde extensa in cœlum, fecit vt essent tenebræ horribiles in vniuersa terra Aegypti, nouissimè eleuata super mare, vertit illud in siccum, & diuisit aquam, & trāsierunt filij Israel per medium maris, iterumque reducta super mare, operuit aquis curr⁹, & equites cuncti exercitus Pharaonis. Rectè ergo virga talis dicitur equitat⁹ domini, quæ contra tot currus & equites Pharaonis sola suffecit, & victoriā peregit. ¶Quomodo vel in quo tali equitatu meo amica mea assimilaui te? Videlicet in eo, quod posita coram domino virga illa in tabernaculo testimonij, sequenti die inuenta est germinasse, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amygdala deformati sunt. Erāt enim quidam similes istorum sodalium meorum, pro sacerdotio contendentes, & concilia sua trahentes aduersus Moysen & Aaron: sicut isti sodales mei, sacerdotium sibi vendicant, in carnibus taurorum & sanguine hyrcorum, aduersus sacerdotium meū, sacerdotium æternum, secundum ordinem Melchizedec iuramento firmatū. Dixi ergo. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorū à me, ne moriantur. Illi signo, illi equitatui meo assimilaui te amica mea. Sicut enim virga illa virgas maleficorū & incātatorū deuorauit, & omnē superbiā Aegyptiacā obtriuit, ac deinde germinauit, frōduit, floruit & fructum protulit, nō plātata, nō succo terræ animata, sed virtute cœlesti supra vsum naturæ prouecta, sic tu pulcherrima mulierū, amica mea, cunctā prauitatem hæreticam interemisti, superbiam diaboli deiecisti, conceptu florida, partu fructifera, virgo in conceptu, incorrupta in partu, virgo ante partum, incorrupta post partū. Nonne igitur pulcherrima es mulierum? Verè pulcherrima. [*Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia.*] Pulchritudo tua pudicitia est, quę multū apparet & spectabiliter lucet in genis tuis, quia non foris vagaris oculis, sed sicut solinaga & auis castissima turtur, solitudine delectabaris, & solitariā te angelus inuenit atq; salutauit. Non ita pulchræ sunt genę mulieris, qualē Sapientia denotat, Ornatu, inquiēs, meretricio præparata ad capiendas animas, garrula & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis. Verū vt taceā de eiusmodi, pudicarum omnium virginū, viduarum atq; continentium pudor siue pudicitia, religiositas aut verecundia, tuis genis, tuis oculis comparata, non est verecundia, non est pudor, non est, aut vix meretur dici pudicitia. ¶Adde quod collum tuum sic est sicut monilia. Sicut enim monilia muniunt matronarum pectora pudica, vnde & dicuntur monilia, eò quod pectus muniant, ne quis extraneus (id est, impudicus) manum suā injiciat, ita & collum tuum munit verba tua, non solū ne quid otiosum aut noxium siue inordinatū per vocem erumpat, verum etiam ne ipsum bonum tuū, secretū tuū, diuinū mysteriū tibi creditum, leuiter viam vel vocem inueniat, vt auris aliena, siue filia aliqua, quanuis videatur esse filia Hierusalē, quæ forte custodire nesciret huiusmodi margaritas, sicut custodiri oporteret propter porcos, maximeq; propter Herodē & eius cōplices, intelligat. Verè igitur pulcherrima mulierū, pulcherrima in genis, pulcherrima in collo, id est, tam oculorum quàm verborum tuorū moderamine decentissimo. Quid ad hæc dicunt amici vel familiares tui, quales primi fuerūt Apostoli? [*Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.*] Murenula quoddam colli ornamentum, vulgò sic vocatum, idcirco quod scilicet auri metallo in virgulas lentescente, quædam ordinis flexuosi catena cōtexitur, in similitudinem murenæ serpentis. Hæc & interdum auri atque argenti texitur virgulis. Vnde hic dicitur, Murenulas aureas, vermiculatas argento faciemus tibi. ¶Aurum & argentum idem

Marginal notes: *Equitatus domini virga Aaron.* — Exod. 7. — Exod. 14. — *Maria assimilatur virgæ Aaron.* — Num. 17. — Heb. 9. Psal. 109 — *Pulchræ sunt genæ tuæ.* — *Collum tuum sicut monilia* — Matth. 7. — *Quid murenula.*

idem ſignificant hic, quod in Pſalmo cùm dicit:Pennæ colūbæ deargentatæ,& poſteriora dorſi eius in pallore auri. Aurū in dorſo vel in poſterioribus colūbæ; interior eſt ſenſus ſacræ ſcripturæ,argentum verò ſermo exterior, cuius nitori nullo modo cōparari poſſunt lepores ſiue exornationes eloquentiæ mūdanæ, quantūlibet exquiſitæ fuerint ſiue accuratæ. Ergò per murenulas aureas argento vermiculatas, rectè intelligimus ſermocinationes ſanctorum, ſenſibus aureas, elocutionis nitore argenteas ſiue luculentas. Eſt igitur ſenſus: O virgo virginum, quomodo factum eſt iſtud? Quia nec primam ſimilem viſa es nec habere ſequentem. Laxa vocis iter,& collum tuum ſilētio communitum pande interdum, & tutis auribus amicorum fidelium,vel breuiter eloquendo committe ſecretum, vt dicas nobis, quomodo vel per quid altiſsimo complacueris: qualis ille tibi fuerit,primum in corde ſiue in vtero,deinde in cōuictu ſiue in colloquio,dū lactares vberibus, dum geſtares eū vlnis trementibus?Sumus enim fidi artifices, argentarij fideles,& ad laudem illius,qui tibi hæc magna fecit faciemus murenulas veritatis, ornamenta benedictionis & gratiarum actionis,benedicēdo & gratias agendo, quia ſic fecit tibi, ita vt non ſit locus, vbi vox laudis huius non audiatur, vox ſonora,laus altiſona, quæ tuum nomen concelebrans, iugiter te ambiat, & quodammodo de collo tuo dependeat.[*Dum eſſet rex in accubitu ſuo,nardus mea dedit odorē ſuū. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi; inter ubera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi in uineis Engadi.*] Hoc dico vobis ô amici, & hoc aurum verum eſt. Si habetis argentum, facite(vt dixiſtis) murenulas mihi, imo non mihi,ſed domino,memores illius dicti Sapientis:Glorificantes dominum quantumcun-

Eccle. 43.

que potueritis,ſuperualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum,& exaltate illum, quantum poteſtis, maior eſt enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute,ne laboretis,nō enim peruenietis. ¶Quid enim? Cùm eſſet in ſinu vel in corde patris, de illis altiſsimis ſuis reſpexit humilitatem meam. Hoc eſt,quod dico.

Rex in accubitu ſuo eſt filius in ſinu patris.

Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Quid enim eſt,vel erat accubitus regis,niſi cor vel ſinus patris? Illi ſupradicti paſtores vel ſodales eius, qui ſeſe pares ei faciunt, & greges non ouiū, ſed hœdorum poſt ſe trahunt, dixerunt, quòd ante me rex iſte non fuerit, quòd ex me initium ſumpſerit,quòd homo tantum,& ſupra hominem nihil in eo ſit. At ipſe priuſquam ego eſſem,imo & antequàm Abraham fierē, eſt & erat,& in illo accubitu ſuo erat. Nam in principio erat verbum, & uerbum erat apud Deū.¶Dum ita eſſet, nardus mea dedit odo- *Iohan. 1.*

Nardo comparatur humilitas Mariæ.

rem ſuū, & hoc odore delectatus deſcēdit in vterum meū.Olim in Eua malo ſuperbiæ fœtore offenſus, & ob hoc ab humano genere auerſus fuerat: nunc autem delectatus bono odore, nardo humilitatis meæ, ſic ad genus humanū conuerſus eſt.Propterea nardū meam, dico humilitatem meam, quia ſicut nardus herba aromatica,paruo quidē frutice vel parua ſpica,naquaquam in altum ſe ſubrigit, ſed comoſa atq; odoratiſsima, flore optimi odoris atque radicula ſuaui, multis vſibus probatur vtilis: ſic humilitas mea,ſuo quidē arbitrio vel iudicio parua res eſt, nimiumque exilis,ſed iudicio regis pretioſior eſt cūctis operibus legis, in quibus homines iuſti ſibi videntur atq; magnifici: ipſumq; regem & patrem eius Deum,ſanctum quoq; ſpiritū, vnicè delectat,velut ſuauis odor,qualis quātuſq; de nullo vnquam vſq; de ipſum ſpirauit,vel ſpirare potuit ſacrificio. O amici,hoc ego experta ſum.Humilitatem meam de illo accubitu ſuo ſenſit & reſpexit,& valde delectatus eſt,& placuit ſibi,quòd in iſto ſexu tātā humilitatē inuenit:in iſto(inquam)ſexu,à quo initium ſuperbiæ generi humano ſuper ueniens, totam maſſam corrupit. ¶Prius in virili quàm in iſto ſexu fidam humilitatē inuenit, & inter cæteros in iſta gratia duo viri

Humilitas Abrahæ & Dauid.

valde nominati ſunt,ſcilicet Abraham & Dauid, qui & ex verbis ſuis cognoſci poſſunt, quàm humiles fuerint in oculis ſuis.Abrahā quippe,cùm tantus eſſet,vt cum eo Deus loqueretur, & amicus illi haberetur,non tamē oblitus ſui. Loquar,inquit,ad dominum me *Gen. 18.*

um,cùm ſim puluis & cinis. Dauid quoq; cū *1. Regum 14.*

eſſet vnctus rex, & Saul perſequeretur eum, quem perſequeris (ait)rex Iſraël, quem perſequeris? Canem mortuum & pulicem vnū. Propterea non ſolum non confunditur Deus,verum etiam iſtis duobus iurare Deum altiſsimum nō piguit,facturum ſe hoc myſteriū ô amici,quod in me cernitis. In iſto ſexu tandem gratiam eandem, & fortaſsis abundantiorem inuenit. Nolite incumbere mihi, vt explicem,quātam in me humilitatem mitis & humilis corde inuenerit: Non poſſum eloqui,non poſſum verbis conſequi:Res iſta non eſt effabilis. Quid vel quale ſit hoc bonum, nemo ſcit, niſi qui accipit: & cùm acceperit,nulli niſi Deo poteſt effari,qui vt videt,ſic intelligit. Hoc tantum dixerim, quia

Matth. 11.

requies eſt mentis, & qui hanc inuenit,ſine dubio requiem animæ ſuæ inuenit. Ego in omni-

omnibus requiem iſtam quæſiui, & vidit rex reſpiciens vbi nardi huius ex me odorē ſenſit: vidit (inquam) quod requieſcere poſſet hic in ſuauitate animę quietæ, id eſt, humilis: deſcenditq; de illo accubitu ſuo, & requieuit in tabernaculo meo. Hic requieuit, hic habitauit totis nouē mēſibus: & cuius erat dn̄s, eiuſdem ancillæ ſuæ factus eſt filius. Vultis audire amici, qualis exinde fuerit iſte dilectus meus mihi, & ego illi? Ecce dico vobis: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cōmorabitur. Conferte iſtud illi dicto vnius ex vobis, vnius ex amicis, iuſti Simeonis: Ecce (inquit) hic poſitus eſt in ruinā & in reſurrectionē multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. *Luc. 2.* Dico adhuc: Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engadi. Si hæc ſcitis, ſi iſta ritè perpenditis, profectò in me inuenietis, & vnde mecū cōpungamini, & vnde mecū dulciter conſolemini. ¶ Nolite ſolā attendere horā vel diem illā, in qua vidi talem dilectū ab impijs comprehenſum malè tractari, ſcilicet illudi, ſpinis coronari, flagellari, crucifigi, ſelle & aceto potari, lanceari, mori & ſepeliri. Nam tunc quidē gladius animam meā pertranſiuit: ſed antequam ſic pertranſiret, longū per me tranſitū fecit. Prophetiſſa nāq; erā, & ex quo mater eius facta ſum, ſciui eū iſta paſſurū. Cum igitur carne mea taliter progenitum, talem filium ſinu meo fouerem, vlnis geſtarē, vberib' lactarē, & talem eius futuram mortē ſemper præ oculis haberē, & prophetica, imo plus quàm prophetica mente præuiderem, qualem, quantā, quàm prolixam me putatis materni doloris pertuliſſe paſsionē? Hoc eſt quod dico: Faſciculus myrrhę dilect' meus mihi, inter vbera mea cōmorabitur. *Faſciculus myrrhæ.* O cōmoratio, dulcis quidē, ſed plena gemitib' inenarrabilib'. Ad vbera deforis ſtringebatur, & eiſdē lactabaē vberibus, ſimulq; inter vbera intus in corde futurorum præſcio, ſemper parebat, quaſi eſſet morte moriturus. Veruntamen & illud ſciebam, quod eſſet reſurrecturus. Huius rei pręſciētia dulcis erat. ¶ Igitur dilectus meus mihi & faſciculus myrrhæ, quia moritur', & botrus cypri erat, quia reſurrecturus, & vltrà nō moritur'. *Botrus cypri.* Botrus (inquā cypri) videlicet terrę vel inſulæ, botros prædulces, vinūq; optimū afferētis, quia nō qualecunq;, ſed optimū eſt vinū reſurrectionis, & hoc in vineis Engadi, id eſt, fontis hœdi, hoc enim interpretaē Engadi. Cur ergo ita dixerim? Idcirco nimirū, quia me' iſte dilect', nō iuſtos, ſed peccatores vocare venit, vt reſurgāt in reſurrectiōe prima, qui fuerant per peccatum mortui, & hoc *Luc. 5. Apoc. 5.* in fonte hœdi, in fonte baptiſmi, in lauacro regenerationis: quo regenerati, fiūt oues, qui fuerant hœdi: fiunt ſancti, qui fuerāt peccatis obnoxij. *Tit. 3.* Ad huiuſmodi fontē venientes, iam nō vineæ ſunt, ſed vineę fiūt: ab alio trāſlati, in alio plantati. Vnde & quilibet eorū dicit: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectiōis erimus. *Rom. 6.* In iſtis plantationibus, in iſtis vineis apparet iſte botrus Cypri, ſapit dulcedo reſurrectionis iſtius dilecti mei. Deſideratis ſcire, qualis interea mihi in colloquio fuerit? Talis vtique, qualis ex verbis iſtis debet intelligi.

[*Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.*] Quid enim erat, illum hæc & cætera huiuſmodi dicere ad me, meq; illi ſic & ſic reſpōdere, niſi me atq; illum de ſcripturis, quę de me & illo erant, quàm familiariter tractare? *Scriptura de Chriſto & Maria.* Nam hoc ipſum, ecce pulchra es, nonne de illis ſcripturis eſt? Ecce (inquit Eſaias) virgo cōcipiet & pariet filium. *Eſa. 11.* Item: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. *Eſa. 8.* Hoc ergo dicebat: Ecce, ô amica mea, completum eſt in te, quod ille pręnuntiabat. Quando eñ nata es de domo Dauid, tunc egreſſa eſt virga de radice Ieſſe: quā do (inquam) nata es, quæ tanto humilior es hominibus huius ſeculi, quāto virgula quæuis minor & gracilior eſt grandibus cedris & quercubus magnis, de quibus idē propheta dicturus, Et egredietur virga, præmiſerat: Et excelſi ſtatura ſuccidētur, et ſublimes humiliabuntur, & ſubuertētur condenſa ſaltus ferro, & Libanus cum excelſis cadet. Quādo aūt ego ex te natus ſum, tūc de virga flos aſcēdit, ſuper quē requieſcet ſeptiformis ſpiritus domini. Ecce ergo tu pulchra es: et iterū dico ecce tu pulchra es, pulchra decore virgineo, pulchra vnigenito filio. Taliter geminata, nulli' vnquam fuit, nullius vnquam erit pulchritudo. ¶ Adhuc addo iſtud, pulcherrimū oculi tui colūbarum. *Gemina pulchritudo Mariæ.* Quinam ſunt oculi columbarū, niſi dona ſeptē gratiarū, id eſt, ſeptem ſpirituū ſuper me requieſcentiū? *Oculi columbarum ſeptē dona ſpiritus ſancti.* Septem nanq; oculi, qui iuxta Zachariā prophetam in vno lapide ſunt, ſeptem ſunt ſpiritus dei, qui iuxta iam dictum Eſaiam prophetam, ſuper florē requieſcūt. Iſti oculi mei, ſunt oculi tui, oculi columbarū, oculi omniū gratiarū. Omniū quippe gratiarum vel ſpirituum tu effecta es particeps, ex quo me caſtis viſceribus ſuſcepiſti, ſuper quem requieſcit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporali- *Coloſſ. 2.*

liter. Hoc eo dicente mihi, quid ego illi? [*Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus, lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia cypressina.*] Hæc ego illi. Cōsiderate diligēter ô amici, qualis sit ista ordinatio huius scripturæ, scripturæ cātabilis, in qua secretū nostrū, secretum dilecti & dilectæ contemplari desideratis. ¶ Et hic & in cæteris, quæ sequuntur, non ego dilecto & ille mihi, sed dilectus meus mihi & ego illi: nisi quod semel audistis, ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Fere in omnibus dilectam honore præuenit dilect⁹ vtpotè matrē filius. Ille mihi, ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: & ego illi, ecce tu pulcher es & decorus dilecte mi. Ille mihi, sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias: et ego illi, sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios. Quid de hoc censetis? Nonne ille cum Deus & homo sit, debuerat ab homine modis omnibus honore peruenire? At ille in hac disciplina totū principatū possidebat. Hinc Apostolus ad Philippenses cum dixisset, nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicē arbitrantes, nō quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum, protinus ait: Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu, qui cum esset in forma dei, &c. Ille nanq; sicut in cæteris, ita in cōsideratione mei, semetipsum humiliauit, quodammodo non considerans quod ipse esset Deus, sed considerans quod essem ego mater, & ipse filius, superiorē sibi arbitrabatur queādmodū & Euāgelista vult, intelligi, cū dicit: Et descendit cū illis, & erat subditus illis. Itaq; cū dilectus me⁹ mihi, ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum: & ego illi, ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Scitote amici, quia verba ista non à summis labris veniunt, sed rationis & veritatis istæ voces habent fundamentum. Ille nāq; veraciter in me veneratur, quod sum mater & virgo: ego in illo adoro, quod sit deus & homo. Dico ergo: Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. ¶ Dicis mihi, Ecce tu pulchra es: & ego dico tibi, Ecce tu pulcher es: Ex quo ego pulchra facta sum, ex eo tu qui semper pulcher fuisti, pulchrior factus es. Nā verè in eo pulchritudinē tuā adauxisti, quod cū Deus esses, homo dignatus es fieri. Hinc tu pulcher & decorus, ita pulcher, vt sis ipsa substantia pulchritudinis: ita decorus, vt sis ipsum decus humani generis. Verè ergo dicis mihi, Ecce tu pulchra es: & dico tibi, Ecce tu pulcher es, quia tu pulchritudo mea es. Quod ergo pulchra sum, totum tibi attribuendū est. Neq; enim virga floris,

Dilectus dilectam præuenit honore ut filius matrē.

Philip. 2.

Luc. 2.

Qualis pulchritudo & decor dilecti.

sed flos virgæ pulchritudo est. Igitur nō nisi opinione falsorum atq; fallētium nigra sum ego sicut tabernacula Cedar. Nā econtrà pulchra ego sum, & pulcher es tu, & lectulus noster floridus: lectus, inquā, id est, vterus me⁹, in quo tu quieuisti totis nouem mensibus, & saluo virginitatis meæ sigillo, egressus es flos pulcherrimus: nec iam in desertū eiiciemur, sicut tabernacula Cedar, imo in ciuitate nostra domos habebimus, & habebimus diuitias multas & præclaras, scilicet Ecclesias. Nā talium domorum nostrarum tigna cedrina, & laquearia sunt cypressyna. Nam sicut cedrus imputribile lignum atq; odoriferū, & cypressus lignum cedro penè proximum, virtutis eximiæ sunt, templorum quoq; trabibus apta, impenetrabili soliditate nunquam oneri cedūt, sed ea, qua in principio fuerint, firmitate perseuerant: ita domestici nostri Apostoli atq; Apostolici viri, doctores Ecclesiarum atq; prælati, perpetuæ virtutis atq; firmitudinis indeficientes erunt, & domus quoque manufactæ nostræ stabunt, quàm diu durabit seculum, titulum habentes: Locus terribilis, aula Dei, porta cœli. Hic fructus, & adhuc locupletior, te florem non decidentem sequetur. Quid ad hæc dilectus? [*Ego flos campi & lilium conuallium.*] Vt tu dicis ô amica mea, pulcher ego sum & decorus, nam ego flos cāpi & lilium conuallium, id est, decus generis humani, & honor parentum humilium, patrum spiritu pauperum, scilicet Abrahæ, Isaac & Iacob, Dauid quoque & cæterorum: qui etsi meritis montes, mente conualles fuerunt: etsi diuites censu, pauperes spiritu extiterunt. Illorum ergo decus vel pulchritudo sum, verè flos, verè lilium, quia speciosus forma præ filiis hominum: quam videlicet formam taliter, vt ego, nullus habet filiorum hominum. ¶ Lilium quippe lactei floris est herba, cuius dum candor sit in foliis, auri tamen species intus effulget. Ita flos cāpi siue lilium ego sum, flos lacteus, id est, puer mundissimus: flos (inquam) & castitatis lilium, cuius dum caro siue humanitas exterius satis munda sit, diuinitatis tamen species intus incomparabilis est. ¶ Quid aliud dilectus diceret? Nunquid me dicēte, tu pulcher es dilecte mi & decorus, ipse auersaretur, & ita deberet esse humilis & mitis corde, vt veritatē suimet conaretur abigere? Hoc impossibile est. Imo si nos negauerim⁹ eū (ait quidā vestrū, scilicet amicorum) ille fidelis permanet, se negare ipsum non potest. Et illic vbi antequā homo fieret, dixit: Videte q ego sim solus, & nō sit ali⁹ deus pter me, & hic, vbi homo fact⁹ dixit: Ego flos campi & liliū conualliū, & vbicunq;, siue inimi-

Domus cedrinæ tēpla sunt

CAP. II.

Psal. 44.

Christus ut lilium.

Christus se pulchrū esse negare nō potest.

Deut. 32.

inimicis Iudæis,siue vobis ô amici apostoli eius vel discipuli, quippiam locutus est iuxta hunc sensum,profectò pium est,considerare hoc ipsum , quia ille fidelis permanet , negare seipsum non potest , præsertim causa poscente tam magna,causa salutis hominũ,propter quos venerat,quos in eũ credere oportebat, vt diceret ipse quis esset aut vnde venisset. Est autem testis fidelis non soli sibimetipsi,verum etiã & aliis, vt testificetur & dicat de singulis,cuius sint meriti vel nominis. Ait ergo & mihi,quam & suprà semel & iterũ pulchrã esse declamauit. [*Sicut liliũ inter spinas , sic amica mea inter filias.*] Hoc restabat,quoniam ille mihi dixerat,ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra:& ego illi, ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Hoc(inquam)restabat dicere,quod reuera pulcher ipse,&quod ego ad similitudinẽ eius pulchra sim.Cũ ergo dixisset,ego flos campi & lilium conualliũ, protinus & mihi fidele perhibens testimonium, sicut lilium inter spinas , sic amica mea inter filias.

Lilium inter spinas Christus in Iudæa

¶Vbi iam quando liliũ istud,lilium cõuallium inter spinas? Nimirum in Iudæa,quãdo tolerauit tot & tantas impiorum blasphemias,sustinuit probra,alapas,flagella,coronatus insuper corona spinea. Sic quondam pater Abraham leuans oculos , vidit post tergũ arietem inter vepres,hærentẽ cornibus , quẽ assumens obtulit holocaustum pro filio. Aries ille,animal innocuũ, præfigurabat istud innoxii candoris lilium:vepres illæ , blasphemias,& maledicta Iudæorum:post tergum Abrahæ,quia nondum venerat , sed venturus erat iste flos campi , siue istud lilium conuallium suo tempore.

Gene.22.

¶Igitur illic inter detractiones siue accusationes Iudaicas lilium inter spinas,sic & amica mea,inquit,inter filias: filias,inquam,non Hierusalem, sed absolutè filios,id est,hæreses vanas & vagas. Filiæ nanque,cũ absolutè dicuntur,fere nusquam significationem bonã habent,vt illic: Filiæ discurrerunt super murum,sed exasperauerunt eum,& iurgatæ sunt , inuiderũt illi habentes iacula. Et alibi: Multæ filiæ congregauerunt diuitias , tu supergressa es vniuersas. Itaq; & spinæ & filiæ,blasphemiæ sunt Iudęorum,sectæ sunt hæreticorum.Quæcunq; huiusmodi spinæ lacerauerunt me , ipsæ & amicã meã lacerauerunt:quæcunq; huiusmodi filiæ tibi inuiderunt,& mihi detraxerunt.Vbi ego spinis cõpungebar,imo & clauis configebar, tu præsens patiebaris mente conuulnerata : & vbi tuæ virginitati à filiabus derogatur,mihi quoq; inuidiose detrahitur.Verum sicut ego spinas pertuli quidẽ,sed exuperaui : ita & de te veraciter prædicabitur,quia cunctas hęreses interemisti.

Gene.49.

Prouerb.ult.

Ad hæc,inquã.[*Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios.*] Malus lignum fructiferum, ligna syluarum sine fructu sunt.Sic dilect⁹ me⁹ boni operis facit fructũ,filij verò otiosi & inutiles sunt.Dicunt enim,& non faciunt. Solummodo in hoc importunè gloriantur,quia filij sunt. Semen Abrahæ (aiunt) sumus , pater noster Abraham est, vnum patrem habemus Deum. Isti sunt filij & quasi sodales dilecti mei. Itaq; suo quidem arbitrio filij sunt Dei , filij Abrahæ : sed reuera ligna syluarum, imo ex patre diabolo sunt,& tanquam ligna syluarum,quia non solum non faciunt fructũ bonũ,verum etiã fructum faciunt malum,suntq; cubilia leonum, habitacula draconum, omniumq; latibula ferarum, id est,spiritnum malignorum,profectò excidentur & in ignem mittentur. Dilectus autẽ meus qualẽ , quàm bonũ inter eos fecit fructum.Vtiq; fructũ vitæ æternæ,quia non vtcũq; bona arbor ipse, sed lignum vitæ est. Hoc ego experta sum. Quomodo ? [*Sub umbra illius quem desiderabam , sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.*] Ex quo mihi angelus locutus est , Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi , ego sub vmbra illius sedi.

Filij inutiles Iudæi.

Mat.23.

Iohan.8.

Luc.1.

¶Non steti ad horam sub vmbra,vt interdum paterer carnis æstum,interdum haberem refrigerium : sed continuo sedi,quia semper pacẽ habui,iugiter sub vmbra illius quieui.Et fruct⁹ eius dulcis gutturi meo,id est,cordi meo. Quis vestrũ nescit , quod sit fuctus ei⁹ dulcis?Expulit eñ à nobis amaritudinem mortis, & vitæ æternæ dulcedinẽ indidit. Malus fructus , imo malus morsus, quo Adam per Euam vitam perdidit, & mortem inuenit : bonus fructus ,quo genus humanũ per Mariã mortem perdidit, & vitã inuenit. Hic est fructus eius.Ad quid enim venit,ad quid succreuit inter ligna syluarũ,nisi vt faceret huiusmodi fructũ , quo euacuaret primæ præuaricatiõis reatũ,ligni vetiti morsum? Vbi tempus venit huiuscemodi fructus edendi,accipiens panem & vinum, & benedicẽs, Accipite,inquit,& comedite, hoc est corpus meum. Accipite & bibite , hic est sanguis meus.Non vidistis ibi carnis & sanguinis speciem,profectò nec Eua videbat promissã sibi à serpente Dei similitudinẽ.Non vidistis nisi panem & vinum: profectò nec Eua vidit nisi pomũ visu vel aspectu pulchrũ. Attamen illi credidit quod nõ videbat , credidit (inquã) serpenti,dicenti,Nequaquã morte moriemini,sed eritis sicut dii,magis quàm Deo dicẽti, Morte moriemini,in quocunq; die ex eo comederitis. Plus(inquam)serpenti quàm Deo credidit. ¶Iusta ergo lege , vt expietur ille

Sub umbra illius sedi.

Fructus eius dulcis.

Matth.26.

reatus malę credulitatis, exigitur fides, vt credatis id quod non videtis: credatis (inquam) Deo dicẽti, Hoc est corpus, & hic est sanguis, magis q̃ serpẽti, qui per hæreticos dicit, Non est caro, nõ est sanguis, & eritis sicut filij dei.

Vera & iusta fides de sacramento Eucharistiæ. Hęc vbi fecit & dixit, paratã in cõspectu viuẽtiũ mensam relinquẽs competentẽ illis, cõfestim ad mortuos, siue dormiẽtes ipse obdormiscens & mortuus profectus, anima descẽdẽte ad animas, & corpore ad corpora in eundem terrę ventrem, quo fuerant recepta, atq; *Psal. 22.* ita de semetipso cibauit atq; potauit eos, atq; exinde sub vmbra illius sedent in perpetuũ, & fructus eius dulcis gutturi eorum. Mihi potissimũ vmbra suauis, quam cum amore spiritus trahit ad illum & natura carnis. cum esset in vita præsenti, nõ solum modo supradicto sub vmbra illius sedere, verũ etiam faciẽ eius desiderabam semper videre, semperq́; mecũ præsentem habere. Sed quid actum est? [*Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem.*] Ventum est ad nuptias, vbi & aquas in vinum cõuertit. Hoc initium signorum cõtinuo facturus, dixit mihi: Quid mihi *Iohan. 2.* & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dixeram enim ego illi, Vinum non habent. *Vinum nõ habent.* Et quidem verum erat, quia vinum nõ habebant, non solũ sicut litera sonat defecisse vinum, sed quia defecerat in omnibus nuptijs huius seculi per peccatum primi hominis vinum verum, scilicet incorruptio animarũ & immortalitas corporum. De huiusmodi vino maior illi cura erat, sed nõdum (ait) venit hora mea, hora scilicet propinandi hoc vinũ, reparandi per mortem & resurrectionẽ meã incorruptionem animarũ, immortalitatẽ corporum. ¶ Tanto mihi negotio impendente, *Quid mihi & tibi est mulier.* quid mihi & tibi est mulier? Opus Dei tuis affectibus præponendum est. Non tuam, imo non meã, sed patris mei voluntatẽ fieri oportet. His & alijs huiuscemodi verbis introduxit me in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatẽ, id est, intelligere me fecit, se ad hoc venisse, vt humani generis aquaticam infirmitatem in suum vinum, id est, in suę immortalitatis conuerteret fortitudinẽ, & quod affectib⁹ meis diuinã voluntatẽ præferre deberẽ. ¶ Hoc est enim ordinatã habere charitatẽ, *ordinata charitas.* optare quidẽ, vt non moriatur talis dilectus, sed amplius desiderare totius humani generis salutẽ. Inordinata & adhuc ordinanda erat charitas Petri, qui assumens illũ seorsum, *Matth. 16.* absit (inquit) domine, non erit tibi istud. Dixerat enim, quod tradẽdus esset in manus hominum & occidendus. Iamdudum docuerat me charitatis ordinem, vt dolorem quidem, & iusti doloris gladium in mente vel anima portarem, non tamen auerti propositum Dei cuperem, prouenturum ipsi ad gloriam & honorem, & humano generi ad perpetuam salutem. Quid igitur? [*Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*] Ecce abijt, ecce recessit. Comprehensus ab impijs & occisus, abijt in sepulchrum, descendit ad infernum, resurrexit, & parumper visus, recessit in cœlum. Scitis autem, quicunq; amici estis, quicunq; illum diligitis: scitis, quia quisque vestrũ dicit: Cupio dissolui, & esse cum christo. *Phil. 1.* Quanto magis ego, quæ illũ genui, cum illo esse cupio? Reuera non quomodocunque cupio, sed & amore langueo. Igitur fulcite me floribus, stipate me malis. Hęc mihi sit cõsolatio. Amore languẽs pro absentia dilecti, vnde possim cõsolari, nisi ex eo, vt credatis, & credentes vitam habeatis in nomine eius ô populi vniuersi? Credendo fulcite me floribus, benè operãdo & fructum vitæ æternæ percipiẽdo stipate me malis. Ita enim fiet, vt nõ lassescam fatigatione dilationis. ¶ In hoc *Læua eius sub capite meo.* læua eius sub capite meo, quod interim dum differor, floribus vestris fulcior, malis vestris stipata sum: quia vester profectus, vestra salus, meũ est gaudium: & nihilominus quidẽ amore langueo, sed in isto cõsolata sum. Hęc est lęua eius sub capite meo, videre me impleri ea quæ scripta sunt de eo, quæq́; ipse promisit de semetipso, videre hoc donum quod effudit, scilicet Spiritum sanctum, quem die pentecostes misit, videre Euangeliũ eius prædicari vbiq;, sequentibus signis, multiplicari *Actor. 2.* credentes in nomine eius, reflorescere mundum ecclesijs eius, & fructificare cunctis virtutibus, curuari in nomine eius omne genu cœlestiũ, terrestriũ & infernorũ, & omnẽ linguã confiteri, quia ipse Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. *Philip. 2.* Læua (inquã) hæc est sub capite meo, id est, consolatio magna quidem, sed minor expectatione vel desiderio meo. Quæ est illa expectatio? Quod est illud desiderium? ¶ Et dextera eius amplexabitur me, id est, gloria patris, in qua ipse est, *Dextera eius amplexabitur me.* totã circundabit & implebit me, cum de præsenti seculo eduxerit & assumpserit me. Illa videlicet dextera qualis * est, Psalmista breuiter * intimat, dicens: Et delectationes in dextera tua vsque in finem. *aliàs, sit. aliàs, insinuat. Psal. 15.*

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum:

LIBER SECVNDVS.

Psal. 118.

Cantabiles mihi erāt(ait Psalmista)iustificatiōes tuæ domine, in loco peregrinationis meç. Quis est locus peregrinatiōis nostræ, nisi præsens deiectio mortalitatis & passibilitatis nostræ, quam & alibi vallem lachrymarū appellat, in qua oportet pati multa, scilicet esuriem, sitim, cçteras; miserias, & ad vltimum ipsam mortem. Si ergo iam in tali loco, in tali peregrinatione cantabiles sunt iustificationes tuç, quanto magis in ciuitate tua domine? Quæ verò maiores iustificationes tuç sunt iustificationibus, quas habemus vel intelligimus in vocibus istis, quç dicuntur Cantica canticorum? Igitur totis viribus cūctis extensis rationalis citharç (scilicet corporis & animç) fidibus, istas iustificationes tuas cœpta modulatione decantemus, te adiuuante sancte spiritus, quia nimirum cœleste canticum hic assuescendum est, vt nobiscum scientia vel notitia eius in illo seculo iustè perseueret. Secundæ perioches, id est, recapitulationis initium hoc est. *[Adiuro uos filiæ Hierusalem per capreas ceruosq; camporum, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, quoadusq; ipsa uelit.]* Quid (rogo) necesse fuit dilectam dormire? Nemini enim parum necessaria fuit eius dormitio, quum tanta sit pro ea dilecti adiuratio. Quid ergo necesse fuit eam dormire? aut certè quid fuit illi dormire? Hoc enim perspecto meli⁹ clarebit, quàm necessaria ei⁹ dormitio fuit. Quid ergo illi dormire fuit? Profectò illud, quod euāgelista vult insinuare, quū dicit: Maria autem cōseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Iterumq; repetens alio loco, dicit: Et mater eius conseruabat omnia verba hçc in corde suo. Hoc erat dormire, scilicet oris custodiam habere, & secretum sibi commissum, propter tempus quod malum erat, non propulare, ne perciperet Herodes de rege Iudeorum, qui natus erat, vbinam esset? Itaq; necessariū valde fuit dilectā dormire, & inter verbosas filias Hierusalem nolle vigilare. Neq; enim deerant eiusmodi filiæ Hierusalem, quæ quamuis beneuolæ essent, non tamē scirent vsquequaq; opportunam habere taciturnitatem: sed idcirco non expediebat, vt dilecta hçc de sanctç contemplationis somno suscitata, cōmunem se illis faceret, & ad respondendum eis euigilaret, etsi alij quippiā loquebātur. Verbi gratia: Pastores, quos aliqua dixisse certū est. Ait enim Euangelista: Et omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos: & si (inquam) vel tūc, vel deinceps, propter multa mira quç facta sunt, alii loquebantur, ipsam tacere & non inquietari cōdecebat, ne res nimis manifesta fieret, maioremq; persecutionis ipsa laborem sustineret, quàm fuit illa fuga, qua in Aegyptū fugere oportuerat. Igitur adiuro vos filię Hierusalem, ne suscitetis neq; euigilare faciatis dilectam, quoadusq; ipsa velit, id est, fortiter obfirmo mentem dilectę, ne ante tempus loquendi denarret vobis, quid vel quomodo sibi factum sit, etiam si vos multum instantes inquiratis. ¶ Per quid adiuro vos? Per capreas ceruosq; camporum. Verè magnum adiuramentū. Nam & ego iuraui ceruis & capreis; scilicet patrib⁹ vestris, regibus & patriarchis maximeq; Abraham & Dauid facere verbum istud, quod nunc feci, cum quo videlicet verbo dilecta dormit dormitione silentii competentis. Si nunc sciscitantibus vobis, & illa omnibus respondente, fama nimis crebresceret, & Herodes puerum inueniret atq; occideret, Euangelio nondū condito, quomodo iusiurandum meum ratū permaneret, quod iuraui ad Abraham patrem vestrum, in isto semine eius benedicendas fore omnes gentes. Idcirco per illos patres vestros, vobis reuerendos, adiuro vos. Vnde patres illi caprec siue cerui? Nimirum ex eo, quòd sicut caprec ad instar auium ardua & excelsa tenent, in sublimi habitant, & in petris altissimis cōmorantur: sic illi manentem non quçsierunt ciuitatem, sed meliorem appetierūt, hoc est, cœlestem, in casulis habitantes & confitētes, quia peregrini & hospites sunt super terrā: & sicut cerui, cum aliquid serpentini generis comederint, summa agilitate desiderant venire ad fontes aquarum: ita illi scientes se à primis parentibus per serpentem contraxisse originale peccatum, desiderabant nasci sibi iam dictç benedictionis promissum fontem,

Luc. 2. — Dormire, hic est secretū nō reuelare. — Eodē cap. in fine. — Luc. 2. — Adiuro uos per capreas & ceruos. — Gen. 22. — Heb. 11. 13.

in quo eſt remiſsio peccatorum. Inde eſt il-
lud: Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad ſontes
Pſal. 42. aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te Deus.
[*Vox dilecti mei: Ecce ueniet ſaliens in montibus, trã-
ſiliẽs colles. Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloq́;
ceruorum.*] Dilecta quãdo vult, non ſuſcitata,
neq; euigilare coacta: ſed quando vult, & vbi
vult, & quibus vult, ſcripturarũ myſteria pã-
dit, & loquitur, & dicit: Vox dilecti mei, ſub-
auditur, talis eſt, qualẽ dictura ſum: & vocis
eius, id eſt, ſcripturæ, quia ad ipſum & ad me
pertinet, ſenſus hic eſt, quẽ expoſitura ſum.
¶ Vocẽ ipſam, verba ipſa dilectæ quæ loqui-
tur mihi, iã dicerẽ: ſed vos forte prius aliud
Quæſtio cur Chriſti aduẽtus tã diu dilatus fuit. audire vultis, cur tã diu dilatũ fuerit hoc ne-
gotiũ, & priuſquã mecũ cõueniret, tot gene-
rationes præterierũt, videlicet ab Abrahã vſq;
ad Dauid generationes quatuordecim, & à
Dauid vſq; ad trãſmigrationẽ Babylonis, ge-
nerationes quatuordecim, & à trãſmigratio-
ne Babylonis vſq; ad ipſum generatiões qua
Matth. 1. tuordecim, ſicut Euãgeliſta diligẽter diſtin-
guit. Cur aduentũ ſuũ tam diu diſtulit? num
tardus eſt aut ſegnis? ¶ Imo velociſsimus in
opere ſuo eſt ſecundum teſtimonium ſcrip-
turarum, cuius videlicet teſtimonij ſumma
hæc eſt: Ecce iſte veniet ſaliens in montibus,
tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus
capreæ hinnuloq́ue ceruorum. Dicunt enim
ſcripturæ propheticæ, velocitatem eius atte-
Eſa. 8. 5. ſtantes: Voca nomen eius, accelera ſpolia de-
trahere, feſtina prædari. Item: Et ecce feſti-
nus velociter veniet, non eſt deficiens, neq;
laborans in eo. Et multa his ſimilia. Vnde er
go dilatio? Dicam: [*En ipſe ſtat poſt parietem no-
ſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancel-
los.*] Diligenter animaduertite, vt ſciatis rem.
Non enim res parua eſt, quam dico parietem
noſtrum, propter quem tam moroſe venit
iſte, qui & antequam veniret, feſtinus & celer
vocatus eſt, & quum veniſſet, illud propter
quod venerat, tam cito, tam velociter opera-
tus eſt. Quid enim? ¶ Quàm longum expen-
dit tempus in faciendo, id quod de ipſo ſcri-
Pſal. 18. ptum eſt, A ſummo cœlo egreſsio eius, & oc
curſus eius vſq; ad ſummum eius? Spatio an-
norum plus quàm triginta duorum, tantam
exultando cucurrit viam, ſaliens atq; tranſi-
liens, tanquam caprea ſiue hinnulus ceruo-
rum, de cœlo in vterũ meum, de vtero meo
in crucem, de cruce in ſepulchrum, de ſepul-
chro rurſus in cœlum. ¶ Propter quem ergo
parietem noſtrum tam diu moratus eſt, qui
tam velox in opere eſt? Nimirum propter pa
rietem inimicitiarum, qui non de vno tan-
tum originali peccato, verumetiã de multis
actualibus peccatis congeſtus eſt. Eorum, vi-
delicet actualium peccatorum, primum illud
fuit, quod filij Iacob filij Iſaac filij Abrahæ, ad Gene. 37.
quem primum repromiſsio facta fuerat, fra-
trem ſuum Ioſeph per inuidiam in ſeruum
vendiderunt, & ille quatuordecim annis ſer-
uiuit. Quũ eñ ſedecim eſſet annorũ, tũc ven Gene. 41.
ditus eſt: & quando eductus de carcere, ſtetit
in conſpectu regis Pharaonis, triginta anno-
rum erat. Itaq; ſicut quodam loco iudex iu-
ſtus, id eſt, dominus dicit, Iuxta numerũ die- Num. 14.
rum, quibus conſideraſtis terram, annus pro
die imputabitur, & quadraginta annis reci-
pietis iniquitates veſtras: ita & illic iuſtũ eſſe
arbitremur iudicium, vt diceret: Iuxta nume
rum quatuordecim annorum, quibus ſerui-
uit venditus Ioſeph, generatio pro anno im-
putabitur, & quatuordecim generationibus
ſemen quod promiſi patribus veſtris, differe
tur, quod eſt Chriſtus. Igitur ab Abraham, Matth. 1.
inquit, vſq; ad Dauid generationes quatuor-
decim, ſubauditur, & Chriſtus nõ venit, & eo
vſq; diſtulit eũ iratus dominus: vnde & Moy- Num. 14.
ſes loco ſupradicto cõgemuit. Porro Dauid,
in quem generationes quatuordecim termi-
natæ ſunt, quum iam & ipſe promiſsionẽ ac- Pſal. 88.
cepiſſet eandem cum iuramento domini, pec
cauit & ipſe nõ minus quàm priores illi. Vri- 2. Reg. 11.
am Ethæum percuſsit gladio, & vxorem eius
tulit, & interſecit eum gladio filiorum Am-
mon. Itaq; nõ minus ſuper hoc iraſci debuit
dominus, quàm dudũ fuerat iratus: & idcirco
à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylo-
nis, ait, generationes quatuordecim, ſubaudi
tur, & Chriſtus non venit. Porro in tranſmi-
gratione Babylonis, quæ pœna fuit tranſmi-
gratis illis, nõ minoris erat peccati vel crimi-
nis, quod reges Iuda maximeq́; Manaſſes, ſan- 4. Reg. 21.
guinem innoxiũ ſuderant multũ, donec im-
plerent Hieruſalem vſq; ad os, abſq; peccatis
ſuis, quibus peccare ſecerunt Iudam, vt face- 2. Para. 33.
rent malũ corã domino. Igitur & à trãſmigra
tione Babylonis vſq; ad Chriſtum genera-
tiones quatuordecim, ſubauditur, & non niſi
poſt tot generationes idem Chriſtus venit.
¶ Poſt huiuſmodi parietẽ noſtrũ en ipſe ſtat,
id eſt, propter hæc & alia peccata generis no-
ſtri, cui repromiſſus fuerat, ipſe iuſtas fecit
moras. Stat (inquam) reſpiciẽs per feneſtras,
proſpiciens per cancellos, id eſt, viſitans nos
per prophetas, memor noſtri propter patres
noſtros. Nam feneſtræ in hoc pariete fuerũt *Feneſtræ ſunt prophetæ.*
Moyſes & prophetæ, ſuo quiq; tempore in-
tra multitudinem peccãtium, in ipſa cõgerie
peccatorum claruerunt, parietem non ita cõ-
tiguum eſſe ſinentes, quin dilectus haberet
aditum, quo huc introrſus reſpiceret, & vo-

cem

cem audibilem daret, locutionem intelligibilem faceret. ¶ Porrò cācelli, scilicet anterior pars ædificij fuerūt Abraham, Isaac & Iacob, primi patres generis nostri, per quos in eo prospexit, quòd propter eos misertus est nostri, recordatus est quod eis promiserit, quid iurauerit, hoc est quod ipsa cecini: Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suę. Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula. [*Et dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & ueni. Iam enim hyems transiit, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit, uox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, uineæ florentes odorem dederunt.*] Verba ista profectò desiderantis verba sunt. Quid autem est desiderium dilecti, vel quid amor eius, nisi charitas, nisi Spiritus sanctus? Tali vtiq; desiderio desiderare, cum amore rectè dicitur amare, dicitur etiam lætari, vt illic: Lætabitur dominus in operibus suis. Quin etiam petere dicitur, nimirum eodem desiderio, iuxta illud in deuteronomio: Et nunc Israël, inquit Moyses, quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuū, & ambules in viis eius, & diligas eum? Amplius autem non solum petentis, verum etiam valde optantis animo loquitur, cū item in Deuteromio dicit, Benè omnia sunt locuti. Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & custodiāt vniuersa mādata mea in omni tempore, vt benè sit eis & filiis eorum in sempiternum. Et in Esaia dicit: Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumē pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Hęc & his similia multa scripta sunt, testantia quietum dilecti desiderium, charitatem impassibilis, non passionē, sed delectationē, qua semper optauit, semper cupiuit id, quod vtile esset creaturæ suæ humano generi. Quod si vnquam aliquid rectè dicitur optasse vel desiderare, quanto magis istud, in quo est summa salutis, istam plenitudinem temporis, in quo fieret, ex muliere fieret sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret, vt adoptionem filiorū reciperet? Igitur hæc verba dilecti, loquētis mihi: Surge, propera amica mea, colūba mea, formosa mea, & veni, &c. sic accipite, quasi verba desiderantis, tāquam festinātis & optantis iam adesse materiā tātæ salutis, scilicet me, cuius caro illi materia foret assumendæ carnis. Tanquam præsenti loquebatur mihi, meq; iubebat surgere & properare, id est, nasci & hospitiū ventris mei sibi cito præparare. ¶ Et reuera priusquā nascerer, illi pręsens aderā: antequam fierē, benè illi cognita fuerā. Si eīn dicitis, & verè dicitis, quia elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutionē, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, nōne & de me rectè sentitis, & rectè sentiēdo dicitis, quia elegit me ante mundi constitutionē, vt essem sancta & immaculata in cōspectu eius in charitate? Et si sapiam, vt ipsa testatur iā antequam fieret, ludens erat coram eo in orbe terrarum, & deliciæ eius cum filiis hominum, quanto magis ludens erat, & deliciabatur cū ista ancilla domini, miraculo cunctorum filiorum vel filiarum hominum. ¶ Surge, inquit, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & in his omnibus Euæ opposita. Eua nanq; quasi inimica, Eua quasi vipera, Eua quasi deformis & ignominiosa. Mihi inimica, viro suo vipera, sibimet confusa ignominia. Inimica per superbiam, qua intus tumuit, vipera per malitiam, quam ex serpente concipiens, foris tentata, facilè cessit: ignominiosa per pruritum libidinis, qua statim scaturire cœpit, vnde & nudā se cognoscēs, folio pudenda contexit. Tu autem amica mea per humilitatem, colūba mea per charitatem, formosa mea per castitatem. Tu contra Deum nō tumuisti, imo mente humili altissimo complacuisti, & ecce amica es. Tu serpenti autem non præbuisti, imo inimicitas inter te & serpentem ego posui, & ecce columba es. Tu nuditatem libidinis non incurristi, imo Spiritus sanctus obumbrabit tibi, & ecce formosa es. Veni ergo Maria, veni, nam tua ad latebras fugit. Veni & crede angelo Euangelizanti, nā Eua credidit serpenti susurranti. Veni & cōtere caput serpentis, nam Eua & capite illecta, & ventre oblectata, & cauda est obligata serpētis. Veni & dic, ecce ancilla dñi. nā Eua se abscōdēs pariter & defendēs, Serpēs, ait, decepit me, & comedi. Hæc est vox dilecti mei, & hæc loquit̄ mihi: Surge, propera & veni. Surge per fidem, propera per spē, veni per charitatē. Iam enim hyems trāsijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes odorem dederunt. ¶ Ecce enim æquinoctium vernum iam præteriit, & adest festiuitas Paschalis, dum hęc loquor tibi, dum foris angelus annūtiat, & ego intus vocem sequor annūtiantis: quo tēpore sine dubio, secundū cursum solis & naturā aëris, hyems iam transiit, imber abiit & recessit. Ex ipsa ergo qualitate temporis auspicium cape magnæ felicitatis, quia per istud quod dicitur tibi, quod agit̄ tecū, trāsiit, id est, certissimè pertrāsibit,

Cancelli sunt patriarchæ. — *Luc. 1.* — *Psal. 103.* — *Deut. 10.* — *Deut. 5.* — *Esa. 48.* — *Galat. 4.* — *Maria ante mundi constitutionem electa.* — *Ephe. 1.* — *Prouer. 8.* — *Maria in omnibus opposita Euæ.* — *Gene. 3.* — *Luc. 1.* — *Gene. 3.* — *Festum annunciationis uerno tempore.*

hyems peccati abijt & recessit, id est, certissi-
Hyems peccati, imber iræ Dei. mè abibit & recedet imber iræ cœlestis, quæ videlicet hyems ex eo venit, quod Eua iam dicta fugiens abscondit se à facie Dei, & qui imber idcirco terram, id est, omne genus hu-
Gene.3. manum verberauit, quia peccauit. Hic est imber, hæc est ira cœlestis: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, &c. vsq;, Quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Hic talis imber abijt, & recessit. i. certissimè abibit & recedet
Duplices flores. per me fructū vĕtris tui. Tūc apparuerunt, id est, certissimè apparebunt; flores multi, flores sancti ac diuersi, alij videlicet martyrio rubicundi siue purpurei, alij confessione siue ad imitationē nostri, virginitatis incorruptione
Tempus putationis. candidi. ¶ Tunc & tempus putationis aduenit, & mox aderit, vt amputenē ea, quæ superflua sunt legis, dicaturq; floribus siue florentibus campis & arboribus nostris: Visum est
Act.15. enim Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatiōe: & ea quæ vobis nō vultis fieri, aliis ne feceritis. A
Vox turturis. quibus custodientes vos, benè agetis. Tūc & vox turturis audita est, id est, certissimè audietur in terra nostra. Vox (inquam) turturis, nimirū paruulę quidē, sed castissimæ auis, scilicet prædicatio Euāgelii, cuius initiū est pulchritudo nostra castitatis & virginei cōceptus tui: audita est, id est, audietur, in terra no-
Ficus protulit grossos suos. stra in ecclesia nostra, in vniuersa terra. ¶ Tūc ad vocem huiuscemodi turturis ficus protulit, id est, certissimè proferet grossos suos: vineæ florentes dederunt, id est, certissimè dabunt odorem. Ficus, inquam, id est, synagoga, proferet & iactitabit opera vel iustitias suas, sed cadentibus huiusmodi ficis, ipsa re-
Math 21. manebit effœta, & ego veniens ad eā, & quæ-
Vineæ florentes, rens fructum, non inueniam. ¶ Vineæ autem florentes, id est, gentes credere incipientes, dabunt odorem, id est, bonam opinionem, ita vt amici gratulentur, & dicant: Primum
Rom.1. gratias agimus Deo nostro per Iesum Christum pro omnibus, quia fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. [*Surge amica mea, speciosa mea, & ueni columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. Ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.*] Iterum vox dilecti mei, iterum loquitur mihi & ad surgendum inuitat, eisdem nominibus me compellat: Surge, inquiens, amica mea, speciosa mea, & veni columba mea. Et protinus, ac si quærerem, quò ego surgam, vbi, vel in quo ero columba gemituosa, in foraminibus (inquit) petræ, in cauerna maceriæ. ¶ Scit enim situm vel habitū mentis meæ, quia claui eius, quos, antequam fierent, mēte prophetica prævidebā, & in propheta legebā, dicente: Foderunt manus meas Psal.21.
& pedes meos, & lancea lateris eius, quam similiter prævidebam, in propheta legebam: Videbunt enim, ait Zacharias, in quem trāsfixerunt. Zach.12. Claui (inquam) eius & lancea iam essent animæ meæ vulnera, & in ipsis gememerem sicut columba. Dicebat ergo: Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, id est, anima gemituosa propter fixuram clauorū, qui sum petra, propter vulnus lateris mei, qui sum maceria. ¶ Nam ego vnus Christus & petra est & maceria.
idemq; aliàs petra & aliàs maceria. Videlicet vbi adhuc mortalis & passibilis eram, ibi ego maceria: vbi aut iam resurrexi à mortuis, ibi vel ex tunc petra solidissima: sed non disparuerūt in petra iā impassibili cauernæ siue foramina, quæ facta fuerant in maceria adhuc passibili, imo apparebunt eadem in die indicii. ¶ Age quod agis, contemplare quod contemplaris, atq; hoc modo semper ostende mihi faciem tuam, & ostendendo corrige, quod Eua peccauit, & abscondit à me faciē suā. Vbi abscondit? In medio ligni paradisi, videlicet in eodem in quo peccauit. Nā de ligno, quod est in medio paradisi, ait, præcepit nobis dominus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Comedit, & cum Gene.3.
audisset vocem domini Dei, abscondit se (ait scriptura) à facie domini Dei in medio ligni paradisi. Ergo in quo peccauit, in eodē se abscondit, vtpote quæ in peccato suo sibi cōplacuit, & peccatum suum defendit. Non ostendit mihi faciem suam, cùm dicerem, Vbi es? non sonuit vox eius in auribus meis, vox confessionis, quæ sonare debuisset, saltem cùm dicerem, quare hoc fecisti, sicut & quando benedixi ei & viro eius, dicens: Crescite & multiplicamini, non sonuit vox in auribus meis, nullum enim cantauit canticum gratiarum actionis pro tam magno beneficio, quo illam constituebam matrem tantæ generationis, possessurę tantā hęreditatem regni Dei. ¶ Tu autem ostende mihi, sicut & ostēdis, fa- Sonet uox
ciem tuam: sonet vox tua in in auribus meis, tua in auri-
& audiā ego, audiant & amici, quorum vnus bus meis.
vel primus audiuit, cùm adhuc esset clausus in vtero matris suæ, & exultauit ad vocem tuam, quæ hoc modo sonuit in auribus meis: Magnificat anima mea dominum, & exulta- Luc.1.
uit spiritus meus in Deo salutari meo. Ibi ad vocem meam, & vocem tuā audire atq; exultare cœpit. Vnde & quodam loco dixit: Qui habet sponsam, sponsus est. Amicus autem Iohan.3.
sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum

meum impletum eſt. Igitur quia & amici au-
ſcultāt,& me delectat audire faciē ſidei, & an
dire vocem confeſsionis atq; gratiarū actio-
nis,oſtēde mihi faciē tuā, ſooet vox tua io au
ribus meis. ¶Vox enim tua dulcis, & facies
tua decora. In quo vox tua dulcis? Io eo vide
licet,quod columba mea es,& intēta io fora-
minibus iā dictis,ita ſicut colūba gemitū pro
cātu habes. Canēdo gemis, gemēdo canis:&
ipſa exultatio, qua exultauit ſpiritus tuus in
Deo ſalutari tuo,plena eſt gemitibus,plena la
chrymis. In quo facies tua decora? In eo vide
licet,ꝙ magna eſt fides,magna eſt humilitas.
Pſal.44. Iſte eſt decor,quē concupiuit rex,quēadmo-
dum Pſalmus dicit: Audi filia & vide,& incli
na aurē tuā,& obliuiſcere populū tuū, & do-
mum patris tui, & concupiſcet rex decorem
tuum. [*Capite nobis uulpes paruulas,quæ demoliun-
tur uineas. Nam uinea noſtra floruit.*Vulpes Hero-
Matth.2. des,vulpeculæ ſiue vulpes paruulæ illius tem
poris omnes,qui querebant animā pueri.Vn
de & de quodā ex poſteris eiuſdē nominis,cū
nuntiatū fuiſſet à Phariſeis dicentibus,Exi &
vade hinc,quia Herodes vult te occidere:Ite,
Luc.13. inquit,dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia,
& ſanitates perficio hodie & cras,& tertia die
conſumor. Ergo vulpes Herodes, maximè
Matth.2. qnia non ſolum crudelis,verum etiam dolo-
ſus ille, qui dixit: Ite & ioterrogate diligen-
ter de puero,cum inueneritis, renuntiate mi
hi,vt & ego veniens adorem eum.Fuiſſe tunc
iam cum eo etiam alios eiuſdem doloſitatis,
vel ex eo conſtat,quod angelus ad Ioſeph ita
dixit. Surge & accipe puerū & matrē eius, &
Ibidem. vade in terram Iſrael,defuncti ſunt enim qui
quærebant animā pueri. Igitur vulpes paruu
las,quæ demoliuntur vineas,capite nobis,in
quit,id eſt,occidantur cito,moriātur, & diſ-
percant qui querunt animā pueri. Nonne vi-
detis paruulas vulpes iſtas,quomodo demo-
liuntur vineas?Herodes enim non ceſſat oc-
cidere fere omnes,qui erant regiæ ſtirpis,nō
ceſſat perſcrutari,vt funditus deleat domum
Dauid, de qua regem Chriſtū naſciturū fore
audiuit. Nonne videtis ad vltimū, ꝙ teneros
palmites fera iſta momordit, ꝙ infantes be-
ſtia crudelis occidit in Bethleem Iudæ, ciui-
tate Dauid? Capite,capite, nam vinea noſtra
Vinea noſtra Chriſtus eſt. floruit. ¶Vioea illa quæ noſtra eſt, vinea vel
vitis,vinea propter quam cæteras demoliuo-
tur vineas, inter quas iſta ſic latuit,quemad-
modom virga vna gracilis in magna ſylua la-
tere ſolet ob paruitatem ſui, vinea(inquam)
noſtra hæc floruit. Fructus eius adhuc flos,&
non botrus eſt, nondum maturuit, & idcir-
cò damnoſum nimis eſt, huiuſmodi vineam
vel florem eius ſuccidi vel demoliri. Creſcat
prius & de flore proueniat fructus,condatur
euangelium,& cognoſcatur de ſignis & virtu
tibus,veniſſe ſanctum ſanctorū, atq; hoc erit
florē veoiſſe io fructum,& maturuiſſe botrū.
¶Tunc, ſi fuerit ſucciſus huiuſmodi botrus,
cuſtodiatur, atq; io vecte crucis portetur, vt
experimēto reſurrectionis & dulcedinis eius
cognoſcatur,qualis terra,quale ſit regnū eius,
ad quod non pertinent vulpeculæ iſtæ, quæ
vioeas demoliuntur. Sicut olim duo viri
de exploratoribus, quos miſit Moyſes ad ex-
plorandam terram promiſsionis, palmitem
cum vua ſua deportauerunt in vecte cum cæ-
teris frugibus terræ,dicētes: Venimus in ter Num.13.
ram,ad quam miſiſti nos,quæ reuera fluit la-
cte & melle, vt ex his frugibus cognoſci po-
teſt.Illius rei geſtæ myſterium obſeruetur,&
tam diu vinea noſtra defendatur à vulpibus,
donec flos eius botrus fiat prematurus, ex
ſuo ſapore cognoſcendus, & terræ viuen-
tium experimentum mundo præbiturus.
[*Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter
lilia, donec aſpiret dies & inclinentur umbræ.*] Hoc
eſt,vnde beatam me dicent omnes generatio Luc.1.
nes,quia dilectus meus mihi, & ego illi. Quo-
modo enim ille mihi,& ego illi, niſi ſicut
per prophetam dictum eſt, Ecce virgo conci Eſa.7.
piet, & pariet filium, & vocabitur nomen e-
ius Emmanuel:butyrum & mel comedet, vt
ſciat reprobare malum & eligere bonū?ita e-
nim ille mihi, & ego illi,nec opus eſt dicere
verbis,quia mēte melius poteſt percipi, imo
nec verbis exprimi,nec mente poteſt cōpre-
hendi ſiue eſtimari,quale vel quantum hoc
ſit.¶Recordemur hic etiam veteris hiſtorie,
per quā colligi poteſt, quàm ſit terribile id, *Hiſtoria uetus de angelis circa Abraham & Loth.*
quod ſub verbis continetur tam iucūdis,qui
paſcitur inter lilia. Donec aſpiret dies & in-
clinentur vmbre,ſimulq; quàm ſerio de Em
maouel ſit dictū,Butyrū & mel comedet, vt
ſciat reprobare malū & eligere bonum. Quæ
eſt illa vetus hiſtoria? Clamor Sodomorū &
Gomorrhe(ait dominus ad Abrahā) multipli
catus eſt, & peccatū eorum aggrauatū eſt ni-
mis.Deſcendā,& videbo,vtrū clamorem,qui
venit ad me,opere compleuerint, an non eſt Gene.18.
ita,vt ſciā. Veneruntq; duo angeli Sodomā, Ibidem 19.
ſedente Loth in foribus ciuitatis. Compulit
illos oppidò,vt diuerterent ad eū.Ingreſſiſq;
domum illius,fecit coouiuium,coxit azyma,
& comederunt,prius autem quàm irent cubi
tum,viri ciuitatis vallauerunt domum illius,
à puero vſq; ad ſenem omnis populus ſimul,
vocaueruntq; Loth & dixerunt ei: Vbi ſunt
viri, qui ad te introierunt nocte? Educ eos
huc,vt cognoſcamus eos. Et quidem duo
angeli venerant, ſed diligenter animaduer-
tendum

tendũ,quia sic deinde scriptũ est: Dixit quoque Loth ad eos: Quæso domine mi,quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiã tuam,quam fecisti mecum, vt saluares animam meã, &c. ¶Ergo & in tribus angelis,qui venerunt ad Abrahã meridie, & in duobus qui venerunt Sodomam vespere, vnus idemq; agnoscendus est Deus, qui & per ipsos operabatur,& in ipsis loquebatur: Descendam,inquiens,& videbo, vtrũ clamorẽ qui venit ad me, opere cõpleuerint, an non est ita, vt sciã. Igitur & de illo tẽpore iã præterito rectè dicas,butyrũ & mel comedit,vt sciat reprobare malũ & eligere bonũ, quoniam & apud Abraham apud Loth habuit conuiuium, vt tanti illius mali caperet experimentum,& pascebatur apud illos tam diu,donec aspiraret dies & inclinarentur vmbræ,id est, vsq; mane. Sic enim scriptum est: Cumq; esset mane, cogebant eum angeli,dicentes: Surge, tolle vxorem tuam & duas filias quas habes,ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis. O quàm terribile impijs, & quã venerabile est pijs id,quod secundum similitudinem illius rei gestę intelligitur in verbis istis. Pascit (inquit) inter lilia,donec aspiret dies & inclinentur vmbræ. ¶Quænã sunt lilia,nisi amic⁹ dilecti Ioseph,& ego dilecta,cui dicit,Sicut liliũ inter spinas,sic amica mea inter filias.Verè ambo lilia,videlicet pro virginalibus nuptijs & cohabitatiõe castissima.In ter huiusmodi lilia pascit dilectus, donec aspiret dies & inclinẽtur vmbræ,comedit Emmanuel butyrum & mel,id est, qualemcunq; victum necessarium corpori, vt sciat reprobare malum & eligere bonum. Dixit enim ipse olim, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ venit ad me,descendam,& videbo, vtrũ opere compleuerint,an non est ita, vt sciam. Dicit & nunc,quia clamor sanguinis sanctorum prophetarum, quem effuderunt Iudæi, venit ad me,descendam vt videam,vtrum tales sint,an non est ita,vt sciam. Facturus quippe sum vniuersale iudicium, cuius exemplũ fuit illud Sodomorum incendiũ sulphureũ, iuxta illud, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit,exemplũ eorũ,qui impiè acturi sunt, ponens. Quod si illud in Sodomis non feci iudicium, nisi prius experimẽto scirem, vtrum ita esset an nõ,quãto magis antequam faciam illud vniuersale iudicium, debeo experiri,vt sciam reprobare malũ & eligere bonum,sic incipiens: Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnũ cœlorum? Cum istud in me accepero experimentum, cum impleuerint mẽsuram patrum suorum, occidendo me dominum prophetarum,sicut prophetas occiderunt patres eorum,tunc incipiet iudicium fieri à cæcitate ipsorum secundum similitudinem Sodomorum. Sic enim dictum,& sic factum est. Et ecce miserunt manum viri, & introduxerũt ad se Loth,clauserũtq; ostiũ, & eos qui foris erant, percusserunt cæcitate, à minimo vsq; ad vltimum, ita vt ostium inuenire non possent. Ita cæcitas continget in Israël in his,qui non tam Israelitæ quàm Sodomitæ sunt, iuxta illud Esaiæ: Audite verbũ dñi principes Sodomorũ, aurib⁹ percipite legẽ Dei mei populus Gomorrhæ. ¶Cũq; aspirauerit dies, subauditur resurrectionis meæ, & inclinatæ fuerint vmbræ peccatorum & ignorantiæ,in ijs videlicet,qui pœnitentiam egerint,tunc subuertam illos, sicut mane illo subuerti Sodomam & Gomorrhã,non quod reliquiæ non remanebũt,iuxta illud propheticum,Subuerti vos sicut subuertit Deus Sodomam & Gomorrhã,& facti estis quasi torris raptus de incendio: Item: Nisi dominus exercituũ reliquisset nobis semẽ,quasi Sodoma fuissemus,& quasi Gomorrha similes esse mus. Hæc dilectus mihi. Et quid ego illi? [*Reuertere, similis esto dilecte mi capreæ aut hinnulo ceruorum super montes Bethel.*] Quid erat hoc dicere, nisi orare pro salute reliquiarum gentis meæ? Nunquid enim ego erga gentem meam minorem compassionem haberem vel charitatem amicorum, scilicet prophetarũ & apostolorũ? Exẽpli gratia: Quare (inquit Esaias) errare nos fecisti domine de vijs tuis, indurasti cor nostrum, ne timeremus te? Conuertere propter seruos tuos tribus hæreditatis tuæ. Apostolus autem: Veritatem,inquit,dico in Christo,non mentior,testimoniũ mihi perhibente cõscientia mea in Spiritu sancto, quoniã tristitia est mihi magna & continuus dolor cordi meo,&c. Igitur & me non dubitetis postulasse pro salute reliquiarũ gentis meæ,cuius videlicet postulatiõis summa hęc est: Reuertere similis esto dilectæ mi capreæ aut hinnulo ceruorum super mõtes Bethel, id est,propter patres domus Dei, hoc enim interpretatur Bethel. Cæcitas quidem contingetin Israël,ita vt te inuenire nõ possint, qui dicis,ego sum ostium,secundum supradictam similitudinem Sodomitarum,quos percussisti cęcitate, ita vt non possent inuenire ostium, sed reuertere super montes Bethel, id est, sicut Esaias dixit, Conuertere propter seruos tuos,recordare misericordię tuę,sicut locutus es ad patres nostros,vt saltem,quum plenitudo gentium subintrauerit, tunc omnis Israël saluus fiat. Aliter: Reuertere,similis esto dilecte mi capreæ,aut hinnulo ceruorũ super

Margin notes (left column): Deus in angelis illis. — Gene. 18. [*Ioseph & Maria duo lilia.*] — Gene. 18. — 2 Petr. 2. — Matth. 4. — Matth. 23.

Margin notes (right column): Gene. 19. — Esa. 1. — Donec aspiret dies. — Amos 4. — Esa. 1. — Esa. 63. — Rom. 9. — Iohan. 10. — Rom. 11.

ſuper montes Bethel. Qui paſceris inter li-
lia, donec aſpiret dies, & inclinētur vmbræ,
qui, vt ſcias reprobare malum & eligere bo-
num, butyrum & mel comedis, & hoc inter li
lia caſtitatis, quæ ſunt optima, pater & ego
virgo mater, cum aſpirauerit dies & inclinatę
fuerint vmbræ, reuertere, id eſt, diluculo re-
Marc.16. ſurge, valde mane, orto iā ſole, plena luce re-
paratiōis noſtrę, inclinatis atq; deſtructis vm
bris mortalitatis noſtræ. Cito reuertere, noli
moras facere, q͞a anima mea deſiderat te. Sciō
quidem quia cito reuerſurus es, iuxta illud
Oſee 6. propheticū: Viuificabit nos poſt duos dies,
in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in cō-
ſpectu eius, & iuxta quod ipſe dixiſti, ſicut
Matth.12. fuit Ionas in ventre ceti tribus dieb⁹ & trib⁹
Quō computatur triduū Chriſti in ſepulchro. noctibus, ita erit filius hominis in corde ter-
rę tribus diebus & tribus noctibus. ¶Tridui
quidem tempus breue eſt, ſed dilectæ & co-
lumbæ tuæ deſideranti & gementi vulnera-
ta mente, non ſatis dilecte mi feſtinatū eſt.
Abbreuia hoc ipſum triduum, & ſimilis eſto
in reuertēdo capreæ aut hinnulo ceruorum,
id eſt, velociſsimus eſto ad peragēdū curſum
tuū. In corde terrę, id eſt, in ſepulchro tuo nō
totum expendas triduū. Sufficit ad complen-
dam veritatē ſcripturarum, ſi partem exiguā
primi diei, id eſt, tres horas nouiſsimas, & par
tem aliquā diei tertij, ſcilicet ſex horas, quod
eſt dimidium noctis, cum die ſecūdo, id eſt,
cū ſabbato iacens in ſepulchro, trāſegeris. Nā
tres integri dies, horæ ſeptuaginta duæ ſunt.
Hoc eſſet nimis longum. ¶Sufficiūt horę tri
ginta tres, qui numerus ex duobus ternariis,
deceno & ſingulari cōpoſitus eſt. Beatam tri
nitatē, cui primus homo peccauit, in te & per
te & de teipſo, dilecte mi, caro mea & ſanguis
meus, deus me⁹ & dn̄s meus, placari oportet:
ſed hoc fiat celerrimè & multū feſtinanter, ſi
cut caprea ſiue hinnulus ceruorū in mōtibus
celerrimus eſt: ſecundū nomē tuū, quo per
Eſa.8. prophetā iuſſus es vocari, accelera ſpolia de-
trahere, feſtina prædari. ¶Vix igitur expecta
tis triginta tribus horis, reuertere ſuper mō-
tes Bethel, id eſt, reſurge & appare principib⁹
domus Dei, ſcilicet apoſtolis tuis & mihi, cu-
ius maximè, ſicut & illorū, imo & multo plus
quam illorum, tu es grande deſideriū, iuxta
illud patriarchæ Iacob dictum ad Ioſeph fi-
lium decorum: Benedictiones patris tui con
Gen.49. fortatæ ſunt benedictionibus patrū eius, do-
nec veniret deſiderium collium æternorum.
Quàm veraciter ille te appellauerit deſideri-
um, ego maximè in viſceribus meis experta
ſum, & hoc amicis eſt intimandum. [*In lectulo*
CAP.III. *meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea, Quæ-*
ſiui illum, & non inueni. Surgam & circuibo ciuita-
tem per uicos & plateas, quæram quem diligit anima
mea. Quæſiui illum & non inueni. Inuenerunt me ui-
giles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Num quem dilexit ani-
ma mea uidiſtis? Paululum cum pertranſiſſem eos, inue
ni quem dilexit anima mea. Tenui eum, nec dimittam,
donec introducam illum in domū matris meæ, & in cū
biculum genitricis meæ.] Hoc ſentitis ô amici in
vobiſmetipſis, quicunq; habetis ſanctū dile-
ctionis ſpiritum, quicunque diligitis domi-
num deum ex toto corde, ex tota mēte & ex
tota anima. Hoc, inquam ſentitis vos amici,
& vos filiæ Hieruſalem, quia magnū in iſta di *Deſiderium*
lectione eſt deſiderium: Quāto vicinior iſte *ſanctorum et*
dilectus habetur, tanto vehemētius deſidera *angelorū ui-*
tur. Qui habēt, habere deſiderant, qui vidēt, *dendi Chri-*
videre deſiderāt. Nam angeli vident, & tamē, *ſtum.*
ſcriptura teſte, deſiderant in eum proſpicere
¶Ego autem, non vtcunque habui aut vidi
eum, ſed in vtero geſtaui, & genui eum, &
ei mater lac præbui, & diligenter cōtemplata *Deſideriū uictoria.*
ſum. Quid putatis, quot noctes duxi peruigi-
les videndo & audiēdo eū? Nō enim ſufficie-
bat dies ad tantū deſiderium, ſed totis nocti-
bus in lectulo meo, in cubiculo meo peruigil
fouebā & adorabā paruulū, audiebam & ado
rabam iam adultum, cum intra dulcia collo-
quia per oculos ſuos, oculos corporis tranſ-
funderet mihi ſuæ diuinitatis aſpectū, ita ta-
men contemperans, vt tolerare poſſem, quē
tremūt angeli & virtutes cœlorū, iuxta illud, Cant.6.
quod auditis eū dicentem in hoc ipſo libro
Canticorum, Auerte oculos tuos à me, quia
ipſi me auolare fecerunt. ¶Ita in lectulo meo
habui eū, ſed deinde cōtigit mihi, vt ibi non
inuenirem eū. Dixit enim: Quid mihi & tibi
eſt mulier? Iā ex quo baptizatus eſt à Iohāne, Iohan.2.
fieri cœperat, in lectulo ſiue in cubiculo meo
in illo habitationis meæ ſecreto, vt non inue
nirem eum. Nam ſtatim ductus eſt in deſertū
à ſpiritu, & deinde regreſſus, Euangeliū meis Mat.10.19.
prępoſuit affectibus, ita vt diceret. Quid mi- *Quæſiui illū & nō inueni.*
hi & tibi eſt mulier? Sed & alios docuit, vt ſi-
militer facerēt, vt ſcilicet patrem & matrem Luc.9.
propter Euangelium relinquerēt. ¶Itaq; de-
ſiderio quærebam & non inueniebam eū, vt
ſolitaria poſsiderem ſolitarium. Dixi ergo,
Surgam & circuibo ciuitatem per vicos & pla
teas, quæram quem diligit anima mea. Dixi
et feci ſic. cum enim circuiret per ciuitates et
caſtella, prædicans Euangelium regni Dei, e-
go ſequebar et quærebam eum. Quæſiui il-
lum, et non inueni. Ille enim tanto intentus
negotio, me matrem ſuam agnoſcere quodā-
modo diſſimulauit. Deniq; et quadā die, cū
loquente eo ad turbas, dixiſſet ei quidā, ecce Matth.12.
mater tua et fratres tui foris ſtant quæren-
tes

Iohan.19. Luc.2. Matth.27. tes te,ipse respondens dicēti sibi,ait:Quæ est mater mea,& qui sunt fratres mei? Et extendens manū in discipulos suos,dixit:Ecce mater mea & fratres mei. Quicunq; enim fecerit volūtatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus & frater & soror & mater est. Hoc modo me matrē suam agnoscere dissimulauit. Hoc est quod dico, quæsiui illum & non inueni. Post hæc iuxta crucē eius steti. Sed nunquid hoc mihi fuit inuenisse dilectum? Imò fuit mihi inuenisse gladium, qui & pertrāsiuit animam meam. Sepultus est, clausum & signatum fuit monumentū. Et ego quali mente quærebam eum? Quali desiderio desiderabam eum, sciens eum esse à mortuis resurrecturum? Inde non inueni illum. ¶ Inuenerūt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Qui vigiles, vel quam custodientes ciuitatem? Discipuli eius, quia ad hoc erant dispositi, vt custodirent, imo vt ædificarēt, ciuitatem veram Hierusalē: de qua, vel ad quam ipse dilectus, per Esaiam dixit: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die & tota nocte non tacebunt laudare nomen domini. Isti vigiles iam tunc vigilabant, quia lugentes & flētes somnum non capiebant. Isti vigiles me inuenerunt, & mulieres, quæ tota nocte vigilātes venerunt ad monumentum, quæ et emerant aromata, vt venientes vngerent eum, inuenerunt me, bonum certatim afferendo nuntium, quod resurrexisset, & quod vidissent eum. ¶ Et ego, inquam: Num, quem dilexit anima mea, vidistis? Vidimus aiunt, vidimus dominum: Surrexit verè, et apparuit Simoni. Visus est & duobus euntibus Emaus: & deinde stetit in medio nostrûm & dixit, pax vobis, & ostendit nobis manus & latus: & obtulimus ei partem piscis assi & fauum mellis: & manducabat corā nobis, & dixit: Hæc sunt verba, quę locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, &c. His atq; alijs modis vidimus eum ipsa tertia die qua resurrexit. Hæc mihi dixerunt vigiles illi. Ego autem sic illum ininuenire cupiebam, vt iam nemo despiceret me dicentem, inueni illum, vidi illum, et ita factum est. ¶ Nam paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea & non quòcunq;, sed in cœlū vidi ascendentem, & Apostolos eius misso de cœlis spiritu sancto vidi prædicantes gloriā domini. Hæc mihi fuit inuentio eius, quem diligit anima mea, & ex illa inuentione tenui eum, vt intro ducerē in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ scilicet synagogæ. Hoc ex parte iam factum est, quia multi Iudæorū crediderunt in eum: Alij quidē obclusis cordibus, me & ipsum repulerunt, sed nō dimittam donec illuc introducā eum. Si enim, ait scriptura, fuerit populus filiorum Israēl quasi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eis. ¶ Dilecta, & dilectarum dilectissima, cæterarum exemplum est animarum, vt similiter & ipsæ pro modulo suo dilectum quærant, & inuenire cupiant. Dilectum nanq; in lectulo quærimus, quando in pręsentis vitæ aliquantula requie, redēptoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus, quia & si iam mens in illa vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectū suum non inuenit, restat, vt surgat, ciuitatem circumeat, id est, sanctam Ecclesiam electorum mente & inquisitiona percurrat, per vicos & plateas quærat, id est, per angusta & lata gradiens, & aspiciat, vt si qua inuenire in eis valeat, eius vestigia exquirat: quia sunt nonnulli etiam vitæ secularis, qui imitandū aliquid habent de actione virtutis. Quærentes aūt nos vigiles inueniunt, qui custodiunt ciuitatē, qui sancti patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studijs occurrunt, vt suo verbo vel scripto nos doceāt. ¶ Quos cum paululum pertrāsimus, inuenimus quomodo diligimus, quia redemptor noster, & si humilitate homo inter homines, diuinitate tamen supra homines fuit. Cùm ergo transeuntur vigiles, dilectus inuenitur: quia cum prophetas & Apostolos infra ipsum esse conspicimus, illū, qui natura Deus est, esse supra homines consideramus. Prius ergo non inueniendus quæritur, vt post inuentus, strictius teneatur. Sancta omniū desideria, vt prædiximus, dilatione crescūt, si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt.

Marginal notes: Inuenerūt me vigiles Apostoli. — Esa.26. — Mat.28. — Marc.16. — Luc.24. — Iohan.20. Nuntium de resurrectione Christi. — Actor.1. — Acto.2.4.5.&c. — Esa.10. — Pertrāsire vigiles.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum

LIBER TERTIVS.

Tertia recapitulatio sonorũ valde habet principium, scilicet tantam in admiratione exclamationem, vt auditorem eriam dormitãtem excitare & reddere possit atrentum. Præmissa nanq; admiratione, adiuro vos filiæ Hierusalem per capteas ceruosq; camporum, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit, de qua suprà tractatum est, continua sic exclamat diuina vox. [*Quæ est ista, quæ ascendit per desertũ sicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris & uniuersi pulueris pigmentarij?*] Cuius rei quæso est hæc admiratio? Nimirũ admiratio est huius dilecti singularis huius sanctissimæ virginis. Et quid admiramur? Vel quid nobis admirandũ insinuat spiritus sanctus pet verba huiuscemodi: ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuersi pulueris pigmentarii? O felicem mentis habitum, qui tam magnum haber præconium. Humilitas tua est, ô ancilla domini, beata Maria, quam tali admiratione Spiritus sanctus collaudar: Odor tuus, odor humilitatis tuæ præcipuus ascendit ad eum, vt verè sacrificium contribulati spiritus. Quid enim est fumus & quid puluis, nisi spiritus lachrymosus & conscientia valde humilis? Et sua quidem æstimatione vera humilitas est fumus innoxius, quasi cremij siue torris obusti, & puluis terræ sine aqua & sitientis, iuxta illud: Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt, & sicut Abraham dixit, loquar ad dominum meum, cum sim puluis & cinis: sed non ita æstimatione Dei. Aliter & melius ille te discernit. Tu dicis, puluis sum rerræ, qualem ventus dispergir, aura tollit, & ille dicit, non, sed puluis pigmentarius, siue puluis pigmenrarij, puluis myrrhæ & thuris, qualem pigmentarius spiritus sanctus conficit ex optimo tbure, quod est suauitas meritis, & ex myrrha probatissima, quod est mortificatio siue incorruptio carnis. Tu dicis, fumus ego sum teter coră diuinis oculis, qualis de camino siue de fumario deficiens ascendit, ascendẽs deficit, & ille dicit, non, sed fumus ex aromatibus myrrhæ & thuris, qualem decet ascendere de aureo thuribulo anre altare aureum, vsque ad oculos & olfactum domini. Talis fumus, imo talis fumi virgula, tu ô beata Maria, suauem odorẽ spirasti altissimo, cœlestibus disciplinis erudita atq; extenuata. Talis ascendisti per desertum, id est, animam habens valde solitariã. Si enim vera cuiusq; animæ humilitas etiam inter turbas potest esse solitaria, ita videlicet, vt in nullo alio præterquàm in Deo spem habeat, quemadmodũ Hester, cum esset regina, veraciter tum dicebat: Domine mi, qui rex noster es solus, adiuua me solitariã, & cuius præter te nullus auxiliator est alius, quanto magis tu vera aut solitaria, & quasi in deserto eras, quæ virum non cognoscebas, nec cognoscere cupiebas, & ab illo, cui desponsara fueras, penè fuisti deserta, nõ quia sanctus angelus, qui te solitariam inuenerat, solitariam salurauerat, te commendat, & filium tuũ, qui quasi pupillus in hoc seculo nasciturus erat. Digna ergo exclamatio, digna admiratio. Quæ est ista, quæ talis ascendir per desertum siue de deserto? Verè mirabilis, & illi multum dissimilis, quæ descendit per paradisum, cecidit de paradiso: non gracilis per humilitatem, sed nimis grossa & rigida per mentis tumorem. Propterea vultis scire, quàm magna fuerir cura altissimo de ista, quę de superbis nõ curat? [*En lectulũ Salomonis sexaginta fortes ambiũt ex fortißimis Israel: Vniuscuiusq; ensis super fœmur suum propter timores noctur nos.*] Quis enim est lectus verè & veri pacifici Regis Salomonis, qui inter nos & dominum pacem composuit? nisi illa in quo diuina natura humanam sibi naturam coniunxit. Et quis ille est, nisi vterus tuus dilecta dilecti, vterus virginalis? Ibi nanq; diuinitas verbi Dei, verbum Deus sese conclusit, & humanam naturam, de tua carne formatam sibimet in vnitate personæ inseparabiliter cõiunxit, & ecce sponsus, id est, carnem nostrã, cum anima rationali habens Deus, sponsus, inquã, Deus & homo Christus, sicut canimus in Psalmo, & ipse tanquam sponsus procedẽs de thalamo suo. Quomodo talem tanri Salomonis lectulum sexaginta fortes ambiũt.

Margin notes: Humilitas mariæ optimus odoris. — Psal.101. — Gene.18. — Apoc.8. — Ascendisti per desertum. — Hest.14. — Matth.1. — Lectulus Salomonis uterus Mariæ. — Psal.18.

Vel qui illi ſexaginta fortes ſunt? Magnum & mirũ myſterium, audituq́; & ſcitu dignũ: ſed prius eſt aliquid quærendum. Cur ſancti patres gladios habuerunt, aut cur gladiis licitò vſi ſunt? Hodie vel hoc tempore, ex quo Euangeliũ effulſit, ex quo ille ſpõſus de thalamo ſuo proceſsit, ſanctis ad perfectionẽ tẽdentibus nõ conceditur vſus gladij. Cõuerte gladiũ tuum in locum ſuum, ait idẽ ſponſus Petro, qui fortiter ac fideliter pro illo zelabat, & quod vni dixit, omnib⁹. dixit: vt poſt tẽpus belli, tẽpus pacis nunc eſſe ſciamus. Quare iſtud? Quam ob cauſam tunc fuit tempus belli, & nunc eſt tẽpus pacis? Videlicet quia radicem ſiue arborem bonã, quod erat genus Abrahę, ad quem primũ beati ſeminis repromiſsio facta fuerat, diabolus per barbaricos gentium vel regũ impiorum gladios excidere atq; extirpare volebat, vnde ſacræ hiſtorię plenæ ſunt. Idcirco tempus belli tunc erat, idcirco materialibus gladijs tũc opus erat, vt defenſaret genus Abrahę, vt defenſaret radix Ieſſe, defenſaretur, inquam, atq; protegeretur genus & radix Dauid, donec tu beata virgo naſcereris, lectulus, vt iam dictũ eſt, veri Salomonis. O igitur verũ & bonũ conſiliũ, q̃ lectum Salomonis ſexaginta fortes ex fortiſſimis Iſraël ambierunt. Et qui fortes vel fortiſsimi illi ſunt vel fuerunt? Numeremus illos omnes, qui pro defenſione ſpei vel expectationis Abrahæ gladijs laudabiliter vſi ſunt cum prophetis, quorũ libri extãt, quiq́; contra gladios materiales regum impiorum, gladium ſpiritualem, gladium verbi dei, non ſolum loquendo, verum etiam ſcribendo euaginauerunt, & ſexaginta fortes ſunt. Primus Abraham fortiſsimus, gladio accinctus, ſicut probatum eſt in illis, de quibus prędam reduxit, & Loth filiũ fratris ſui liberauit de quatuor regibus. Secundus Iſaac paterno gladio ſacratus, & deinde potentia pluſquam regia clarus, ita vt diceret ei rex Abimelech, recede à nobis quia potentior noſtri factus es valde. Tertius Iacob, & ipſe fortis in gladio, ſicut teſtatur ipſe Ioſeph, loquens filio ſuo: Do tibi partem extra fratres tuos, quam acquiſiui in gladio & arcu meo. Quartus idem Ioſeph, potentia regis potẽs, quaſi rex vel regis pater. Quintus Moyſes, ſextus Aaron, ſeptimus Phinees, octau⁹ Ioſue, nonus Caleph fili⁹ Iephõne: Deinde duodecim iudices, qui iudicauerunt & liberauerunt Iſraël, & ſunt viginti & vnus. Viceſimus ſecundus Samuel, viceſimus tertius Dauid, viceſimus quartus Helias, viceſimus quintus Heliſæus, viceſimus ſextus Ioiada põtiſex clariſsimus & domini benedictus, viceſimus ſeptimus Zacharias filius eius, qui cultum Baal, quem Helias & Helizęus exterminauerunt de Samaria per manum Iehu, Iezabel interfecta, deleuerunt de Iuda & Hieruſalem, occiſa Athalia filia eius impiiſsima, viceſimus octauus rex Ezechias, viceſimusnonus rex Ioſias, triceſimus propheta nobiliſsimus Eſaias: Poſt iſtos duodecim prophetæ, quorum libri extant, qui & minores dicuntur, & fiunt quadraginta duo. Quadrageſimus tertius Hieremias, quadrageſimus quartus Ezechiel, quadrageſimus quintus Daniel, & cum eo tres ſocij eius Ananias, Azarias, & Miſaël, & fiunt quadraginta octo. Quadrageſimus nonus Eſdras, quinquageſimus Neemias, quinquageſimus primus Zorobabel, quinquageſimus ſecundus Iheſus, ſacerdos magnus filius Ioſedech in reuerſione captiuitatis & reędificatione ciuitatis vel templi. Quinquageſimus tertius cum regina Heſter Mardochæus, qui ambo iure pro vno reputantur, quia regalis dignitas ſiue ſublimitas Heſter fuit Mardochæi gladius. Quinquageſimus quartus Matathias, quinquageſimus quintus Iudas Machabæus. Poſt illum Ionathas & Simon duces alter poſt alterum ſucceſſerunt, & deinde Iudas & Iohannes, qui & Hircanus filii Simonis nouiſsimi contra pardum, id eſt, regem Græcorum præliati ſunt, & fiunt quinquaginta nouem. Quibus adde hunc ipſum, per quem ſpiritus ſanctus hęc locutus eſt, regem Salomonẽ, & fiunt ſexaginta. Nam Ioſaphat rex fuerat quidem de fortibus, ſed nõ de fortiſsimis Iſraël, quia impio præbuit auxilium, & his qui oderunt dominũ amicitia iunctus eſt per Athaliam filiam Iezabel vxorem filij Ioram, quæ cultum Baal introduxit in Hieruſalem, & omnem impietatem, propter quam neceſſarij fuerunt gladii fortiſsimorũ Iſraël. Omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſsimi. Verè tenentes & iure tenentes gladios tam ſacerdotes, quàm reges, tam patriarchæ, quàm duces, tam prophetæ, quàm iudices ſi rationem temporis ſupradictam ritè conſideres. Nondum enim proceſſerat ſponſus de thalamo ſuo, & adhuc laborabat diabolus per ſatellites & comminiſtros ſuos, reges Aegyptios, reges quoq; Iſraeliticos ſciſſos à domo Dauid, reges Aſſyrios ſiue Babylonios, reges Perſicos ſiue Mœdos, reges Græcos ſiue Macedonicos: laborabat, inquam, & laborauerat atq; contenderat diabolus ſerpens antiquus obſiſtere volens Dei propoſito, ne impleretur promiſsio, ne collocaretur hic lectus ſiue thalamus, ne eſſet vnde naſceretur hæc beata & dilecta virgo, de cuius vtero procedere oportebat

Cur nunc nõ eſt vſus gladij ut antiquis.
Matth. 26.
Marc. 14.
Gene. 12. 22.
Catalogus LX. fortiũ in Iſraël.
Ephe. 6.
Gene. 14.
Gene. 26.
Gene. 18.
Gene. 41.
Iud. 3.
1. Reg. 7.
2. Para. 23.
4. Reg. 9.
Dan. 3.
Cur Ioſaphat rex non connumeratur.
3. Reg. ult.
2. Para. 20.

bat dilectũ, tanquã spõsum de thalamo suo. Isti erant timores nocturni, quos dicit hoc modo, vniuscuiusque ensis super fœmur suum propter timores nocturnos. ¶Hinc verè ad bella doctissimi, quia cur bellarẽt causam præ oculis habebant huiusmodi. Et reuerà pro causæ huius cõsideratione percutiẽdo & occidendo impios, iuuat & delectat siue Heliam, siue quemlibet alium prophetam aut sacerdotẽ audire dicentem: maledictus qui retrahit gladium suum à sanguine, quia videlicet ille erat sine zelo iustitiæ. Mirum spectaculum, quia cum hæc diceret ille realis siue tẽporalis rex Salomon, habebat & ipse sexaginta fortes ambientes lectum suum, id est, pacatissimum & quietissimum regnum suũ. Nam de patre suo Dauid sibi relictos habebat fortes triginta & septem, quorũ primus Eleazar filius patrui Dauid Ahoi, nouissimus scribitur Vria Ethæus. Et quidẽ mystica litera sic se habet, Eleazar inter tres fortes & Abisai frater Ioab, filius Saruiæ, princeps erat de tribus, & hęc fecit Banaias filius Ioiadę, & ipse nominatus inter tres robustos, qui erãt in ter triginta nobiliores, tanquam ad mysterium intendens eorum, qui propter fidem trinitatis agonizaturi erant, quasi distinctis ordinibus secundum triginta & tres, qui vterque numerus ternarius est, alter singularis, alter decenus; sed in summa omnes triginta septem sunt. Quibus adde principes vndecim, quos habebat rex Salomon, regnãs super omnem Israël, & duodecim præfectos qui præbebant annonam Regi & domui eius: quos omnes, videlicet & principes & præfectos, suis ex nominibus scriptura commemorat, & fiunt sexaginta, excepto quod Banaias filius Ioiadæ, vir fortissimus & magnorum operum, hoc pacto bis nominatur. Illi sexaginta fortes ex fortissimis Israël, tam virtute animi quàm corporis fortitudine, tũc temporaliter ambierunt lectũ, id est, tutati sunt quietissimũ regnũ Salomonis temporalis, & sicut in cæteris laudabilibus atq; memorabilibus, quæ gessit idem Salomon, ita & isto numero fortium magnum sacramentum, perpulchrũ rex sapientissimus prospexit mysterium, de quo iam pro posse dictum est. Et tunc quidẽ gladij, sicut iam dictum est, necessarii fuerũt, nunc autem sola necessaria sunt testimonia scripturarũ, & ipsæ inter eosdẽ gladios diuinitus prouisæ sunt, vt tunc cõderentur: quæ nunc in suo tempore legerentur, quas legentes atq; credentes vitam in ipsis haberemus. Vnde protinus sequitur. [*Ferculũ fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureũ, ascensum purpureum. Media charitate constrauit propter filias Hierusalem.*]

Ad bella doctissimi.

LX fortes Salomonis regis temporalis.

2. Reg. 23.

Luban. 4.

Ferculum nanq; Regis Salomonis, scripturæ sunt veritatis, omnes vna mensa domini cuncta regentis, & omnibus prouidentis, quemadmodum Psalmista dicit: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuę ibi me collocauit. Quid enim est, in loco pascuæ ibi me collocauit, nisi fecit me studere in scripturis? Ibi regit me, scilicet ne quid prauè intelligam, & nihil mihi deerit, videlicet quod ad intelligendum mihi necessarium sit. Altissimum est huiusmodi ferculum & habet ascensum. ¶Qualem ascensum? Purpureũ. Quid est ascensus purpureus? Deus & homo Christus, pro salute hominum passus & sanguine suo purpuratus. Istud credere, ascendere est: Qui sic ascendit, illum ad refectionem vitæ, quæ est in scripturis diuinis admittit. Nã qui sic non ascẽdit, qui non credit, nunquam scripturas intelligit. Idcirco Iudæi, non intelligũt, & cæci sunt, quia nõ ascendunt per hũc ascensum purpureum: non credunt Christũ de Maria virgine natum, & eum qui à patribus ipsorum crucifixus est, Deum esse ac dominum, regem Salomonem verũ, regem æternum. Exempli gratia: Deus iudicium tuũ regi da, & iustitiam tuam filio regis, &c. Quo modo hæc & horũ similia intelligit, qui aliũ Salomonem, alium regẽ siue filium regis non recipit, nisi illum hominẽ, qui suo tempore regnauit, & mortuus est, sicut cæteri homines? Nimis arduum est illi ferculum hoc regis, nec attingere potest quicquam de vitalibus cibis, quos ibi sapiẽtia præparauit. ¶Vnde rex Salomon hoc ferculum fecit? De lignis Libani, id est, de hominibus sanctis, hominibus fidei imputribilibus, quorum quandam similitudinem habent ligna Libani, id est, Cedri, per id quod sunt naturæ imputribilis. Quomodo fecit? Eo videlicet modo, quo ad illos factum est verbũ domini. Ipse enim rex Salomon erat verbũ domini, & per spiritum sanctum corda illorum impleuit, & linguas disertas fecit, vt de cœlestibus scirẽt eloqui, qui non ab hominibus, neq; per homines fuerãt docti, atq; ita locuti sunt & scripserunt, quæ pascua vitæ, in quibus homo viuit, quemadmodum ipse dicit: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Ibi est argentum, ibi est aurum, nam columnas eius fecit argẽteas, reclinatorium aureum. Quod est illud argentum, & quod illud aurum? ¶Argentum illud est exterius eloquium valde nitidum: aurum vero interior maiestas sensuum: Aurum, inquam, imo desiderabiliora sunt super aurũ & lapidem pretiosum multùm, quę intrinsecus

Ferculũ Salomonis sunt scripturæ.

Psal. 22.

Ascensus purpureus Christus est.

Psal. 71.

Ferculum de lignis Libani

Deut. 8.

Matth. 4.

latent: nitidiora verò ſuper argentũ, quæ extrinſecus patent. Eloquia dñi, inquit Pſalmiſta, eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplũ. (Pſal. 18. Pſal. 11.) Quod dicit caſta, quod dicit argentum, ad hanc ſimilitudinem dicit, quia ſicut caſta mulier à labe corruptionis eſt immunis, & ſicut argentum benè excoctum à cunctis ſordibus redditur vacuum: ſic verbis ſiue eloquijs dñi nihil falſitatis, nihil ſuperfluitatis poteſt eſſe admixtum. Cunctam hominum ſapientiam, cunctã rhetorum ſeculi huius eloquẽtiam exuperat hoc regis Salomonis ferculum, ſcilicet omne canonicarum corpus ſcripturarum, vnde hic animæ viuere incipiunt & in æternũ viuunt. Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Quomodo conſtrauit, ipſe dicat rex Salomon: Audiuimus, quia dicit ipſe: In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. (Charitas, finis præcepti.) Dixerat eñ interrogatus à phariſæis, quod eſſet mandatũ magnum in lege: diliges dominum deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc eſt maximum & primũ mandatum: (1. Tim. 1. Matth. 22.) Secundũ aũt ſimile eſt huic: Diliges proximum tuũ, ſicut teipſum. Statimq́; intulit: In his duobus mãdatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Verè dixit, & antiquam veritatem dixit. Quid enim aliud ab antiquo dominus petit: Et nũc Iſrael, inquit Moyſes, quid dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas & diligas eum in toto corde tuo, & in tota anima tua? (Deut. 10.) Ergo media ferculi rex Salomon charitate conſtrauit, id eſt, in medio ſcripturarum principatum charitatis poſuit, quia reuera, de quo pendent cætera omnia, illud rectè medium ac principale dicitur & eſt. ¶ Vt quid mediaaliter charitate conſtrauit? (Filiæ Hieruſalem.) Propter filias Hieruſalem. Quas propter filias Hieruſalem? Quæ ſunt illæ filiæ Hieruſalem? Animæ fideles, amantes quidem Hieruſalem veluti matrem, ſed virilem, id eſt, perfectam: necdum habentes in operibus iuſtitiæ virtutem, ſcilicet in hoc, omnia relinquere propter regẽ Salomonẽ, & ſuum quoq; pro illo valeat erogare ſanguinẽ, aut in virgineo propoſito ſacram & beatam ſpõſi & ſponſæ, dilecti & dilectæ, de quibus hic ſermo eſt, iugem celebrare feſtiuitatẽ. (Charitas alterius bonũ ſuũ facit.) ¶ Quomodo vel in quo filiabus huiuſmodi proficit, quod media ferculi rex Salomon charitate conſtrauit? Nimirum in eo, quod facere poſsũt, & ſuũ faciunt illud quod eſt aliorum, quod eſt virorum ſiue fortium. Verbi gratia: Non ſunt carne virgines, ſed bonũ virginitatis in te, ô beata Maria, diligendo, ſuum faciunt. Non alia præter te genuit regem Salomonem, regẽ tam magnum, tam magnificum: ſed illæ, diligendo in te hoc tam grande priuilegiũ, regis eiuſdem matres fiunt. Item: Non ſunt martyres, neq; ſufficiunt inter fortes præliari, & pro amore regis Salomonis fundere ſanguinẽ ſuum: ſed martyres diligũt, & diligendo illos, gloriam eorum ſuam faciunt. Amplius dicã: Non ſunt dij, ſed diligendo Deum, dij vel filij dei ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. (Pſal. 81.) Proinde quid ſequitur? [*Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.*] O igitur filiæ Sion, ſiue filię Hieruſalẽ quoniã ferculũ eiuſmodi fecit ſibi rex Salomon, & quoniã propter vos media charitate cõſtrauit, venite ad nuptias: Venite & aſpicite, egredimini & videte hunc regẽ, hunc Salomonem pacificũ, & pacis principem, in diademate regali, in charitate nuptiali, qualis, quantus, quàm glorioſus ſit. Nolite hoc ſolum conſiderare, qualis ſit in carne mea, qualis natus in diuerſorio, qualis collocatus in præſepio. ¶ Egredimini ex iſtis anguſtiis, & videte illum in diademate ſuo, quo coronauit eum mater ſua, ſcilicet antiqua patriarcharum, & prophetarum eccleſia, (*Quo coronauit eũ mater ſua, ſcilicet antiqua eccleſia prophetarum.*) cuius fidei promiſſus eſt, cuius de carne progenitus eſt. Antequã naſceretur, fecit ei mater ſua illud pretioſum diadema, quo coronari deberet, & vnde cognoſcendus foret magnus & ſpectabilis rex. (Pſal. 8.) Quod eſt illud diadema? Nimirum clariſsima propheticæ veritatis authoritas: cuius quot ſunt præconia, tot gemmarum, tot pretioſorum lapidum, eſt huius Salomonis diadema: in die deſponſionis illius, quo de vtero meo, tanquam ſponſus proceſsit de thalamo ſuo, & in die lætitiæ cordis eius, quo ſpinea coronatus corona laborem conſummauit, & ſubſequenti lætificatus reſurrectionis triumpho. Et in die lætitiæ illius, & in die deſponſionis illius, in illo diademate vidẽdus & ex illo eſt diademate, quã tus ſit agnoſcendus. Exempli gratia: Paruulus natus eſt nobis: (Eſa. 9.) filius datus eſt nobis, & cætera, vſque amodò, & vſq; in ſempiternum. Et alibi: Catulus leonis Iuda, ad (Gene. 49.) prædam fili mi aſcendiſti. Quieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, &c. Ex huiuſmodi ſententiis & dictis propheticis, ex huiuſmodi auro & lapidibus, quàm multis, quàm pretioſis, fabricatum vel compoſitum eſt diadema regis veri Salomonis. ¶ Nolite ergo eum ſolummodo in præſepio conſiderare, ſed egredimini mente ex

iſto,

isto, in quo natus est, diuersorio: & ex illo, in quo iudicatus est, Pilati prætorio siue auditorio: & videte eum in præsepio simul & in diademate, in cruce simul & in ea, qua coronauit eũ Deus pater gloria & honore. Et quis fructus visionis eius? Ille nimirũ, qui in propheta promittitur, regem in decore suo videbũt oculi eius. Qui enim hic, vbi ambulamus per fidem & nondum per speciem, viderit & videre voluerit per speculum in ænigmate regem Salomonẽ, in tali diademate: videbit eũdem in decore suo regem, videbit eum facie ad faciem, quando, veniente eo quod perfectum est, euacuatũ fuerit, quod ex parte est.

1.Cor.13.

CAP.IIII. Sequitur. [*Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: Oculi tui columbarum, absq; eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro: omnes gemellis fœtibus & sterilis non est inter eas. Sicut uitta coccinea labia tua, eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali Punici, ita genæ tuæ, absq; eo quod intrinsecus latet. Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendẽt ex ea, omnis arma turæ fortium. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.*]

Præconiũ pulchritudinis. O pulchritudo admirabilis, quam sic admiratur & collaudat pulcherrimus author ipse pulchritudinis septem præconiis. Considerauit oculos, capillos, dentes, labia, genas, collum & vbera, & pro singulis dilectus singula decantauit dignæ collaudationis capitula. Audiant hæc pueri, & sic se habeant ad cantationem huiusmodi, sicut filij nuptiarum læti & iucundi, longè dissimiles illis, quibus ipse quodam loco dicit: Cantauimus vobis, & non saltastis, id est, monstrauimus vobis ea, quibus delectatur Deus, & ad illa vosmetipsos aptare neglexistis.

Matth.11. Pulchritudo ista ex septẽ uirtutibus. ¶Quid enim septem istis modulis decantatur? Quid in te, ô dilectissima dilectarum, virgo virginum laudatur à dilecto laudabili, quem laudat omnis chorus angelorum? Laudatur simplicitas, munditia, innocentia, doctrina, verecundia, humilitas, mentis & carnis integritas, siue incorrupta virginitas. In oculis simplicitas, in capillis cogitationum tuarum mũditia, in dentibus innocentia, in labijs doctrina, in genis verecundia, in collo humilitas, in vberibus tuis admiranda & spectabilis est cũ fœcunditate virginitas. Simplicitas tua, prudentia tua est: mũditia tua, supernorũ desideriũ est: innocentia tua, religiositas est, humilitas tua, vera contra diabolum fortitudo est: virginitas tua, matrũ siue matronarum decus est. Hi sunt dulces moduli musicæ cœlestis, quos libẽter audimus & intelligimus in verbis istis iam diligẽtius pertractãdis: Primùm hoc est pulchritudinis tuæ prædicamentum. [*Oculi tui columbarũ, absq; eo quod intrinsecus latet*] Oculi columbarum & oculi cetuorum, hoc differunt: quo dulcedo simpliciter diligentium, & multiplex amaritudo inuidentium.

¶Simplicitas columbarum septem habet insignia virtutum naturalium. *Septem proprietates columbarum.* Hæc nanque auicula, primum sine felle est, deinde nihil viuum comedit, pullos alienos nutrit, grana semper candidiora colligit, in petris nidificat, gemitum pro cantu habet, libenter iuxta fluenta residet, vt venientem accipitrem ex vmbra præcognitum effugiat perniciter. *Quomodo Maria sicut columba.*

¶Tu maximè, ô misericordiæ mater, sine felle es: nihil enim vnquam habuisti inuidiæ, nihil odij, quod familiare est rapacibus coruis. *Psal.13.&52.* Nihil viuum columba comedit, & tu longè ab illis es, de quibus scriptum est, qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Pullos alienos colũba nutrit, & nos qui eramus alieni secundum carnem à genere tuo, ecce viuimus tuis meritis. Grana candidiora columba colligit, & tu conferens in corde tuo testimonia de scripturis, creditum tibi conseruabas secretum Dei. *Luc.2.* Columba in petris nidificat, & tu in solitudine fidei permanens, euasisti serpentis antiqui venena. Columba gemitum pro cantu habet, & tibi gemere dulce fuit, eò quòd præ cunctis mortalibus mente vulnetata esses. Columba iuxta fluenta residet: tibi autem vel tuo pectoti omne fluentum scipturarum, quàm contiguum est? *Luc.2.* Nunquam aduentus spiritalis accipitris tibi esse improuisus, aut te consequi, imo nec tibi appropinquare potuit.

¶Igitur oculi tui columbarum, & hæc vera pulchritudo est, absq; eo quod intrinsecus latet, quod solus in te Deus videt: nobis autem quia inexpertum, id circo ineffabile, imo & incogitabile est. *Absq; eo quod intrinsecus latet.* Si enim quispiam dixit, & teste Deo vel cõscio, non mentiens, dixit raptum se fuisse in paradisum, siue vsq; ad tertium cœlum, ita vt nesciat, siue in corpore, siue extra corpus raptus fuerit, & audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui: quanto magis tu regina cœlorum persæpè cœlestibus interfuisti: quippe quam & circumsteterunt obstetricum vice, gloriam Deo cõcinentes, angeli: & inter hæc didicisti vel assecuta es aliquid, quod latet & latere nos debet? *2.Corin.12.*

[*Capilli tui, sicut greges caprarum, ascenderuut de monte Galaad.*] Qui greges caprarum, vel quando greges caprarum apparuerunt de monte Galaad? Vtiq; gteges rationales, greges caprarum rationalium tunc apparuerunt, quando cœperunt homines eiusmo- *Greges caprarum, prophetæ iuxta & filij eorum.*

eiuſmodi eſſe, de qualib9 apoſtolus dicit: Cir
Hebr.11. cuierunt in melotis, in pellibus caprinis, &c.
vſque, & in cauernis terræ. Quando cœpe-
runt eſſe homines eiuſmodi, vel vnde appa-
ruerunt homines huiuſcemodi conuerſatio-
3.Reg.17. nis? Nimirum quando Iezabel interficiebat
prophetas domini, tunc apparuerũt de mon-
te Galaad, id eſt, de ciuitate eiuſdem nomi-
nis Galaad. Sic enim ſcriptum eſt: Et dixit
Helias Thesbytes, de habitatoribus Gala-
ad ad Achab: Viuit dominus Deus Iſraël,
in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros
& pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Et fa-
ctum eſt verbum domini ad eum, dicens: Re
cede hinc, & vade contra orientem, & abſcon
dere, &c. ¶ Hæc dixit, & hæc fecit ille primus
Helias primus monachorum institutor. author, & inſtitutor eorum, qui dicti ſunt fi-
lij propehtarum, quos fuiſſe monachos in
veteri teſtamento, conſentit autoritas patrũ
venerabiliũ. Et rectè dicũtur apparuiſſe, quia
iam dictus inſtitutor illorum Helias, ſic re-
pente illic introducit, vt antea nuſquam ſcri-
ptura meminerit, qs vel vnde fuerit progeni
Capilli similes gregibus caprarum. tus. ¶ Qui capilli tui, vel vnde capilli tui, ſimi
les gregibus illis? Nimirũ cogitatus tui ſub-
tiliſsimi in eo fuerunt, vt fugeres ad deſer-
tum gentium, propter ſanguinem quem ſy-
nagoga multum effudit, ſicut illi in ſolitudi-
nes fugerunt, propter ſanguinem quem Ie-
3.Reg.18. zabel primum fudit: ſecundum nomen ſuũ,
quod interpretatur fluxus ſanguinis, inter-
ficiens prophetas domini. In hoc ſimiles il-
lis gregibus capilli tui, id eſt, ſicut illi, imo
plus quàm illi, omnes cogitatus tui, omnis
meditatio tua, ſolitudinẽ & requiem in om-
Eccle.24. nibus quæſiuit, procul à tempeſtatibus Iudai
Rom.10. cis, qui ſuam iuſtitiam ſtatuere volentes, iu-
ſtitiæ Dei ſubiecti non ſunt: ſynagoga pecca-
trix, & per omnia Iezabeli ſimilis, quam He-
lias (quod interpretatur dominus Deus) &
poſt eum filii prophetarum, nõ ſine cauſa fu-
gerunt, iuxta illud: Et dixi, quis dabit mihi
pennas, ſicut columbæ, & volabo, & requieſ-
Psal.54. cam? Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſoli-
tudine, & expectabam eum, qui ſaluum me
fecit à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate.
Et tu columba illis ſimilis, & quis illo-
rum tibi columbæ ſimilis, hæc ſimilitudo
in capillis, non ſolum propter illa, quæ iam
dicta ſunt, verumetiam, quia tu quoque lon-
gum in cogitationibus tuis, præſcia futuræ
paſsionis filij tui, pertuliſti martyriũ: ſicut illi
diu egentes, anguſtiati, afflicti, omnes teſti-
Heb.11. monio fidei probati inuenti ſunt. [*Dẽtes tui ſi-
cut greges tonſarũ, quæ aſcenderunt de lauacro. Om-
nes gemellis fœtibus, & ſterilis nõ eſt inter eas.*] Quã
pulcher ordo? Primum oculi, & poſt oculos
capilli, poſt capillos dentes lauãtur innocui. Eua in his longe dissimilis Mariæ.
¶ Reſpicite amici ad ſiniſtrã, cõſiderate Euã,
mulierem odioſam, huic dilectæ oppoſitam,
& oculis, & capillis, & dentibus & labijs, & ge
nis, & collo, & vberibus infauſtis. Oculi eius
non ſicut colũbarũ, imo ſicut oculi coruorũ Oculi Euæ.
rapaciũ. Scriptum eſt enim: Vidit igitur mu-
lier lignum, quod bonum eſſet ad veſcendũ, Gene.3.
& pulchrum oculis, aſpectuq; delectabile, &
tulit de fructibus eius & comedit. Habet au-
tem ambitionem huiuſmodi, comedite & e-
ritis ſicut dii. Ergo capilli ei9, id eſt, ambitio Capilli Euæ.
eius, non ſicut ſupradictarum greges capra-
rum, qualium eſt cœleſte deſideriũ, ſed ſicut
ille princeps ſuper omnes filios ſuperbiæ,
qui dixit in corde ſuo, aſcendam ſuper altitu Iob.41.
dinem nubium, ſimilis ero altiſsimo. ¶ Den-
tes verò eius quales fuerunt? Nimirum ſicut Dentes Euæ.
dentes leonum, qui momorderunt, & mor-
dendo vetitum, venturæ poſteritatis ſuæ ani
mas interfecerunt. Si enim de filiis eius vera-
citer dictum vel ſcriptum eſt, Filii hominum Psal.56.
dentes eorum arma & ſagittæ, & illud: Deus
conteret dentes eorum in ore ipſorum, mo- Psal.57.
las leonum confringet dominus: quanto ma
gis de illa, quæ tali conſilio momordit, cuius
morſus tam malus prouentus extitit, rectè
quis dicat, quia dentes eius arma ferrea fue-
runt, dentes eius molę ſiue molares fuerunt?
¶ At tui dentes ô amica mea, ſicut grex ton- Dẽtes Mariæ
ſarum, quæ aſcenderunt, id eſt, certiſsimè aſ-
cendent de lauacro. Cum enim poſuero, ſiue
de memetipſo de latere meo lauacrum rege-
nerationis, lauacrum ſanguinis & aquæ pro- Iohan.19.
ſudero, ſanctique ſpiritus inuocationẽ dede-
ro, tunc lauabuntur oues, pro quibus animã
meam pono & mũdabuntur eodem lauacro, Tit 3.
nec emundatione ſimplici contentæ, vellera
ſua deponent: vellera rerum, vellera faculta-
tum ſuarum, vt nihil haheant proprium, ſed Act.2.4.
ſint illis omnia communia. Huiuſmodi ton-
ſæ omnes ſunt gemellis fœtibus, & ſterilis Omnes gemellis fœtibus.
non eſt inter eas. In quo gemellis fœtibus? In
eo videlicet, quòd & præceptum impleue-
runt vel cuſtodierunt, & conſilium ſuo addi-
derũt. Quod eſt pręceptũ, aut quod conſiliũ?
Vtiq; præceptum eſt, non rapere, aliena: con-
ſilium, relinquere etiam ſua. Cõſilium iſtud Matth.19.
tum præcepto ſibimet compoſuerunt, & hoc
eſt bonum geminum, hæc eſt fœcunditas fœ
tuum gemellorum. Sic ſunt ô amica mea den
tes tui, id eſt, talium innocentiam tibi propo
nis, cum eiuſdem innocẽtiæ magiſtra ſis, mul
to excellentior qualibet ouium ſiue arietum
taliũ, quorũ vtiq; non eſt dentibus malè vti, Galat.5.
ſcilicet inuicem mordere, vel detrahere, & ab
inuicem conſumi. Et quidem grex ille, qui

cunq; talis est, sibi magistram scit, tu aût cunctis humilior, de omnibus pene altiora sentis, & videris tibi capras & oues meas imitari, quas longè præcedis. [*Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.*] In quo sicut vitta coccinea labia tua? Nimirùm in eo, quod sermo tuus à veritate nõ discordat, imò cũ veritate multũ cõcordat. Principiũ veritatis, hoc est, vt non defendat se contra Deum, imo accuset ante Deum quispiam filiorum vel filiarum Euæ, quæ dissoluit amicitiam inter se & Deum proterua defensione. Si vittam huiusmodi habuisset, si vinculo perfectiõis, quod est dilectio, sese creatori astrinxisset, paries inimicitiarum in medio non surrexisset. In labiis tuis confessio & pulchritudo est, in labiis tuis sanctitas & magnificẽtia est. Illa Deo fuit muta, tu autẽ magnificastı dominũ mẽte ardentissima, voce suauissima, & hęc est vitta coccinea, quia charitas est ignea, qua benè cũ eo ligata, sic Deo adhęsisti, vt vnus cũ eo spiritus sis. Hinc eloquium tuũ dulce, quia videlicet ex abundantia cordis os loquitur, & dulcedinem, quæ abundat interius, sapit sermo, qui redũdat exterius. ¶Ecce Rhaab meretrix dulcis eloquij tui vittã coccineam, siue funiculum coccineum, in fenestra sua ligauit, signum suæ fidei, quod nuntios Iosue siue Iesu susceperit atq; saluauerit: dũ Ecclesia quondã peccatrix, & idololatrię meretricio sordida, dulce eloquium tuum: quo magnificauit anima tua dominum, pignus suæ salutis iugiter personat, & omnem doctrinam Euãgelicam, in qua ipsos Apostolos tua sine dubio labia confirmauerunt, integra semper fide prædicat. ¶Et de omni quidẽ anima, quæcunq; diuersa sentientes ad vnitatẽ sua prædicatione constringit, vt id ipsum dicant omnes, & hoc agit in charitate & fide nõ ficta: verũ est dicere, qa labia eius sicut vitta coccinea: sed in ista gratia cæteris omnib' es incõparabilis, post me dilectũ tuũ, cui specialiter spiritus in Psalmo dicit: Diffusa est gratia in labiis tuis. [*Sicut fragmen mali Punici, ita genæ tuæ, absq; eo quod intrinsecus latet.*] Malum Punicum dicitur, eo quod ex Punica regione sit genus eius translatum. Idem & malum Granatum, eo quod intra corticis rotunditatem granorum contineat multitudinem. Negãt medici mali huius cibo corpora nutriri, sed eo sic vtendum opinantur, vt medicari potius non alere videatur. Ita, inquit, genæ tuæ sicut fragmẽ mali Punici, id est, verecũda es, sicut decet virginem, longè dissimilem filiabus illis, quarum cuilibet dicendũ fuit, Frons mulieris meretricis facta est tibi, & erubescere noluisti. ¶Fragmen mali Punici & rubet, & amplius quàm integrum malum redolet. Sic tu & singulariter verecunda ẽs, & multis per bonam opinionem in bono exẽplo proficies. Quid aût est dicere, absq; eo ꝙ intrinsecus latet, nisi ac si diceret, & illud, quod intus in cõscientia latet, ampli' laudabile est? O verè laudabilis verecũdia, vbi & intus cõscientia mũda, & foris facies verecũda est. Nã vbi est aliqd, quo mens erubescat, non adeo laudabile est, si cõspectam faciem rubor perfundat. Igitur tua verecundia quid est, nisi religiositas summa? Et hæc virtus, sine dubio, malo Punico debuit assimilari, quia gratiosa est intuentium oculis, & interdum suo silentio non minus ędificat, quàm sermo prædicationis. Vnde in tunica pontificis deorsum ad pedes eiusdem tunicæ: Facies (inquit dominus ad Moysen) per circuitum, quasi mala Punica ex hyacinto purpura & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulum sit aureum & malum Punicum, rursumq; tintinnabulũ aureũ & aliud malũ Punicũ: & vestietur ea Aaron in officio ministerii, vt audiatur sonus, quãdo ingreditur & egredit sanctuariũ, & in cõspectu domini, & non moriatur. Malũ quippe Punicum in medio tintinnabulorũ, religiosum atq; operosum est silentium, maximè sexus fœminei, in societate fidei vel doctrinæ prædicatorum: qualis tu præcipuè fuisti virgo virginum in adiutorio, vel etiam regimine prædicantium Apostolorum, cuius & si verba non leguntur vel audiuntur, vbi prædicauerunt: opera tamen vel merita non ignorantur, nõ minora, imo maiora tinnitu prædicantiũ. ¶Illud quoq; factitiũ malũ Punicũ rubicundũ erat, vtpote nõ ex solo hyacinto, qui color aërius vitam significat cœlestem, verumetiam & ex purpura & cocco bis tincto factum. Et ita genæ tuæ, ô dilecta verecũda, & magistra cõpetentis verecundiæ siue religionis necessariæ: cuius verecundia tanto est laudabilior, quanto conscientia gloriosior, tutior atq; securior. [*Sicut turris Dauid collum tuũ, quæ ædificata est cum propugnaculis.*] [Quid erat turris Dauid? Puta sne illa turris manufacta, de qua legitur, cœpitq; Dauid Sion, hæc est ciuitas Dauid? Imo turris Dauid non manufacta fuit, cui tuum ô dilecta collum debeat assimilari, & hæc est humilitas Dauid. Atque hic sensus placer magis, Filię Sion, ait dominus deus apud Esaiã, eleuatæ sunt & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant. Hæc fuit superbia illarum. Propterea expugnari potuerunt. Tuum aût collũ nequaquam extentum fuit, sed est sicut turris Dauid, id est, sicut humilitas Dauid, per quam ille coram Deo fortis,

Marginalia: Coloss. 3. | Ephe. 2. | Psal. 95. | 1. Cor. 6. | Matth. 12. | Iosue 2. | Luc. 1. | 1. Corin. 1. | 1. Tim. 1. | Psal. 44. | Quid sit malum Punicũ. | Hier. 3. | Verecũdia duplex. | Exod. 28. | Mala punicã in veste Aaron. | 1. Para. 11. | Esa. 3.

& cōtra homines stetit inexpugnabilis. Ipse enim quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui & cum esset rex vnctus, dixit ad Saul, cum eū ille persequeretur, Quem persequeris rex Israël, quem persequeris? Canem mortuum, & pulicem vnum. Turris ista ædificata est cū propugnaculis, & mille clypei pēdent ex ea, omnis armatura fortium, Id est, hanc eius tan tam humilitatem cæteræ virtutes consecutæ sunt, maximeque fortitudo & sapientia, sicut scriptum est: Dauid sedens in cathedra, sapiētissimus ipse est, quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. O qualis hæc turris, qualia propugnacula? Ex ea mille clypei pendent, omnis armatura fortium, qui propter humilitatem accepit, vt caneret & scriberet verba fortitudinis, verba sapientiæ & veritatis tam multa, vt millenarius numerus vult intelligi: tam fortia, vt omnibus exinde armatis fortibus nihil falsitatis obsistere posset. ¶ Ita collum tuum, imo & vltrà quàm turris illa, collum tuū, id est, humilitas tua, quæ sedet vel patet in collo tuo non extento, ædificata est cum propugnaculis, & mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium. Nihil enim deest illic omnium, quæ cōtinentur in scripturis veritatis, & neq; inuisibilis diabolus, neq; visibilis homo hęreticus, econtrà potuit vnquā vel poterit. Adde illud, quod maximum est, quia verbi cuius mysterij consecuta est, vt caneret humilitas patris tui Dauid, verbi, inquam, eiusdem substantiā conce pit, & incarnatam peperit humilitas tua ô filia Dauid. [*Duo ubera tua tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs, donec aspiret dies & inclinentur umbræ.*] O vbera verè gratissima atq; pulcherrima, duo vbera manu altissimi formata. Hæc sunt virginitas & fœcunditas, quarum pulchritudo ô in tuis dilecta vberibus castis, vberib⁹ fœmineis quæ me lactauerunt, maximè spectanda est. Spectate amici vbera hæc, imò in vberibus istis duo hæc, virginitatem atq; fœcunditatē. Nonne sunt hæc sicut duo hinnuli capreæ gemelli? Nunquam visum est simile huic in montibus, siue collibus nostris, sed neq; videbitur in seculis su peruēturis, vt vni capreæ fiant duo tales hinnuli gemelli, vt vni fœminæ cōtingat, quatenus eiusdē vberib⁹ & filiū lactet, & virgo fit. Aspicite hoc & admiramini, videte & cōgratulamini, quia caprea hæc talis hinnulos ita geminos edidit, quia fœmina hæc, dū quasi caprea per mōtes exilit, dū cœlestib⁹ vel supernis animo intendit, gemella hęc plenæ gratiæ dona feliciter apprehendit, vt & mater & virgo sit. ¶ Quid faciemus gemellis istis? Pascuntur, & pascantur in liliis, donec aspiret dies, inclinentur vmbræ, id est, secreto custodiantur, in silentio habeantur, nec publicè prædicentur, quod ita sint gemelli, donec resurgam à mortuis, quod est aspirare diem, & inclinari vmbras mortalitatis. Omnino secreta sunt in lilijs hæc, id est, in illis siue penes illos, quibus inest & cādor & suauis odor castitatis, qualium prima fuit, cuius in vtero infans ad odorem nostrum exultauit longè à filiabus illis, quarum sunt quasi septem dæmonia, septem istis prædicamentis tuæ pulchritudinis, quæ nunc edixi, contraria: scilicet altitudo oculorum compositio capillorum, voracitas dentium, incontinentia labiorum, irreuerentia genarum, colli erectio nimia, subactionis atque confractionis frequens iniuria. Tempus erit, quando hæc tua, quæ nunc secreta sunt, oporteat prędicari ad gloriam Dei. Prius hoc fiet. [*Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris. Quomodo uadam?*] Ascendam Hierosolymam, & consummabūtur omnia, quæ scripta sunt de me: Tradar enim gentibus ad illudendum & flagellandum, & postquam flagellauerint, cruci figent & occident me. ¶ Hoc erit ire ad montem myrrhæ, scilicet mortificari vel occidi, sicut à patribus istorum mortificati sunt prophetæ. Tertia die resurgam à mortuis, & deinde ascendam in cœlum, & sedebo ad dexteram patris, iuxta illud: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Hoc erit ire ad collem thuris. Exinde nanq; cognoscetur & prędicabitur, quia sum Deus, iuxta illud: & vocabitur nomen eius admirabilis, cōsiliarius, Deus. Hoc prædicabitur, & sequentibus signis confirmabitur, atq; ita fiet, vt mihi thus offeratur tanquam Deo vero, destructis simulachris gentium & aris dæmonū, quibus hactenus ab ignorantibus & errantibus incensum offertur & sacrificium. Quid deinde? [*Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea, ueni de Libano, ueni. Coronaberis de capite amana, de uertice sanijr & her mon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*] Cum pertransiero montem myrrhę, et peruenero ad collem thuris, id est, cum resurrexero à mortuis, atq; coronatus gloria et honore resurrectionis immortalitatis, sedensq; ad dexteram patris adorari, & thure, id est, omni diuina religione honorari cœpero Deus vnus cum patre et spiritu sancto, tunc demum et tu coronaberis: tunc demum hęc loquar ad te: Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te. Quomodo hęc loquar ad te? Nimirū magna et manifesta Euangelii prædicatione. ¶ Et nunc quidem pulchra

Marginalia: 1. Reg. 24. — Collum Mariæ. — Qui pascuntur in liliis. — Luc. 1. — Luc. 8. — Septē uitia — Matt. 16. 20. — Quid est ire ad mōtē myrrhæ & ad collem thuris. — Psal. 109. — Esa. 9. — Marc. ult. — Tota pulchra es.

chra es, sed nondum apparuit quod tota pulchra sis, & quod macula non sit in te, quod scilicet virgo cōceperis vel genueris, & virgineis vberib⁹ lactaueris me. Hoc prędicabitur gētibus, quod à Deo macula nō sit in te. Tūc demū loquar tibi: veni de Libano spōsa mea, veni de Libano, veni coronaberis. ¶ Vnde coronaberis? De capite amana, quod interpretatur nocturna auis, de vertice saniir, quod interpretatur dens vigiliarū, & hermon, quod interpretatur anathema. Venies de Libano, quod interpretatur candidatio, id est, migrabis de corpore isto, corpore candido, corpore virgineo, & coronaberis de omnibus his, id est, de corpore vel membris illius, qui nominibus istis rectè denotatur, de regnis mūdi huius. ¶ Regna nanq; mundi huius, quædam capita, vel quidam vertices rectè dicuntur nocturnæ auis, & dentis vigiliarū, & verè anathematizati diaboli, à deo separati, qui cū sit princeps tenebrarum, & tanquàm leo rugiens circumeat, quærens quem deuoret, rectè & nocturna auis & dens dicitur vigiliarū. Ipsa eadem regna & cubilia leonum, & montes dico pardorum: quia videlicet reges regnorum, reges Babyloniorum & Persarum atque Mœdorum, reges Gręcorum, reges & cōsules siue imperatores Romanorum, quid nisi leones & pardi dicendi sunt, qui tot bellis, tot cædibus orbē terrarum lacerauerūt? De talium leonum cubilibus taliumq; pardorum montibus, tu amica mea coronaberis. Quomodo? Videlicet credent in me fructū vētris tui, & eorum credentium salus corona tua erit. Ita coronaberis, vt & in cœlis regina sanctorum, & in terris regina sis regnorum. Vbicunq; enim prædicatum fuerit illud de dilecto dictum, minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuū tuarum: prædicabitur & de te, quod sis ô dilecta & mater huius coronati, ac proinde regina cœlorum, totum iure possidens filii regnum, atque hoc intuitu reges atque imperatores coronis suis te coronabunt, palatia sua nomini meo sacrabunt, honori tuo dedicabunt, vt desinant esse quod fuerant, montes pardorum cubilia leonū. [*Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, uulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Etenim quis vnquā ita habuit, vt tu habes soror mea sponsa, vnū oculorum? De quadā muliere sacra & veridica narrat scriptura, quia cum esset sterilis, & ob hoc amaro animo orauit dominum flens largiter, & multiplicauit preces coram domino, & post hæc ita subiun ctū est: Et abiit mulier in domū suā, vultusq; illius nō sunt ampli⁹ in diuersa mutati. Quid erat illa vniformitas vultuum, nō se amplius in diuersa mutantiū? Nimirum identitas cogitationum, & valde intēta earundem perseuerentia precū, quas profectò quis discernat, vos scitis ô amici qui dicitis: Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisionem animæ & spiritus, compagium quoq; ac medullarum, & discretor cogitationū & intentionū cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Hoc est vnum oculorū, hęc vniformitas vultuum, oculorū spiritualiū, vultuū internorū indefessa charitate iustam precē perseueranter, vti cœptū est, dirigere ad dñm, ac semper cogitare idipsum. Et quis in hac re talis, vt tu, ô dilecta singularis, quā solā præ cunctis amātibus totā occupauit totāq; possidet amor dilecti. ¶ In hoc vno soror mea sponsa, per fidem soror mea, per spiritum sanctum amorem verum spōsa mea: in hoc vno oculorum tuorum vulnerasti cor meum, vnde & viscera mea super te cō tinere se non potuerunt. ¶ Nec verò solummodo in hoc vno oculorum tuorum vulnerasti cor meum, sed & in vno crine colli tui, id est, in nimia humilitate cordis tui, quem videlicet crinem semper vnū vidi, quam humilitatem semper vniformem & indeficientem esse conspexi. Quid vno crine gracilius, & quid humilitate subtilius? Quid crine flexibilius, & quid humilitate confractius? Crinis vnus vix comparet, humilitas tua vix con sentit, quod cōputari possis inter homines. Iste est crinis colli, humilis cogitatus mulieris, caput non habentis: caput, inquam, id est, virum, neq; habere volentis. Nā caput mulieris vir. Tu capite isto te indignam iudicasti, tu viro & omni seculo te indignam existimasti. ¶ Hoc sciētes dicunt & verè dicunt amici, quia votum egregiū deo prima vouisti, votum virginitatis. Attamen sponsi nomen admisisti, desponsari viro non renuisti, & inter hæc vnum oculorum tuorū & illū crinem iam dictū colli tui, magis ac magis in me fixisti, fide fortis, spe stabilis, charitate immobilis. Si enim Abrahā & Sara fideles sperare potuerunt, quod coniugium eorum nō deberem negligere, quin custodirē illud in domo Pharaonis incontaminatum, & idcirco Saram tolli in domum illam, nec Abraham renuit, nec ipsa Sara refugit: quanto magis tu fidelissima me fidelem fore sperasti, quod virginitatem tuam custodire possem, aut nō negligerem illibatam in domo sponsi, præsertim fidelis & iusti, & idcirco desponsionis solennitatē non refugisti? Itaq; semper & vbi-

Veni coronaberis. — *1. Pet. 5.* — *Leonum cubilia.* — *Regina cœlorum.* — *Psal. 8.* — *1. Reg. 1.* — *Hebr. 4.* — *Soror mea sponsa.* — *Cant. 4.* — *In uno crine colli tui.* — *1. Corin. 11.* — *Maria uotum uirginitatis prima emisit.* — *Gene. 12.*

& vbiq; vnum siue vnitatem habens oculorum, id est, vultum in diuersa non mutatum: vulnerasti cor meum, vnum illum crinē tuū, scilicet spiritum humilem, & contribulatum in me iecisti, veluti spiculum praeacutum, & vulnerasti cor meum. ¶ Alij quondam fortes & validi me tenuerunt, & dicētem, dimittite me, non dimiserunt, & luctando fortiter contra Deum fortes fuerunt, tu autem & vulnerasti cor meum. Et illi quidem luctando atq; vincendo, aeternam sibimet benedictionem & necessariam peccatori populo suo indulgētiam obtinuerunt, tu autem quid inuenisti, quid accepisti vulnerando cor meum? [*Quàm pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa. Pulchriora sunt ubera tua uino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*] Amici auscultant haec, & intelligūt me hoc dicere, hoc admirari, quia mater & virgo es, & hunc esse fructum vnius oculorum tuorum, & vnius crinis colli tui: quod cum te reputares indignam viro, facta es digna Deo: cum te indignam iudicares facere semē in Israël, facta es digna facere salutem in Israël, cum indignā te reputares lactare filiū hominē, digna habita es mammis pulchris, vberibus pulcherrimis, mammis virgineis, vberibus intactis, lactare filium Deum & hominem. ¶ Haec auscultantes, toties de mammis & vberibus tuis, & de caeteris instrumentis tuae pulchritudinis, de oculis, de capillis, de dentibus & labijs, tot voces dilecti gratulantis nō fastidiunt, quoniā amici sunt, imo gaudio gaudent propter vocem sponsi laetantis, iuxta illud: Laetabitur dominus in operibus suis. Voces istae, voces laetitiae nostrę sunt, lętitię patris & filii & spiritus sancti in istis operibus nostris, in mammis siue vberibus tuis, semel duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreae gemelli, quod iam supradictum est: & nunc iterum, quàm pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa, ac tertiò, pulchriora sunt vbera tua vino. ¶ Haec enim egregia sunt opera trinitatis, haec gratiora valdeque pulchriora primis operibus illius, dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, plasmantis de terra Adam & fabricantis de costa eius Euam. Nunquid enim non valde pulchrius est, sicut nūc, de vtero mulieris absque viro virum facere, quàm tunc de costa viri mulierem fecisse? Illic nanq; de viro mulier facta est, quę perdat, hic de muliere vir factus est, qui perdita saluet, propter quod & factus est. Pulchritudo eius operis iucundius spectatur in mammis siue vberibus tuis, quando iā peracta est species tantae pulchritudinis, quando iam natus lactor mammis tuis, mammis foemineis, vberibus virgineis. ¶ Qualis tandem est ista comparatio, pulchriora sunt vbera tua vino? Aut quid magnū est dicere, pulchriora sunt vbera tua vino? Nam in vino luxuria est. Nolite (ait quidam amicorum, ad nostras adolescentulas scribens) nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Quid ergo magnum est dicere, quod vbera tua pulchriora sunt, eo quod non est pulchrum? Vinū nanq; siue hoc praesens vini significatum non est pulchrum, cum sit luxuria, siue carnis voluptas: siue cuius ebrietate praeeunte nulla vnquam vbera praeter vbera tua filium lactauerunt. Est igitur illud, quod apud hominum scholas dicitur tapinosis, id est, humilitas, statum rei magnae dictis infirmans. Magna quippe res est virginitas siue integritas vberum, me filium lactātium, nec satis laudatur haec tam pulchra res, dum re maritali siue cōiugali pulchrior esse praedicatur, scilicet lactatione filiorum, quorum initium vinum est, id est, luxuria, quae in vino est: itidem secundum tropum, qui apud homines metonomia dicitur, per id quod continet, ostendens id quod continetur. ¶ Poteram sic dicere, quia sola vbera tua me lactantia pulchra sunt, ceterarum cuncta vbera foeminarum, ex quo id acceperūt, vt filios suos lactare possent, etiam si quid pulchritudinis prius habuerunt, pulchra esse desierunt, ita vt re ipsa quisq; lactentium veraciter dicat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea, scilicet in iniquitatibus Adae, in peccatis Euae. Nā ex illis iniquitatibus, ex illis peccatis, cum caeteris malis istud quoq; vinum venit, scilicet luxuriae nimietas, per quam conceptus mulieris à Deo super numerum multiplicentur, vt in comparatione reproborum electi pauci aestimentur. Quae autem sunt vnguenta tua? Dico enim, & odor vnguentorum tuorū super omnia aromata. Quae ergo sunt vnguenta tua soror mea sponsa? Eleemosynae tuae, quas expendisti in me. Audiunt & audituri sunt amici de quadam muliere effundente oleum super caput & super pedes dilecti tui recumbentis, & dicunt, quia domus impleta est ex odore vnguēti, & intelligūt in illa muliere Ecclesiam nostram, quae quoties impendit eleemosynam pauperibus nostris, toties vnguenta sua pedibus meis superfundit, & aromata distribuit. Haec enim sunt aromata vera, vnguenta pretiosa, esurienti cuilibet ex inimicis meis cibum dare, sitienti potum praebere, hospitem siue peregrinantem colligere, nudum vestire, infirmū visitare, & si in carcere est, ad eum venire. Super omnia haec aromata est odor vnguētorum tuorū, id est, suaui-

Maria fortior quàm Iacob. *Gene. 32.* *Maria per humilitatē exaltata.* *Cōgratulatio amicorum.* *Iohan. 3.* *Psal. 103.* *Incarnatio Christi pulchrior plasmatiōe hominis.* *Gene. 1. 2.* *Ephe. 5.* *Tapinosis.* *Metonomia.* *Aliarum mulierum vbera non sunt pulchra.* *Psal. 50.* *Vnguenta, eleemosynae & cantus.* *Iohan. 12.* *Matth. 26.* *Eleemosyna Mariae in Christum maxime pretiosa.*

suauitas eleemosynarum tuarum, quia non vt cęteri in membris meis, sed in memetipso tu mihi munificentissima extitisti. Et quidē iure materno & naturali affectu tu mihi cuncta debuisti: veruntamen fidē & humilitatem sine charitatem tuam plusquam maternam respicienti mihi, cuncta pro optimis vnguentis, cuncta pro suauissimis fuēre eleemosynis, ita vt nulla eleemosynarum aromata, quæcunque mihi in meis expenduntur minimis, vnguentis illis valeant aliquatenus comparari. [*Fauus distillans labia tua sponsa mel & lac sub lingua tua, & odor uestimentorum tuorum sicut odor thuris.*] Parum erat quod dixi suprà, & eloquium tuum dulce: quia nimis parum est, dulcedinem esse in eloquio, nisi dulce sit etiā cor. Tu dulcis in ore, dulcis & in corde. Hoc est quod nunc dico, fauus distillans labia tua subiungens, mel & lac sub lingua tua, id est, in anima tua. Ibi tibimetipsi dulciter sapit fauus eloquii tui, fauus distillans à labiis tuis, labiis gratiosis. Fauus tuus ego sum, mel tuum & lac tuum ego sum: quia deus tu us & filius tuus ego sum. Hoc tua sentit anima, hoc tua sonant labia: Aliud loqui nō potes, quàm id quod in pectore habes. Ex abundantia cordis labia tua loquuntur. Et si aliis pro tempore tacuisti, mihi tacere non potuisti. Ex quo me natum vidisti, mecum dedicata es fauo dulcis eloquii, simulque osculo oris mei osculo oris tui, & satisfactum est etiam sic fidei tuæ, spei & dilectioni tuæ, fidei per dilectionem, dicentis, osculetur me osculo oris sui. Quid de pannis dicam, quibus me inuoluisti, & in præsepio reclinasti? Nimirum id quod verum est, quia odor vestimentorū tuorū sicut odor thuris. ¶ Omniū nanq; vestimentorū scilicet bonorū operū tuorū, quæ in me materna & plusq̄ materna charitate operata es, panni illi primitiæ fuerunt. Et quia cūcta, quæ tunc in me vel tunc propter me operata es, de magno & valido charitatis igne cū suauitate humilitatis venerunt, rectè dixe im ego, rectè consenserunt amici, quia odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. Sic enim in omnib' famulata es mihi, mater & virgo fidelis, tanquam deo, cui soli debetur odor thuris in sacrificio suo, quàmuis essem ego paruulus tuus, paruulus homo.

Christus fauus Mariæ. — *Luc. 6.* — *Cant. 1.* — *Sicut odor thuris.*

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum

LIBER QVARTVS.

Vid agimus anima? quare tristis es, & quare conturbas me? Ecce in medio nuptiarum sumus, nuptiarum hominis regis, quas fecit filio suo, quem de virgine incarnari voluit. Et dicis mihi illud terrificum, illud valde pauendum. Intrauit autem rex, vt videret discumbentes & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, & ait illi: Amice quomodo huc intrasti, non habēs vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus eius & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. ¶ Quorsum tendis? Cur mihi hæc ingeris? Times ne, quod vestem non habeas nuptialem? Et quidem si de charitate agitur, quod ipsa sit vestis nuptialis, tu ad istas nuptias, ad istarū nuptiarum laudes decantandas sine charitate non intrasti. Ipsa mater nuptiarum, conscia sibi sit & testis, quod sine huiusmodi veste non accesseris, cui quondam tecum, vt videbatur, colloquenti, dū sermonem cum illa cōferens de sacris mysteriis, de gloria sanctæ & indiuiduæ trinitatis, & dicenti: quomodo tu audes loqui de huiusmodi? erat autem hæc eius percunctatio facie serena & vultu hilari, ita respondisti: Ego beatā trinitatem diligo, & inde certissimè scio, quod de illa loquens nunquam extra veritatem aberrabo. Ne igitur tristeris anima mea, neq; conturbes me, sed spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, non aberrando, quod esset penè in tenebras exteriores mitti: & sequentem vocem sponsi cum gaudio audi. [*Hortus conclusus soror mea sponsa es, Dei genitrix, hortus conclusus, fons signatus. Emißiones tuæ paradisus malorum Punicorum cum pomorum fructibus. Cyprus cū nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum, cum uniuersis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano.*] Ecce

Psal. 42. Nuptiæ. — *Matth. 22.* — *Autoris recitatio per idsomem facta.* — *Psal. 42.*

Ecce nouus paradisus, nouæ plantationes, quas plantauit vnus idemq; antiqui paradisi plantator dominus deus. Plantauerat autem dominus Deus, ait scriptura, paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem, quem formauerat. Produxitq; dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignũq; scientiæ boni & mali. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Ille est paradisus antiquus, paradisus terrenus. Iste est paradisus nouus, paradisus cælestis. Vtriusq; plantator est vnus idemque dominus Deus. In illo posuit hominem quem formauerat: in isto formauit hominem, qui apud ipsum in principio erat. ¶De ista humo produxit omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Lignum etiam vitæ in medio paradisi: istam humum, istam terram suã benedixit, & ex ea cũctarum germina gratiarum, & cunctarum exemplaria virtutum produxit: ipsum quoque lignum vitæ Christum, Deum & hominem dominum paradisi cœlestis. De illo voluptatis loco egrediebatur fluuius ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. ¶De isto paradiso ille fluui⁹, siue illud flumen egressum est, de quo Psalmista dicit: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei, qui inde diuiditur in quatuor Euãgelia. Nec paradisus ille hominem custodire potuit, nec paradisum illũ homo custodire voluit. Quoniam ergo non profuit illis parentibus primis, nec nobis in illis introductio illa in illũ talem paradisum, terrenum paradisum, non obseruato præcepto quod acceperunt, iterum plantatur alius paradisus, quem ingredientes lignum vitæ æternæ comedamus, & non moriamur, & istæ sunt emissiones dilectæ, super quibus præsenti loco gratulatur dilectus, & ita loquitur: Hortus conclusus soror mea sponsa es: Dei genitrix, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ, paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus. ¶Dicturus, emissiones tuæ paradisus, præmisit, hortus conclusus, soror mea spõsa, & iterum, hortus cõclusus, ac deinde, fons signatus. Porrò emissionum horti huius illud fuit principium, quod sicut illi nuntiauit angelus, concepit & peperit filiũ. Quid igitur verbis istis, nisi & concipientis virginitas, & parientis prædicatur integritas? Proinde dicamus & nos feliciter cum dilecto, dicamus omnes corde credulo & ore consono: Hortus conclusus es, ô Dei genitrix, hortus conclusus, fons signatus. Vnde hortus? Nam inde nominatur hortus, quod semper ibi aliquid oriatur, quia cũ terra semel in anno aliquid creet, hortus nunquàm sine fructu est. Vnde ergo hortus es tu ô dilecta dilecti, nisi quia ante te natũ est aliquid, quod nunquam definit, & fructus tuus nunquam marcescit, aut deficit. ¶Maximè autẽ hoc mirũ est, imo verũ atq; iucundum, quia de horto prædicatur quod sit conclusus. Quomodo enim hortus, si conclusus? Nunquam simile huic auditum est de omni nostrorũ multitudine hortorum, nec potuit dici vel esse hortus non habens aditum, per quem saltem vnus intraret vel exiret hortulanus. Hic hortus vn⁹ vel solus est & clausus vel conclusus, hic verus vnus est & fœcundus & incorruptus. O igitur soror & sponsa mea, quomodo gaudẽt amici, quia talis es hortus, talis fons? Corpore hortus cõclusus, mente vel anima fons signatus. Et quare bis diceris hortus conclusus? Videlicet propter conceptum & propter partum, quia in vtroq; mirabile est, & fideliũ mentibus amabile miraculum, quod neque corrupta es conceptu, neq; violata partu in vtroq; & amici & omnes adolescentulæ nostræ gratulantur, & vtrunq; libenter cõfitentur. ¶Vnde aut fons signatus, & quo vel qua li signaculo signatus? Nimirum ex eo, q̃ spiritus sanctus superuenit in te, & virt⁹ altissimi obumbrauit tibi. Ipse spiritus sanct⁹ signaculum est huius fontis nostri, signaculum pectoris tui. Et hoc est geminum nostræ custodiæ munimentum, geminũ nostrorum amicorum gaudiũ: quia & vterus tuus nulli viro, nulli carnali commercio accessibilis: & mẽs tua nulli vitio, nulli spirituali nequitiæ fuit vnquam penetrabilis. ¶Mirum, quod cum ita sis hortus conclusus, ita fons signatus, nihilominus, imo & eo amplius, emittis omnia bona, quibus mundus impleatur, & emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus: paradisus scripturarũ vel doctrinæ cum bonis & sanctis operibus. Emissiones tuæ vel paradisus tuus, cyprus cũ nardo, nardus & crocus, fistula & cinamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloẽ cum omnibus primis vnguentis. Herbarum aromaticarum iste numerus, scilicet numerus septenarius, amicis nostris benè est cognitus, quod vniuersitatem significet, maximeq; ex spiritu sancto sit sacratus, spiritu septiformi, qui hoc ipsum operatur, requiescendo super me florem primitiuum horti huius. Operatur (inquam) hoc ipsum, quod hortus cõclusus es, quod emissiones tuæ paradisus talis & tam pulcher, sicut ex istis aromatũ septem speciebus animaduerti potest: inter

Gene. 2.
Paradisus terrenus.
Fluuius paradisi.
Psal. 45.
Iohan. 6.
Cur bis dicitur hortus cõclusus.
Sola maria est hortus cõclusus.
Fons signatus.
Luc. 1.
Emissiones tuæ paradisus, &c.
Numero septenario designatur vniuersitas.

inter quas principalis est nardus, vnde & bis prædicari vel numerari meretur, quũ dico, cyprus cum nardo, nardus & crocus. Nam ipsa est humilitas tua, quæ valde oblectauit altissimum, oblectauit me regem dilectum tuũ, sicut ipsa dicis, quia dũ esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorẽ suũ. Quicquid gratiarũ, quicqd virtutũ, quicquid operationũ cœlestium mũdus accepit, emissiões tuę sunt: vt vbi erant prius spina & vepres, vepres & carduus, lappa & tribulus, vrtica & paliurus, vniuersitas nequitiarum, ibi sit cyprus cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinamomum, myrrha & aloé, vniuersitas gratiarum, iuxta numeri huius, numeri septenarij sacramentum, cum vniuersis lignis Libani, cum omnibus primis vnguentis. Quid ibi vniuersa ligna Libani? Et prima vnguenta quid sunt vel faciunt illic. ¶ Nimirum ligna Libani sunt quidam amici nostri, amici illi, qui sunt nuptiarum nostrarum filii siue domestici, nihilominus sunt potẽtia seculi grandes & excelsi, atq; facultatibꝰ dilatati: ita vt ex eleemosynis eorũ sustentẽtur paruuli nostri, paruuli spiritualis propositi, quemadmodũ in ramis lignorũ Libani nidificant passeres exigui. Vnde est illud in Psalmo præscriptum: Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit, illic passeres nidificabũt. ¶ Tales niduli passerum nostrorum, & cunctæ eleemosynæ, quas faciunt vel facturi sunt potentes ac dites amici vel filii nuptiarum nostrarũ, prima vnguẽta sunt, vnguẽta miri odoris, sicut significatur ex me dilecto tuo, vbi mulier peccatrix pretiosum vnguentũ emit, & effudit super caput vel pedes meos recumbentis, & domus repletur ex odore vnguenti. ¶ Pulchra valde varietas siue diuersitas harum emissionum tuarum huius paradisi nostri, vbi & altitudo lignorum Libani, & humilitas omnis aromatici germinis, qualecunque decet intelligi, per iam dicta virgulta numeri septenarii spectaculum commune præbebit, spirantibus in medio primis vnguentis, id est, cunctis operibus pietatis, maximeque eleemosynis, quibus suppleri poterit, quicquid minus spiritualis vitæ habuerint ralès (vt iam dictum est) nuptiarum nostrarum domestici, quamuis seculi curis impliciti, nostri tamẽ per fidem amici. Sic quondam in tabernaculo domini saga cilicina byssum & purpuram amica extensione tegebant: sic semper, qui spiritualibus minus abundant, carnalia sua spiritualibus communicant, vt iure spiritualium illorum participes fiant. Hæ sunt emissiones tuæ, soror mea sponsa, emissiones horti conclusi, emissiones fontis signati, paradisus dei patris. ¶ Hæreditas mea dilecti tui, filij Dei, filii tui opus spiritus sancti, ecclesia vna de multis emissionibus tuis, quę per obem terrarum diffusa, sem per in te respiciet, & ad nos clamabit de nobisipsis, vocẽ extollens mulier de turba fide lis, dicens mihi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Tu fons hortorum, puteus aquarum viuentium: fons (inquam) hortorum, id est, mater ecclesiarum: puteus aquarum viuentium, id est, secretarium omnium scripturarum sanctarum. Quæ, videlicet aquæ viuentes, fluunt impetu de Libano, id est, sanctæ omnes scripturæ, quæ solæ dicuntur & sunt canonicæ, manauerunt de populo antiquo, populo Iudaico. Nobilitas quippe illius populi, per Libanum solet mysticè designari: de quo populo ego & tu soror mea sponsa secũdum carnem sumus progeniti, cuius terræ terminus ex vno latere est mons huius nominis. Cunctæ viuentes aquæ de isto Libano fluunt, cuncta eloquia dei huic populo nostro, nõ quomodocunq;, sed cũ impetu cucurrerunt. Oportebat enim huiusmodi aquas cum impetu fluere, oportebat eloquia domini fortiter currere, quia multi nimis erant, qui conabantur obsistere, multi nimis adhuc sunt, qui obnituntur & audent contra dicere. ¶ Idcirco amici nostri, per quos administrata sunt eloquia Dei, oportuit, vt essent non solum autoritate diuina prẹditi, verumetiam potestate mũdana præcelsi. Qui fere primus vocibus manifestis canturus erat mysteria regni nostri & virtutes seculi venturi, oportuit eum regem fieri, regem Dauid potentem & secundum nomẽ suum bellatorem manu fortem, vt pueros siue pueriles populi animos, qui nescirent sponte curam habere de futuris & inuisibilibus, nimis inhiando præsentibus istis visibilibus, authoritate frangeret regiæ potestatis, admixto terroribus blandimento, scilicet suauitate musici modulaminis. Similiter cæteri amicorum nostrorum, per quos eloquia dei manauerũt, fere omnes fortitudine & terrore armati fuerunt, & omnes gladiis vsi sunt, gladiis (inquam) materialibꝰ necessariò armatæ huiusmodi aquæ viuẽtes, reuera cũ impetu per eos cucurrerũt. Primus vel mitissimus eorum Moyses, cum de nostra plenitudine accipiens, viuentes aquas fundere, id est, legem sanctam & mysticam scribere inciperet, gladium arripuit atque arripi iussit, & vno die viginti tria milia hominum fabricatorum mendacii, impetu primo aquæ viuentis, id est, acceptæ legis,

Cant. 1. — *Ligna Libani, Christiani potentes.* — *Psal. 103.* — *prima vnguẽta.* — *Iohan. 12.* — *Eleemosynarum commendatio.* — *Exod. 26. 27.* — *Extollens vocẽ mulier de turba, ecclesia est.* — *Luc. 11.* — *Rom. 9.* — *Conditores scripturarum potentes fuerunt.* — *Moyses* — *Exod. 32.*

interfecit. Et illi quidem, poſtquam temporaliter adminiſtrauerunt, ſuo quiq; tempore deceſſerunt: ſed perſeuerat impetus aquarũ viuentium, in ore & manibus etiam illorum, qui non ſcripſerunt, quorum notiſsimus Helias extitit, qui vno die quadringentos viros magno impetu interfecit. Aquarum igitur viuentium puteus, id eſt, ſanctarum ſcripturum ſacrariũ, ſoror mea ſponſa tu es, & hinc eſt quod dico, quia emiſsiones tuę paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Sicut enim in initio fons aſcendebat è terra, Irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ, ſicut (inquam) fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde diuidit in quatuor capita: ſic ex te ô amica, ô terra benedicta, fons ille aſcendit, qui apud deum erat, & vera lux erat, ſicut ſcriptum eſt: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Fons (inquã) ille aſcendit ex te, non principium ſiue initium habens ex te, ſed de corde patris per occultas vias cum omnibus aquis viuẽtibus, id eſt, cum omnibus ſcripturis veritatis veniens in te, & ęternum ſapientiæ fontẽ ſiue puteũ faciens in te, atq; hoc modo aſcendit ex te. Ad quid aſcendit? Vtiq; ad irrigandam ſuperficiem terræ, ad inſtruendam ſiue excolẽdam eccleſiam per vniuerſum orbem terræ. Ad hoc egreditur fluuius de loco voluptatis, ſcilicet ad irrigandum paradiſum, ad hoc, inquam, ex te, ô voluptas ſiue locus voluptatis Dei, initium accipiet ſanctum euangelium, vt per vniuerſum mundum ſpiritualem irriget paradiſum: & diuidetur in quatuor capita, id eſt, in quatuor neceſſariæ ſalutis ſacramenta, quæ videlicet ſunt hęc, incarnatio, paſsio, reſurrectio, atq; aſcenſio mea. Hæc enim neceſſario prædicabuntur, & neceſſario ſcientur, quia ſine iſtorum confeſsione nõ fit noſter paradiſus, ſine iſtorum fide non ſaluatur mundus. Diuidentur (inquam) viuentes aquæ in iſta quatuor capita, id eſt, principalia ſacramẽta: quia videlicet omnes ſcripturæ in iſta quatuor ſubtiliter intendunt, appellando hæc, faciem hominis, faciem vituli, faciem leonis, & faciem aquilæ volantis. Tunc cognoſcent amici, quid etiam ante ſcripturas voluerit ſcriptura legis, dicendo: Catulus leonis Iuda, ad prędam fili mi aſcendiſti: quid voluerit, ordinando talem ritum vituli ſacrificandi: quid voluerit, dicendo Moyſi, Prophetam ſuſcitabo eis de fratribus ſuis ſimilem tui: quid voluerit, canendo: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos atq; portauit in humeris ſuis. Et de duabus quidem faciebus, de facie hominis & facie vituli, omnes in me conſentiunt, ſcilicet quod * humanatus ſim, & mortalis mortem ſuſtinuerim, ſed de facie leonis, & de facie aquilæ volantis, non omnes ſimiliter conſentiunt, videlicet quod & reſurrexerim, & in cœlum aſcenderim. ¶ Sic & de duobus capitibus fluuii, de loco voluptatis egredientis, & in quatuor capita diuiſi, ſcilicet de de fluuio Gyon, qui apud Aegyptios Nilus vocatur, & de fluuio Phyſon, qui & Ganges dicitur, negari non poteſt, quin exeant de illo paradiſo terreſtri: de duobus verò cæteris, ſcriptores mundani ſcripturam noſtram redarguere conantur, dicendo quod non ita ſit, vt ipſa dicit, eo quod illi, ſcilicet Tigris & Euphrates in Armenia manare videantur, vno fonte exorti: non intelligentes neque animaduertentes, quia ſcriptura non dixit, quod fluuius ille paradiſi in ipſo paradiſo incipiat in quatuor capita diuidi: ſed fluuius, inquit egrediebatur de loco voluptatis ad irrigãdum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita, id eſt, in omnes fluuiales atq; dulces & potabiles aquas, quarũ capita ſunt iſta flumina principalia. ¶ Aquæ etenim ſuapte natura ſalſæ erant & amaræ: aſcendendo aũt per illam quaſi terræ mammã, ſcilicet paradiſiacã terram, verſæ ſunt in dulcedinem, vt irrigarẽt vniuerſam terrę ſuperficiem, ipſæq; dulces atq; potabiles captiuo (quod futurum erat) generi humano, terram extra paradiſum facerẽt habitabilem, ſcilicet herbarum, lignorum, ſeminumq; feracem: & inter aquas cæteras, quæ ex illa mamma dulcorem acceperunt, illa flumina, Gyon & Phyſon, Tigris & Euphrates, præcipua ſunt. Similiter aquæ ſcripturarum ex te, ſoror mea ſponſa, dulceſcunt, ex vtero tuo, ſiue per vterum tuum viuentes factæ ſunt. Aliàs autem valde amaræ, imo &, mortuæ & mortificantes ſunt. Litera enim occidit, ait quidam amicorum noſtrorum. Etenim quid aliud eſt, quicquid Moyſes loquitur, quicquid de Prophetis legitur apud filios matris noſtræ, qui pugnant contra te, niſi litera ſine ſpiritu, ſine anima corpus? Idcirco bibentes aquas mortuas, moriuntur, legentes & ſequentes ſolam occidentem literam, occiduntur. Quomodo tandem fiet iſtud? Quomodo plantabitur, ſiue dilatabitur talis emiſsionum tuarũ paradiſus? (*Surge Aquilo & ueni Auſter, perfla hortũ meum, & fluent aromata illius.*) Surgente Aquilone, & flante Auſtro, fiet iſtud. Quis ille eſt Aquilo? Ille nimirum, qui

Helias. 3. Reg. 18. — *Maria puteus aquarum uiuentium.* — *Gene. 2.* — *Psal. 35.* — *Fons diuiditur in quatuor capita.* — *Quatuor facies quatuor animalium.* — *Gene. 49. Leuit. 4. Deute. 18. Deute. 32.* — *ali. homo natus.* — *Disceptatio de quatuor fluuiis paradisi.* — *Per paradisum aquæ potabiles & dulces factæ sunt.* — *Aquilo diabolus est.*

qui dixit: Sedebo in monte teſtaméti, in late ribus aquilonis. Ille, de quo dictum eſt per *Eſa.14. Hiere.1. Apoc.12.* prophetam: Ab aquilone pandetur malũ ſuper omnẽ terrã. Ipſe eſt ſerpẽs antiquus, qui vocatur diabolus & ſatanas. Vnde iſte talis aquilo ſurget? Quomodo ſurget? ¶Surget de occultis inſidijs, vbi iacebat olim, & ſerpebat lubricus anguis, quando primã mulierẽ decepit, quẽadmodũ illa dixit: *Serpens Gene.3.* Serpens decepit me, & comedi. Non ibi ſurrexit vt impugnaret, ſed ſerpendo ſibilauit vt deciperet. Vires quippe nõ habebat prius, q̃ cõſenſum voluntariũ præberet ei mulier, quam Deus innocentẽ fecerat. Inter te & illum, ſoror mea ſponſa, Deus inimicitias poſuit, & idcirco de te omnino deſperauit, imo de fraude ſua, de dolo ſiue artibus ſuis aduerſum te nihil habet ſpei, vt decipere poſsit. Dico ergo illi: Surge aquilo. Quid iaces in terra? Quid inſidiaris calcaneo noſtro? Nihil proficis inſidiando. Potius ſurge, viribus vtere, & toto malignitatis impetu debacchare. Egiſti olim *Draco.* vt ſerpens, age nunc vt draco magnus, draco rufus habens capita ſeptem. *Apo.12.* ¶Non quaſi imperans dico, ſed permittẽtis animo loquor. *ſurge non imperatiuè, ſed permiſsiuè dicitur.* Tu enim iamdudũ ſurgere cœpiſti, nec aliud eſt niſi ac ſi dicam: Age quod agis, ſurge qui ſurgis, debacchare qui debaccharis. Quando enim ſurgere cœpiſti? Nimirum antequam fieret hæc altera mulier, contra quam decipiendo nihil poteris. Vbi verbum promiſsionis, quæ nũc impletur, audiſti, quod ad Abra *Gene.22.* ham dictum eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, ſtatim ſurrexiſti, quia prædictas inter te & mulierẽ, inter ſemen tuũ & ſemẽ illius inimicitias adeſſe perſenſiſti. ¶Surrexiſti, caput erexiſti, caput primum regnorũ *Exodi 1. Exod.15.* Aegyptiorum. Dixiſti enim loquens in Pharaone: Quicquid maſculini ſexus natum fuerit, occidite, & in flumen proiicite: quicquid fœminei, reſeruate. Et cætera his ſimilia, vſque dum diceres, perſequens abeuntes: euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Ita qui ſerpẽs deceptor fueras, draco perſecutor factus es, draco magnus, draco rufus, id eſt, ſanguineus. Poſt illud primum caput tuum, ſecundum caput erexiſti *3.Reg 18. 4.Reg.ulti. Heſter 3. 1.Machab.1.* occidendo per manus Iezabel & ſtirpis eius, præcones myſterii huius, prænuntios huius ſacramenti, prophetas domini. Deinde tertium caput in Nabuchodonoſor rege Babylonis, deinde quartum in regno Perſarum & Mœdorum per Aman, qui genus noſtrũ delere voluit, ne eſſet vnde poſſem ego naſci. Deinde quintum in regno Græcorum per Antiochum Epiphanem caput erexiſti, & ita iã quinq; vicib⁹, ô aquilo, ſurrexiſti. Sextum caput nunc eſt, ſcilicet regnum Romanorum. Septimum nondum venit, videlicet regnum Antichriſti. Surge igitur aquilo, id eſt, age quod agis, non enim præcipio vt agas malum, quod nunquam egeris: ſed permitto ſurgere, quia vis. Excute hoc ſextum caput tuum, effice vt tradatur hoc ſemen mulieris in manus Romanorum. ¶Ita ſurge aquilo, & veni auſter, veni ſancte ſpiritus, cui diabolus aquilo contrarius eſt, perfla hortum meũ *auſter eſt ſpiritus ſanctus* & fluẽt aromata illius, fietq́; quod antè dixi, emiſsiones tuæ paradiſus, quod nũquam ita factum eſt. Nunquam enim ò auſter ita contra Aquilonẽ veniſti, vt perflando hortum meum, nouum faceres fluere paradiſum, id eſt, nouam propagari eccleſiam de multitudine gentium. [*Veniat dilectus meus in hortum ſuum, ut comedat fructum pomorum ſuorum.*] *CAP. V.* Vt dilectus meus mihi loquitur ita eſt. Ego hortus, ego ſons hortorum, ego ſons ſignatus, ego gratia eius, puteus aquarum viuentium, & emiſsiones meæ paradiſus malorum Punicorum. Veniat ergo ipſe in hortum ſuum, vt comedat fructum pomorum ſuorũ. ¶Nõ, *Aliter Eua aliter inuitauit Maria.* quomodo Eua inuitauit virum ſuum, ego inuito dilectum meum. Illa inuitauit virũ ſuũ ad comedendum pomum, non ſuum, pomũ alienum, pomum interdictum: ego inuito dilectum meum ad hortum ſuum, ad comedẽdũ fructum pomorũ, non alienorum, ſed fructum pomorum ſuorum, quemadmodum dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, quæ videlicet voluntas patris, ſalus *Iohan.4.* & vita eſt generis humani, quod ipſe plaſmauit, quod benedixit, quod perditum reparauit. Et quid tam propriè ſuum inter omnes fructus pomorum ſuorum, quàm ego, quæ ſum prima de primitijs pomorum, imo etiam ſons hortorum. Veniat igitur in hunc hortum ſuum, & me transferendo in illud tertium cœlum, in illum tertium paradiſum, quo abiji, quo me vidente, aſcen- *2.Cor.12.* dit, comedat fructũ pomorum ſuorum: perficiat, vſq; in finem perducat gratiam eorum, *Actor.1.* quæ in me celebrata ſunt, operum ſuorum. Ex quo in cœlum abiiſti, crebro ruerteris in illum quem dicis, paradiſum emiſsionũ mearum, & comedis de pomis punicis, quæ optima ſunt inter primitias earundem emiſsionum mearum. Tot enim iam comedis fragmina malorum punicorum, quot beatas animas martyrum confeſſorumq́; tuorum hinc aſſumis, & trãsfers in illud vitæ ſempiternæ ſecretum. Quando ita venies in hũc hortum tuum, ad iſtum quem dicis ſontem horto-

tum? Quando ita venies ad me, vt vbi tu es, illic ego tecum sim? [*Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi fauum cũ melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo. Comedite amici & bibite & inebriamini charissimi.*] Omnia quæ generi humano ad salutem siue restaurationem ipsius erant necessaria, ego te silente perfeci, soror mea sponsa: nunc me quiescente, tibi debetur aliqua eiusdem operis portio tua. Quid tãtum ad requiem tuam festinas? Ego nascendo, moriendo, resurgendo, & in cœlum ascendendo, salutem mundo operatus sum: nunc cum amicis & testibus meis te superesse oportet, & omnium quæ facta sunt, idoneum perhibere testimonium, cum necessaria operatione signorum atq; virtutum. Diligẽter auscultent amici, & enarrent omnibus nuptiarum nostrarum filiis, quatuor ista quæ facta sunt, quia veni in hortũ meũ, quia messui myrrhã meã cũ aromatib' meis, & quia comedi fauũ cũ melle meo, & quia bibi vinum meum cũ lacte meo. Descendendo quippe in vterum tuũ, & assumẽdo carnẽ, vt verus homo nascerer, qui ver' deus erã, veni in hortũ meũ: moriendo atq; ad infernum descendendo, reuersurus cum omnibus sanctis & electis meis, qui me expectabant ab origine mundi, messui myrrham meam cum aromatibus meis: resurgendo, comedi fauum cum melle meo: ascendendo in cœlum, bibi vinum meum cũ lacte meo. Descendendo (inquam) in vterũ tuum homo factus ego, veni in hortum meum. Quid enim non meum? Ego quippe, ego ipse sum verbũ, per quod omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Et ille paradisus, de quo scriptura dicit: Plantauerat autem dominus de' paradisum voluptatis à principio, per me plantatus est: & tu hortus alius, hort' cõclusus, per me factus es: & vniuersus emissionũ tuarũ paradisus, per me plantatus siue plantandus est: propterea dixi hortũ meũ. At nõ sic ille primus homo, de quo sic scriptum est: Tulit ergo dominus hominem, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: non (inquam) sic ille dicere potuit: Veni in hortum meum. Non enim paradisum ipse fecerat siue plantauerat, sed nec in paradiso ipse formatus fuerat. Ego & hortum feci, & in horto natus sum, & vt aliis verbis vtar, ego & ciuitatẽ condidi, & in ciuitate natus sum, sicut scriptum est: Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Non suus paradisus erat, atq; eo magis operari, & commissum custodire illum condecebat. Quod quia non fecit, necessarium erat vt venirem ego in hortum meum, & vltra debitum operando ac seruiendo, corrigerem illius peccatum, qui nec operatus est debitum. Quomodo correxi? Messui myrrham meam cum aromatibus meis, id est, expandi manus meas in cruce, hoc fructu, vt saluarentur omnes mei, quos ille, metendo mortem animæ suę, perdidit. ¶ Dictum quippe fuerat illi: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quacunq; enim die ex eo comederis, morte morieris. Non obediuit, imo inobediens manus incontinentes ad vetitũ extendit. Hoc illi metere fuit, seminauerat enim impiam cogitationem, tumens intus, & cogitans esse sicut Deus. Hoc illi, inquam, metere fuit, nõ myrrham, sed gehennam, nõ mortem corporis, quæ interdum pretiosa est, sicut dicit Psalmus: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius, sed mortẽ animæ, quæ mors mala est, sicut itẽ dicit Psalmista: Mors peccatorum pessima. Mortem illam messuit, morte illa statim mortuus fuit, vbi pomum de arbore rupit & momordit, iuxta veritatem, dicẽtis: In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Ego autẽ messui myrrham meam, scilicet corporis solã mortẽ, mortẽ pretiosam. Seminauerã ante iustitiam, seminaueram humilitatem & obedientiam spontaneam, cum essem ego non vt ille, tantum homo, sed & deus & homo. Considerabam illud vnde patre minor essem, scilicet natura carnis, sicut scriptum est. Minuisti eum paulominus ab angelis, & secũdum illam naturam ita iustitæ ordinem tenui, vt omnibus subditus essem & obediens patri, tanquam minor maiori, homo deo, creatura creatori, secundum legem Moysi. Exempli gratia. Ter in anno apparebit (inquit) omne masculinum tuum corã domino deo tuo, scilicet in solennitate azimorum, in solennitate primitiuorum mensis, & in solennitate exitus anni, quæ est solennitas tabernaculorum. Hæc enim pars iustitiæ siue obedientiæ, maximè mihi seminarium myrrhæ fuit: quia exinde inimicis meis opportunitas venit me interficiendi, dũ sciens eos tractare mortẽ meam, nihilominus propter pręceptũ legis ascendi Hierosolymam. Ita factum est, vt meterẽ myrrham meam cum aromatibus meis, id est, vt per obedientiã peruenirẽ vsque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis, cum qua & per quam omnia traxi ad me, & acquisiui omnes electos meos à cõstitutione mũdi. Quid deinde? [*Comedi fauum cum melle meo.*] id est, surrexi à mortuis, recepi carnẽ meam, non vltrà morituram semperq; victurã cum verbo sibi

vnito

Marginal notes: *Quatuor fecit præcipua Christus.* — *Gene. 2.* — *Ibidem.* — *Psal. 86.* — *Gene. 2.* — *Psal. 115.* — *Psal. 33.* — *Psalm. 8.* — *Exod. 23.* — *Philip. 2.* — *Iohan. 12.* — *Ephe. 1.*

vnito, verbo deo, quod sum & erã ego. ¶ Miranda oppositio, mirabilis correctio. Ille primus homo requisitus sine redargutus de peccato suo, quoniam semetipsum defendit, nõ solum mortem animæ, quam incurrerat, non euasit, verum etiam mortem corporis insuper acquisiuit, dicente deo, Quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Ego autẽ, quoniam tradidi pro peccato, non meo, sed alieno, me metipsum, obediens patri, nõ solum vitã animæ non amisi, quasi propter maledictum legis, dicentis: Quia maledictus à Deo est, qui

Gen. 3.

pendet in ligno, verumetiam vitam carnis cito recuperaui, & ecce sum homo in vtroq;, scilicet in corpore & in anima viuus, contrà quod ille fuit in vtroq; mortuus. Itaq; & mel

Deut. 21.

Fauus cũ melle in resurrectionis gloria.

meũ cũ fauo meo, & fauũ meũ cũ melle meo comedi: quia mel meum fauũ suum recognouit, & fauus meus melle meo respirauit, ita vt nulla vnquam myrrha interfluere posit, id est, vitæ & verbi, quod ego sum sempiterna dulcedo carnem meã rursus decorauit, & caro in diuinitatis gloriam transiuit, ita vt ipsa iam mori vel mors ei dominari vltrà nõ possit. Hoc sacramentum nesciebant adhuc amici nostri, quando rediuiuus apparens eis, di-

Luc. 24.

xi: Habetis hic aliquid quod manducetur? & tunc obtulerunt mihi partem piscis asi & fauum mellis. Comedi coram eis non prius fauum mellis, & deinde partẽ piscis asi, sed prius partem piscis asi, & deinde fauum mellis, & sumens reliquias, dedi eis. Hoc signo edocẽs, quod & ipsi exemplo meo prius passionibus atq; pressuris desiccandi, ac deinde fauo consurgendi mecum forent satiandi. ¶ Similiter & inimici mei nesciebant sacra-

Marc. 15.

mentum dicti huius, quod dixi, & nunc di-

Iohan. 9. Psal. 20. Ibidem.

co: Messui myrrham meam cum aromatibus meis, & nihilominus dabant mihi bibere vinum myrrhatum, vinum cum felle mixtum. Post illum resurrectionis fauũ ista est gloriæ & honoris consummatio, quia bibi vinũ meũ cum lacte meo, id est, lætificatus sum ascẽsionis gaudio, completa scriptura, quæ dicit: Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Nam ego sum ille rex, de quo dicebat: Domine, in

Psal. 46.

virtute tua lętabitur rex, & super salutare tuũ exultabit vehementer. ¶ Illa lætitia, illa vehemens exultatio, ista est quam nunc dico, Bibi vinum meum cum lacte meo. Ascendi enim in iubilo, & inde non solum lætatur cor, ve-

Prouerb. 31.

rumetiã exultat caro: & idcirco dixi, Bibi vinum meum cum lacte meo. Hoc vinum meũ, obliuionem mihi fecit laborum præteritorũ, iuxta illud: Da siceram mœrentibus ô Lamuel, & vinum his qui amaro sunt animo. Bibant & obliuiscãtur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius. Bibi, & bibẽdum dedi his, qui amaro mecum fuerunt animo, Actio. 2.

vinum cum lacte meo. Biberũt & obliti sunt egestatis atq; doloris: egestatis, qua prius egẽtes fuerãt, vtpote homines sine literis & idiotę: doloris, quo propter passionẽ meã doluerant, sicut prædixerã eis iã hora passionis imminẽte: Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Itẽ: Et vos igitur nunc quidẽ tristitiam habetis: iterũ aũt vide- Iohan. 16.

bo vos, & gaudebit cor vestrũ, & gaudium vestrũ nemo tollet à vobis. Hoc sacramentum nesciẽtes, qui videbant & audiebant eos, scilicet quod bibissem ego & gustandũ prębuissẽ illis vinum meum cum lacte meo: dicebant, nesciẽtes quid loquerẽtur, quia musto pleni sunt isti. ¶ Deniq; spiritũ sanctũ dederã illis, Actio. 2.

spiritũ paracletum, qui vnus idemq; est, & vinũ meũ, & lac meum: vinũ meũ, quia gaudiũ de pręsentibus bonis: lac meũ, quia cõsolatio de pręteritis malis: vinũ meum, quia dilectio Dei: lac meũ, quia dilectio proximi. Et dicebã eis: [*Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi.*] Quid comedetis, & quid bibetis? Nimirũ reliquias, quas ego sumẽs dedi vobis, reliquias faui mei & mellis mei, reliquias vini mei & lactis mei, non sine reliquijs myrrhæ meæ vel piscis asi mei. ¶ Nõ quomodo serpẽs mulierem Euam, & mulier virũ suum inuitauit ad comedẽdũ, ego inuito vos ad comedẽdũ & bibẽdũ, imo cõtra illud quod illi comederũt, ego necessariæ comestionis atq; bibitionis appono vobis antidotũ. Serpens non dabat illis de suo, sed suadebat rapere de alieno: ego do vobis de proprio, de fauo & melle meo, de vino meo & lacte meo, imo & de corpore meo, de sanguine meo, simul & de spiritu meo. Spiritus hic veritatẽ loquitur vobis cõtra mẽdaciũ, quod serpẽs loquebatur illis.

Aliter Christus, aliter serpens inuitauit ad comedendum.

Quid enim locutus est illis: Scit enim deus, quia quocũq; die comederitis de ligno illo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, & idcirco prohibuit ne comederetis. Hoc dicens ille spiritus blasphemiæ, magnũ deum asseruit contra hominem habere inuidiam. Iste aũt spiritus veritatis, quid dicit vobis? Scit enim dei filius, quia si mãseritis in illo, & ipse in vobis, eritis sicut filij dei, eritis dij, eritis omnes filij excelsi, quia aperientur oculi ve- Gene. 3.

stri, aperientur vobis sensus, vt scripturas in- Iohan. 17.

telligatis, & idcirco dixit vobis: Accipite & co- Psal. 81.

medite, hoc est corpus meũ. Accipite & bibi- Luc. 22.

te, hic est sanguis meus. Hoc dicẽs iste spiri- Matth. 26.

tus gratię, magnã circa nos insinuat dei beneuolentiã. Comedite igitur amici & bibite, & inebriamini charissimi. Hoc vnum de similibus loquor vobis, de similib⁹ serpẽtis. Nõ enim

sine causa dixi: Et sicut Moyses exaltuit serpẽtem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Nõ (inquam) sine causa dixi, quia videlicet ecce loquor vobis vnum de similibus serpentis. ¶ Quid est illud, vnum de similibus? Comedite (inquit ille) & eritis sicut dij, comedite & bibite (ego dico) & eritis vos gratia, quod sum ego natura, scilicet filij dei. Neq; illi, videlicet primi homines, in fructu ligni vetiti videbant hoc quod audiebant, scilicet diuinitatis effectum, neq; vos videtis in pane & vino corporalibus oculis, sic esse, vt dico corpus & sanguinẽ meum. Illi videbant solummodo arboris pomum, vos videtis solummodo panem & vinum. Plus ille serpens, quàm videretur, credi sibimet voluit, & creditum est illi: plus & ego mihi vt credatis exigo, quàm videre possitis corporis oculis, & credendum est mihi, vt quo ordine mors introiuit, eodẽ foras mittatur, & vita sublata malè credulus, benè credentibus recuperetur. ¶ Quo enim ordine vita sublata est & mors introiuit? Eo videlicet, vt morte animæ præcedente, mors carnis subsequeretur. Nam quo die comederũt primi homines vetitum, eodẽ morte animæ, morte peccati mortui sunt: & deinde morte carnis, suo quoq; die vel tempore in puluerẽ reuersi sunt. Ibi vos quoq; amici, & secundũ animam mortui, & secundum carnem mortales facti estis. In Adam quippe omnes moriũtur, & hoc scienter vnusquisq; vestrum confitetur. Nunc autem quid spiritus dicit? Eleuare, eleuare, consurge Hierusalem, quæ bibisti de manu domini calicem iræ eius, & vsque ad fundũ calicem soporis bibisti, & potasti vsq; ad feces. Duo sunt quæ occurrerũt tibi, vastitas & contritio, & fames & gladius. Filij tui proiecti sunt. dormierunt in capite omnium platearum, sicut bestia illaqueata: pleni indignatione domini, increpatione dei tui. Quam dicit indignationem domini, ipsa est mors animæ: & quam dicit increpationem dei tui, ipsa est mors corporis, & ipsa est calix, quem bibisti (inquit) de manu domini, subauditur, increpantis atq; dicentis: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec vertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nam calicẽ mortis animæ bibisti, non de manu domini dei tui, sed de manu serpentis antiqui inimici tui. Mortis corporeæ calicem idcirco bibisti de manu domini, quia sublata vita animæ, vita corporis si perpetua fuisset, nimis esset inutilis. Hæc duo occurrerunt tibi, inquit. Ac deinde subiungit: Idcirco audi hæc paupercula, & ebria non à uino. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundũ calicis indignationis meæ. Nõ adijcies, vt bibas illum vltrà.

Mors animæ præcessit mortem corporis.
1 Cor. 15.
Esa. 51.
Gene. 3.
Esa. 51.

¶ Hoc agitur nũc, ô charissimi, dum dico vobis: comedite amici & bibite, & inebriamini. Amici, inquam, & charissimi. Iam enim non dico vos seruos, sed amicos meos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Idcirco non dico chari, sed dico charissimi, quia charitas erga vos maxima mihi est, qua maior esse nõ potest. Maiorem enim hac dilectionem nemo habet, quàm vt animã suã ponat quis pro amicis suis. Hocrgo facio. Nam ecce dum morior, dum ad mortẽ trador, iamq; venditus in morte agonizor, corpus quoq; meũm comedendum, & sanguinem meum bibendum vobis appono, vt sicut iam dixi, quo ordine mors introiuit, eodem foras mittatur de animabus & corporibus vestris. Primò quippe foras mittitur mors animæ, dum comeditis & bibitis sacramentum mortis vel passionis meæ, quia sicut quodam loco dixi, Qui manducat me, ipse viuet propter me. Post hoc foras mittetur mors corporis, scilicet quando omnes resurgetis, quod & vos me primo resurgente fideliter creditis, sicut itidẽ ego dixi de illo, qui manducãs me, viuit propter me, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Dicit aliquis. Sancti itaq; patres vestri quomodo viuent, qui non comederunt neq; biberunt hoc vitæ sacramentum, nisi tantum in figura & in generatione vna, quando manna in deserto comederunt, & aquam de cõsequente eos petra biberunt. ¶ Ad hęc, inquam, sicut viuentibus vobis pro modo vestro, ita & defunctis illis pro modo ipsorum, sapientia dei prouidit, eandemq; mensam parauit. Siquidẽ dissipati sunt illi, quoniam animæ quidẽ apud inferos sunt in requie spei, corpora verò requiescunt in sepulchris, dissipabor & ego panis viuus, qui de cœlo descendi, & anima quidem ad animas illorum, corpus verò descendit ad corpora ipsorum, scilicet in eius terræ ventrem, quo illa recepta sunt. Mox animæ illorum reuiuiscunt in vita plena atq; perfecta, cuius in spe aliquatenus vixerunt, in nouissima autem die vobiscum resurgent resurrectione corporum. Atq; ita fiet, quod dicit aliquis vestrum, quodq; firmiter tenet fides omnium vestrum, quia sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. ¶ Hoc tantæ salutis sacramentum ab initio non feci vobis, hunc cibum potumq; vitæ æternæ hactenus non porrexi vobis, cùm ambularetis mecum ad prædicandum euangelium regni dei. Non enim tẽpus erat, neq; ordo

Inebriamini charissimi.
Iohan. 15.
Ordo mittendi foras mortem.
Iohan. 6.
Ibidem.
Quæstio.
Exod. 16.
1. Cor. 10.
Responsio.
1. Corin. 15.
Cur in vltima cœna & non prius dedit Christus corporis &

sanguinis sed sacramentum. ordo poscebat, vt vobis cibus aut potus dare tur nouæ salutis, priusquam mundaremini, priusquam deleretur macula vestra, macula reatus antiqui, quā contraxerunt comededo vetitū, vobisq; omnibus nasciturís intulerūt iā dicti homines, primi parentes vestri. Mundari aūt aliter neq; vos potuistis, neq; potuerūt veteres amici nostri, sancti antiqui ab origine mūdi, nisi per effusionē sanguinis mei, *Iohan. 19.* lauacrum regenerationis, scilicet sanguinis & aquæ de latere meo decurrentis. Non igi- *Lucæ 23.* tur antè vobis facere aut dicere debui, accipite & comedite amici, accipite & bibite charissimi: non, inquam, antè, sed in ipso articulo passionis meæ vel mortis, qua emundati estis, vnde & dico vobis, quia & vos mundi estis propter sermonē, quē locutus sum vobis. Nā quia credidistis, & quia permansistis mecū in tentationibus meis, idcirco ex quo ego cœpi agonizari, vos cœpistis emundari: ac proinde, sicut iam mūdis, sicut emundatis à peccato originali, quod primus homo per cibū cōtraxit, hūc cibū & hūc potū feci vobis apponēdū cæteris amicis & filijs nostris post vos nascituris, hoc ordine, vt ipsi prius lauētur aqua baptismatis, quæ post sanctificationem verbi cum signaculo crucis siue exorcismo passionis meæ vel mortis, non erit alia, sed eadem, quam cum sanguine meo de latere meo iam mortuus profundā, percussus lancea militis, & tunc demum particeps fiat cibi huius ac potus eo modo, quo tradidi vobis. *Roma. 8.* Inebriamini igitur charissimi, inebriamini, *Qualis ebrietas apostolorum.* inquam, ita vt egestatis vestræ obliuiscamini, & doloris amplius nō recordemini. Nam corpus quidem mortuum, id est, certissimè moriturum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iustificationē. Et ipsam mortem & omnes modos siue species mortis atque pœnarum, quicquid doloris & quicquid gaudij, quicquid timoris & quicquid spei mūdus habere, siue inferre potest aut potuit, obliuiscimini charissimi præ ebrietate vini vestri, præ abundātia spiritus sancti, præ dulcedine nuptiarum nostrarum, nuptiarum præsentium, quibus interesse meruistis, quarum festiuitatem videre primi meruerunt beati *Iohan. 2.* oculi vestri. Vos enim estis conuiuæ nuptiarum præcipui, qui primi omnium aquam vinum factum gustare meruistis. Siquidem iā hoc ipsum, quod non habetis tristitiam siue dolorē seculi, quòd contemnitis gaudiū mūdi, & timorem hominis non timetis, quod non in homine speratis: quæ videlicet quatuor pasiōes aquæ mortuæ, imo & aquarum *2. Corinth. 7.* mortuarū quędā capita sunt: sed solūmodo secūdum Deum contristamini, solummodo in spiritu sancto gaudetis, solum deum timetis, & in solo deo speratis: iam, inquā, hoc ipsum est prægustare factum ex aqua vinum, & ebrietatis initium: veniet autem satietas, per ficietur ebrietas. post hoc, iuxta illud in Psal- *Psal. 35.* mo: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ecce hæc sunt soror mea sponsa, quæ feci, quæque dixi amicis & charissimis meis, veniēs in hortum meum, metens (vt iam dixi) myrrham meam cum aromatibus meis, comedens fauū meum cum melle meo: & bibens vinum meū cum lacte meo. Cæterum quod optas & dicis post hęc omnia: Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum, hoc desiderans, vt te, quam dixi hortū conclusum, cuius emissiones sunt vel esse incipiunt per mundum vniuersum paradisus malorum punicorum, te, inquam, hortum cōclusum, fontemq; hortorum, mox accipiā ad meipsum: vt vbi ego sum, illic & tu sis mecū: *Iohan. 14.* hoc nimirū ratio differre postulat, videlicet in primis, ne vacet huic mundo dicere, quod nunquam mulierem viderit, de qua nouum hoc audit ex euangelij nostri prædicatione, quia misit Deus filium suum, factū ex mulie- *Galat. 4.* re, factum sub lege. ¶ Pulcherrimum atq; ordinatissimum est, quod dū aduersarij nostri libros baiulant secum, dicentes siue scriptum habentes, Ecce virgo concipiet & pariet filiū, *Esa. 7.* & vocabitur nomen eius Emanuel: & amici *Marc. vltim.* nostri prędicant in ista plenitudine temporis hoc esse perfectum, sequentibus signis ad cōfirmationem dictorum, tu quoq; ades media librorum præcedentium atq; prædicatorum signorūq; subsequētiū, tu, inquā, virtutū operatrix, ac totius sanctæ magistra religiōis, qualē nunquā oculus vidit, qualis ab initio, quando Eua facta est, nō fuit, nec est, nec erit, in cogitationibus suis, in verbis suis, in factis suis, in omni odore suauitatis, in omni flore & fructu honoris & honestatis. ¶ Ecce vēturi sunt *Eccle. 42.* homines spiritus contrarij, spiritus contra semetipsum diuisi, & contra conclusionem horti mei, contra virginitatem vteri[*] mei, contra *dicās, tui* paradisiacas emissiōes tuas, multa ac diuersa, imo & contraria dicturi, videlicet Carpocratiani, Valentiniani, Apollinaristę, Pauliani, Iouinianistæ, & alij spiritu erroris seducti siue seducendi, per quos serpens antiquus sibilabit, vt dicant, alij me hominem finisse tātum, & vtroq; sexu progenitum: alij me nihil corporis assumpsisse ex te, sed trāsisse per te quasi per fistulam, alii non me hominem verum, sed in phantasia apparuisse hominem phantasticū, alij non semper me fuisse, sed ex te sumpsisse initiū, alii filios te ex Ioseph suscepisse

post me natū. Tā diu igitur differri te oportet & detineri in peregrinatione ista, donec interimas & istas & cæteras hæreses vniuersas, narrando fideliter, quod prædicetur & scribatur veraciter, narrando, inquam, prout tempus & causa postulauerit, quod non me ex viro, sed ex superueniente spiritu sancto conceperis, quod non ita per te, quasi per fistulam transierim, sed de ipsa carnis tuæ substantia veram carnis substātiam susceperim, quod non phantasticum, sed verum & verè humanū corpus acceperim, & in cœlum leuauerim, quod non ex te initiū sumpserim, sed ante te, imo & in principio ante omnia secula Deus Dei verbū ego extiterim, & post me natum semper virgo sis, iuxta quod Ezechieli prophetæ dictum fuit, quia porta hæc semper clausa erit. Portas istas & omnes eiusmodi emissiones tuas, tēpus tuū erit, vt cum āni ma tua faciam id, quod summopere desiderās, dicis. Vt veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum. Ezech. 44.

LIBRI QVARTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER QVINTVS.

O Beata Maria, vocem sponsi iamdudum audierunt non solum amici, verumetiam adolescentulæ quàm plurimæ pulchritudinem tuam laudantis & dicentis, quia tota pulchra es, & adhuc* adiicientis, absq; eo quod intrinsecus latet. Quid est illud quod intrinsecus latet, nisi optimus intentionis siue cōscientiæ thesaurus? Hoc enim fere omnes nos latet, dum legimus, quia tu religionis & fidei magistra cum beatis apostolis cōuersata es, cum hominibus & fere inter turbas visa es. Cur non potius in abscondito te continuisti? Cur non confirmasti tibi secretum contemplationis? Cur vnquam aliquis mortalium visus est magis te assumpsisse pennas sicut columbæ, vt volaret & requiesceret, vt elongaret fugiens, & maneret in solitudine? Hoc enim multi fecerunt, non solus Helias siue Helizæus, verumetiam quàm plures filij prophetarum. Quid igitur? Quam ob causam non & tu similiter, siue amplius eo modo pretiosam abscondisti hominibus pulchritudinis tuæ margaritam? Quærimus hoc & est scitu dignum, & ecce iam inuenimus & videmus, non quidem omnino sicut est, sed quasi per speculum. Nam speculi vice ad causam istam considerandam habemus maximè hunc scripturæ locū, hæc pulcherrima dicta Canticorum, quæ sic incipiunt: [*Ego dormio, & cor meum uigilat. Vox dilecti mei pulsantis: aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus mi sit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, ut aperirem dilecto meo. Manus meæ distillauerunt myrrham primam, & digiti mei pleni myrrha probatissima. Pessulum ostij mei aperui dilecto meo. At ille declinauerat atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Quæsiui illum & non inueni: Vocaui, & non respondit mihi. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem. Percusserunt me & uulnerauerunt me, tulerunt mihi pallium meum custodes murorum. Adiuro uos filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectum meum, ut annuntietis ei, quia amore langueo.*] Ecce hic, ô Maria beatissima, ecce hic nobis quasi per speculum in ænigmate sublucet vita tua, vita inclyta, quæ (vt dicere vel canere iam consueuimus) cūctas illustrat ecclesias. Totus fere huius capituli sensus ad illud pertinet, quod in te latet, & supra nos est quemadmodum suprà dicebat dilectus, oculi tui columbarum, absq; eo quod intrinsecus latet: sicut fragmē mali punici, ita genæ tuæ absq; eo quod intrinsecus latet. Admoueamus igitur hoc speculum, & diligenter oculis cordis exinde cōtemplemur, vt saltem aliqua ex parte cognoscamus sanctissimam conuersationem tuam. [*Ego dormio, & cor meum uigilat.*] Quid hoc est aliud, nisi illud ipsum, quod alibi dicit habitatrix pectoris tui sapientia dei, In omnibus requiem quæsiui? Et quid hæc sunt, Ego dormio, &c. In omnibus requiem quæsiui, nisi optimam partem elegi, relictis cunctis solicitudinibus vel curis seculi? Et quidem multæ

Margin notes: al. dicentis. — Cur Maria nō elegit sibi uitam solitariam sicut uolu. — Psal. 54. — 3. Reg. 18. 19. — 1. Cor. 13. — Sup. cap. 4. — Eccle. 24. — Luce 10. — Ego dormio, & cor meum uigilat.

multæ filiæ siue multæ animæ taliter dormierunt, vel dormire cupierunt, sed tu dormitionis huius totum obtines magisterium, & vigiliarum cordis totum tenes principatum. Quid aliud nobis in Psalmo loquitur ibidē dilectus, dicēs: Vacate & videte, quādo ego sum Deus: Hoc nanq; idem est, ac si diceret: Vos dormite, & cor vestrū vigilet. Intelligimus igitur quid dicas, ego dormio, & cor meū vigilat, scilicet quia talē nobis vt sequamur vitam tuam esse insinuas, qualis in patre tuo Iacob, quasi per vmbram significata est, qui & ipse quando dormiuit, tūc cor eius vigilauit, sicut scriptum est: Cumq; venisset ad quendam locum & vellet in eo requiescere, tulit de lapidibus qui iacebat, & supponens capiti suo dormiuit in eodem loco. Viditq; in somnis scalam stantē super terrā, & cacumē eius tangens cœlum: angelos quoq; dei ascēdentes & descendentes per eā, & dominū innixū scalæ, &c. Multarū quoq; (sicut iā dictū est) animarum fuit & est, non solum secundū illam similitudinem otio sancto dormire, id est, à terrenis curis vacare, & in cœlestibus per contemplationem corde vigilare: verum etiam eodem modo, quo & Iacob tunc dormiuit secundum corpus dormire, & secundū animam per somnium cœlestia videre, iuxta illud: Senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbūt. ¶Sed ô tu cœlum dei, vnica sedes domini, in vtroq; vigilātiæ modo, cūctis mortalibus siue terrenis hominibus longè eminētior extitisti, longè studiosior ad contemplandum eum, in quo desiderant angeli prospicere, atq; aptior fuisti. Quid ergo tu cum hominibus, quamuis sanctis? Quid tu loqui vel conuersari cum mortalibus, quamuis apostolis? Cur non potius tanquam turtur castissima, turtur soliuaga, solitudinem expetisti remotior, quàm Iohānes Baptista, secretior quàm Helias, vt soli te scirent, tibique famularentur angeli sancti, nō ad horam, sicut angelus Heliam semel & iterum pauit, neq; ad tempus, sicut eundem corui pauerunt ministri, sed iugiter, donec tuis completis diebus, ad transferēdam te in cœlū æthereū non vnus tantū currus igneus, sed totus cum rege suo filio tuo veniret atq; occurreret angelorū exercitus? ¶Hæc nobis quasi percontantibus tu respondens, dicis: [*Vox dilecti mei pulsantis, aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meū plenū est rore, & cincinni mei guttis noctium*] Hoc est dicere: Dilectus meus foris est, quasi sub dio est, tectum non habet, domum non habet: Vulpes (inquit) foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet, vbi caput suum reclinet. Quid enim? Nunquid domum vel suam habet? Imo reliqui (ait) domum meam, diuisi hæreditatem meam, facta est mihi habitatio mea quasi spelunca hyenæ. Domum ergo iam non habens suam, & nondum adeptus aliam, id est, à Iudæis iam repulsus, & gentibus nondum cognitus, quodammodo stans foris & pulsans, rogat intus suscipi, & hæc vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, columba mea, amica mea, immaculata mea. ¶Soror mea, per fidē, amica mea, per spē, colūba mea, per charitatem, immaculata, per omnimodā mentis & corporis incorruptionē: quod in matre, quæ concepit & peperit, valde laudabile est. Aperi mihi, scilicet os tuum, loquere, prout ad confirmandum pertinet euangeliū, & in hoc optatę tibi quietis patere suspendium, vt gratum singulari pudicitiæ tuæ propter me rumpas silentiū. ¶Quā obcausam? Videlicet, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Extraneus factus sum quippe fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ, & sicut eius qui foris est, & tectum non habet, caput plenum est rore, & cincinni siue supremi capilli pleni sunt guttis noctium: ita opprobria exprobrantium ceciderunt super me, & ab ipsis sacræ sensibus prauis infiguntur scripturæ, quæ omnes ita mihi, scilicet verbo dei, sicut cincinni inhærent capiti. Sicut me extra portas suas, vt crucifigerent, eiecerunt, ita de cordibus suis longè fecerūt, odientes & me & patrem meum: & sicut illa nocte sua faciem meam conspuerāt, ita pertinaciter blasphemias in caput meum iactitāt, & cincinnos meos commaculant, similes ipsi rori cadenti, siue caducis guttis noctiū, quia de gratia dei ceciderunt: dum me Deum Dei filium esse blasphemantes negant, & scripturas, quæ testimonium perhibent de me, sensu contrario conturbant. Aperi igitur cum alijs testibus meis os tuum, & facito, vt in quibuscunque locum habeam, vbi reclinem caput meum. ¶Vbi & quando ista vox dilecti pulsantis? Intus & interiori homine, vbi vobis quoq; amicis dilectus idem solitus est loqui, sicut & de quodam vestrum scriptura dicit: Dixit autem spiritus Philippo: Accede & adiunge te ad currum istum. Si enim dilectus habitat in vobis, & intus loquitur vobis, non necesse habetis doceri, quid de me ipsa dixerim, vox dilecti mei pulsantis. ¶Si quæritur quando, nimirū postquam ascendit in cœlum, dum hic quoque sexus tenderet ad eū, sicut legitur in Actibus Apostolorū: Hi omnes erant perseuerantes vnanimes cū mulierib', & Maria matre Iesu & fratribus eius.

Sicut

Marginal notes (left): Psal. 45. — Somnus Iacob. — Gene. 28. — Iohel. 2. — Cōtemplatio Mariæ cunctis excellentior. — 3. Reg. 19. — Dilectus foris stans & pulsans. — Matth. 8.

Marginal notes (right): Hiere. 12. — Soror mea &c. — Caput meum plenum est rore. — Psal. 68. — Ibidem. — Vbi vox pulsantis. — Acto. 8. — Quomodo fœminæ quoq; comiter viuere cœperunt. — Acto. 1.

Sicut viri, ita & fœminæ iam communiter viuere incipiebant, non solum Iudæorum, verumetiam Græcorum, quum dato spiritu sancto, prędicaretur euangelium. Hinc est illud: *Actor. 6.* Io diebus autem illis crescente numero discipulorum, factus est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eò quod despicerentur in ministerio quotidiano viduę eorũ. Propter huiusmodi maximè fiebat vox dilecti pulsantis & dicentis: Aperi mihi soror mea, vide licet ne vel infirmiori sexui deesset salutaris doctrina, ministeriumq; & norma vitæ, vel morum disciplina. Ego autem, inquam: [*Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?*] Iamdudum quippe dilecte mi vitam perfectè solitariã concupiui, in qua sic viuit, ac si quis tunica vel omni veste nudus, quiescat sibi in secreto lectuli lotis pedibus, & expers toti⁹ pulueris. Quomodo rursus implicabor curis, quæ non desunt prælatis in conuersatione communi, quamuis vita communiter viuentium propriumq; nihil habẽtium religiosa sit vel esse possit? Hæc nanq; vita sine victu vel ministerio quotidiano nõ potest deduci, & nõnihil habet pulueris, imo & nimis sæpe puluerulenta est, & in primis murmuriosa, sicut initio iam audistis ò amici, quia factus est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod despicerẽtur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Nec mirum, quod sexu isto, sexu fragili, confugiente ad nos de luto seculi, subest aliquid pulueris huiusmodi, quum & in vestro, scilicet sexu virili, nonnulla reprehensibilia sint, & multa pristinæ conuersationis vestigia supersint. *Maria præ cæteris contemplatiua.* ¶Ego autẽ di lecto meo pulsanti loquor, eiq; nota replico, quia singularis ego præ omnibus exui me tunica mea, mente & actu vel habitu reliqui omnia, & ita laui pedes meos, conscientiam siue intentionem meam emundante spiritu sancto, vt iam dicti pulueris nihil omnino residuum sit. Quomodo nunc induar tunica, vt quum mea reliquerim omnia, curem aliena, pro aliis solicita, & earum quæ quotidie veniunt viduarum, vel quæ venturæ sunt virginum materfamilias effecta? Quomodo iniquinabo, quos laui pedes meos, id est, ad aliqua terrena inclinabo oculos vel cæteros, quos omnes tibi soli dilecte mi dedicaui, sensus vel cogitatus meos? nam etsi custodia tua semper mecum est, vera tamẽ humilitas semper solicita est, & mea potissimũ anima, quæ amore tuo singulariter plena est, pro puluere æstimat, pro sordibus reputat, quicquid vnquã pręter te per aliquam necessitatẽ dicit vel cogitat, quamuis licitum sit, quamuis non otiosum, imo & aliquatenus vtile videri possit. Hęc vel his similia dicenti & vigilanti, corde dormire volẽti mihi quid obuenit? [*Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.*] Quomodo, ò dilecta, misit dilectus tuus manum suam per foramen? Quæ est illa manus? Quod est illud foramen? Quis ille tactus? Quis ille tremor? Quomodo intremuit venter meus? aut quid venter tuus? Mirantes ista quærimus, quia talium inexperti sumus. Dicit quidam veterum amicorum: Et misit dominus manum suam & tetigit os meum, & dixit ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gentes & regna. *Hiere. 1.* Item alius dicit: Ego sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me, & cecidit super me ibi manus domini Dei. Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei. *Ezech. 8.* ¶Nostra ętate referebat quędã adolescentularũ familiaribus suis, quibus propter compertam beneuolentiam secreta sua committere non dubitabat, nocte quadam similitudinem manus à capite lectuli fuisse immissam super pectus suum pene vigilantis, imo nullatenus dormientis, nõ nihil tamẽ de excessu tenuiter patiẽtis. *Misit manum suam per foramen.* Erat autem tactus suauissimus, quasi dexterę manus. Et apprehendens illam suis vtrisq; manibus demulcebat signaculo crucis, peragrans intus & exterius, quibus delinimentis valde manus eadem delectari videbatur. Cũque post illas signaculi sancti delicias, quib⁹ manum demulcebat, brachium quoque contingere, ipsamq; personã, cuius manum tenebat, assequi conaretur, velociter velut increpitans mouit & excussit se manus illa, oleo suauior, penna volucris agilior, motuq; suo dedit intelligi, quod ipse cuius erat manus, nollet se apprehendi. ¶Memorabat etiam eadem adolescẽtula, scilicet anima nuptijs istis dedita, canticisq; nuptialibus intenta, quoniam dilectus in visu noctis conspicuus, manũ suã miro modo pectori eius, quasi per foramẽ iniecit, & cor eius intrinsecus appreheñdit, tenuitq; aliquandiu suauissimẽ stringẽs, & gaudebat ineffabili gaudio cor illud intra manum illam subsiliens atque tripudians. ¶Porrò de tremore illo, tremore sancto & diuino, tale experimentũ sibi euenisse fideli narratione referebat. *Sanctus & dulcis tremor.* Aspiciebat per visum in quadam ecclesia saluatoris imaginem, cruci confixam in loco sublimi, scilicet vbi de more consistebat, orantibus siue adorãtibus proposita populis. Cumq; in eã intenderet, viuẽs imago visa est, vultu quasi regio, radiãtibus oculis, aspectuque prorsus reuerendo: manum-

manumq; suam dexteram de patibulo adducere, signaculum crucis super aspicientem edere magnifica expresione dilectus ille dignatus est. Non vana visio, imo magnæ virtutis sensum videnti intulit cõtinuo. Deniq; sicut tremit folium arboris, vbi ventus vehemẽs illud cõcusserit, ita cũ repẽte in hoc visu euigilasset, in lectulo aliquãdiu tremuit, veruntñ tremore dulci, tremore blãdo, nimiũque suaui. Et antequã euigilaret, in ipso visu iã dicti virtus signaculi videntem sursum rapuit, velocius atq; facilius q̃ dici posit, manibus expansis ad manus illius confixas cruci, ita vt os quoq; ori, totumq; corpus admotũ videretur eius corpori, & vbi somno erupit, aliquandiu (sicut iam dictũ est) tremore illo diuino multum delectabiliter vigilans tremuit. Hæc pro experimento manus vel tactus atque tremoris diuini paucis dicta sint. Verum cum de tua persona agitur, ô dilecta dilecti singularis, qualia vel quanta sunt ista, vt ea, quæ circa te fecisse credenda est manus domini, posint aliquatenus ex istorum similitudine colligi? Magna sunt ista, nostrosq; longè cogitatus excedunt: te potius audiamus, cætera tam sancta, tamq; mystica narrãtem, tam longè supra literam spiritum vitæ in sensu habentem: [*Surrexi ut aperirem dilecto meo. Manus meæ stillauerunt myrrham optimam, & digiti mei pleni myrrha probatißima.*] Surrexi, inquam. Quomodo enim diutius dormire aut pòst obdormiscere potuissem? Quomodo tunica indui fastidiosum, aut puluerem pati in pedibus mihi esset pigrum, vbi post vocẽ dilecti mei pulsantis, manus quoq; accesit, & tactu suo illum ineffabilem ventri meo timorem incusit? Surrexi igitur, vt aperirem dilecto meo, operam dedi, vt cum apostolis Christi, vtiq; dilecti mei dictis & factis proficerẽ currenti euangelio. Nam hoc est quod dico, Manus meæ stillauerunt myrrham primã, & digiti mei pleni myrrha probatisima. ¶Oportebat nanq;, vt maximè relictis credẽtium atq; apostolicam vitam imitantiũ viduis manifestum darem exemplum omnis mortificationis vitiorum normamq; in propatulo mox venturis, nouumq; eatenus inauditũ exemplum eo suscepturis sanctæ virginitatis propositum. Hæc myrrha vtiq; probatisima, id est, pretiosisima est. Cęterum carnem mortificare, non propter deum, neque propter ædificationem videntium, sed propter gloriam propriam capiendam ex ore laudantium, hoc quidem est manibus stillare myrrham, sed non probatã, imo nec ibi sunt digiti, qui dicantur myrrha pleni, quia non est in tali opere virtus discretionis, quæ per

Myrrha non probata quid sit.

digitorum distinctionẽ solet intelligi. [*Pessulum ostij mei aperui dilecto meo.*] Pessulum (inquã) ostij mei, id est, clausurã oris mei. Quid nanq; per pessulũ, nisi silentii signatur firmamẽtum. Pessulũ ergo ostij dilecto meo aperitur, quũ indictũ ori silentiũ propter Christũ resoluitur, vt audientes ædificentur. ¶Et q̃ pulcher, quàm rationabilis & disciplinatus ordo loquendi? Prius myrrha stillat de manibus, & digiti myrrha probatisima pleni monstrantur, ac deinde pessulus ostij dilecto aperitur, id est, prius vita laudabilis in exemplum præparatur, & deinde doctrina fidem quærens audientium palàm profertur. Hinc de ipso dilecto scriptum est, quia cœpit facere & docere. Non dictum est prius docere, & deinde facere, sed prius facere, & deinde docere. [*Et ille declinauerat atq; transierat.*] Ego (inquit) pessulum ostii mei dilecto meo aperui, & ille declinauerat atq; transierat, id est, ego os meũ aperui in doctrina, vt audientibus facerem notitiam dilecti: sed ille iam nobiscũ non erat, iam cœlo receptus, huc redire vlterius non habebat. Ergo ne, ô dilecta tu istud nesciebas? Nonne prius quàm modo iam dicto pessulũ ostii tui aperuisses, videras, quod in cœlum ascendisset: & sciebas, quod vltrà ad commanendum mortalibus rediturus nõ esset? Sciebam (ait) & benè sciebam. Sed quid? [*Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.*] Quando vel vbi locutus est? Nimirum, quando vel vbi ego pessulum ostii mei dilecto aperui, loquendo scilicet pro vtilitate audientium ea quæ sunt dilecti, tunc & ibi dilectus est locutus. Non enim ego eram quæ loquebar, sed ipse loquebatur in me. Si enim quilibet vestrum amicorum dicit, & verè dicit: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Christi, nõ dubiũ quin & in me dilectus idem locutus sit, quoties ei pessulum ostii mei aperui, quoties linguam moui, & verbo Dei (quod ipse est) vocem meam accommodaui. ¶Vt ergo dilectus locut⁹ est, anima mea liquefacta est. Flebam quippe, & prę singultibus vehementer erumpentibus non poteram verba nisi cõcussa, vel voces nisi intercisas euoluere. Nunquid enim poteram absq; fletu de illo verba facere? Verum fletus ipse consolatio mihi erat, delectatio quædam mihi erat: sicut & cuique vestrũ lachrymæ suæ dulces sunt, fluentes in eiusdem recordatione dilecti, iuxta illud: Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quanto magis mihi, dum diceretur mihi quotidie: Vbi est deus tuus, filius tuus: siue dũ dicerẽ ego, Me dimisit in hoc exilio deus meus, filius meus, de me taliter incarnatus

Pessulũ ostij oris est silentium.

Oportet prius facere postea docere.

Acto. 1.

Matth. 12.

2. Corint. 13.

Anima mea liquefacta.

Fletus dulcis

Psal. 41.

benis lachrymas ſuas currere dimittebant, quantū ipſæ lachrymę volebant. Tunc vnuſquiſq; portiōem ſuam afferebat in medium, memores verborum patris ſui, filij mei, ſponſi iam dicti, dilecti noſtri, verborum nouiſsimorum patris eiuſmodi, quæ moriens & quaſi vltimum trahens ſpiritum dixit, memores quale teſtamentum ſcripſerit eiſdem filijs ſuis, qualem hæreditatem dimiſiſſet eis, & de ipſorum hæredum pace & concordia moriens quàm piè ſolicitus teſtator ipſe fuiſſet, & quomodo cum dilexiſſet ſuos, qui erant in

Ioh. 13.

mundo, in finem dilexit eos. Hæc erant iacula ipſorum, & iſtis percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, percuſsi ipſi & vulnerati à me viciſsim ſagittis acutis, quæ erant ſagittæ loquentis in me dilecti, quemadmodū Pſalmiſta dicit: Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatorijs, atq; ita mutuis percuſſionibus mutuiſq; vulneribus percutiebamus inuicem & percutiebamur, vulnerabamus & vulnerabamur, percuſsionibus ſuauiſsimis, vulneribus dulciſsimis: qualia qui expertus non eſt, profectò ſanitatem cordis non habet.

Sagittæ potētis acutæ. Pſal. 119.

Tulerunt mihi palliū meū.

¶ Inter iſta tulerunt mihi pallium meum illi cuſtodes murorum, ita videlicet, vt totum quod erat in me ſecretum, ſacerem, quantum opus erat, illis manifeſtum. Nam eatenus omnia, quæ erāt de illo dilecto, verba conſeruaueram conferēs in corde meo, & ita cōtegens quaſi ſub pallio: tunc autem deprompſi in aperto, videlicet neceſſaria multumq; profutura prædicando vel etiam conſcribendo dilecti euangelio. His alijſq; modis defeſſa, & omnino huic mundo præmortua, conuerto me ad filias ſororeſq; noſtras, euangelii noſtri viduas, ſiue qualeſcūq; ſexus noſtri perſonas mihi creditas, & aio ad eas: [*Adiuro uos filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meū, ut annuncietis ei, quia amore langueo.*] O filiæ Hieruſalem, quæ veræ eſtis filiæ Abraham, ſemen Iuda, filiæ quoq; Dauid ſecundum fidem, credendo in eum, qui cum eſſet filius Dei ſecundum diuinitatem, & rex ſupernæ Hieruſalem, factus eſt filius meus, ſiue filius hominis ex ſemine Dauid ſecundū carnē, adiuro vos, videlicet per hoc ipſum, vnde eſtis filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, ſi ante me, vt ſępe fit, diſcipulæ ante magiſtram, exeuntes de corpore, veneritis ante dilecti mei conſpectum, vt annuntietis ei, quia amore lāgueo, quia præ amore eius, præ magno videndæ faciei eius deſiderio, nimirum vitæ huius tædium patior & animo gemituoſo lachrymoſiſq; oculis ſuſpirioſas præſentis exilij moras ſuſtineo.

Luc. 2.

Filiæ Hieruſalem ſecundū fidem. Roma. 1.

¶ Quid erat, vel quid efficiebat hæc talis adiuratio? Nunquid ille dilectus neſciret amorem languentis ſiue languorem amantis, niſi annuntiaretur ei? Domine (inquit Petrus) tu omnia ſcis: tu ſcis quia amo te. Quanto magis, ô tu dilecta, tam prudens tamq; fidelis, per temetipſam abſq; internuntiis dicere poteras dilecto, & frequenter dixiſti ſine dubio, dilecte mi, nullum tibi eſt abſconditū cor, nullius occultus amor, tu ſcis quia amore langueo? Quorſum ergo tendit vel quid efficit hæc adiuratio? Eò nimirum, vt percuſſa percutiat, vulnerata vulneret, mater filias, ſalubriumq; vulnerum ſuorum aliquod, & ſi nō ſtatim omnibus, at ſaltem iam aliquibus earum experimentum efficiat, vt audientes filiæ vel ſentientes in matre tantum vitæ futuræ, quæ non videtur, deſiderium, in mente perſentiant & ipſę talem illum eſſe dilectum, vt iure propter eum ſaſtidiat quiuis vel quęuis hoc præſens ſeculum, iāq; inter moras præſentis vitæ magis ac magis cupiat eum agnoſcere, ſaltem per ſpeculū, ſaltem in ænigmate. Vnde & protinus dicūt: [*Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos?*] Opportuna valde percontatio, ſi reſpiciamus ad illa tempora, de quibus nūc agimus, quando tu ô dilecta propter euangeliū dilecti præſens aderas, & in corpore detinebaris, magiſtra neceſſaria, teſtis valde idonea.

Cur adiurauit filias Hieruſalem Maria. Iohan. 21.

1. Corin. 13.

¶ Iam tunc enim audiri incipiebant, non ſolum Iudæi aperta fronte blaſphemantes, verumetiam multi ac diuerſi hęretici, ſub nomine Chriſtiano Chriſtianam veritatem corrumpere laborantes, & exinde pullulare habebant, eodem quidem malignitatis ſpiritu, ſed diuerſis ſibiq; contrariis erroribus, quàm plura viperarum genimina, velut antiquæ hydræ capita, quæ, vt fertur, ſectis prioribus plura renaſcebantur.

Hæretici ut hydræ capita.

¶ Pulſandum igitur erat ad oſtium veritatis, & conſulendum oraculum ſpiritus ſancti, ſcilicet ſacrarium pectoris tui, vt viua voce omnem neceſſariò tenendam demonſtrares regulam fidei, cum teſtimonio ſcripturarum, quas memoriter tenebas prophetiſſa magna, & capax omnium prophetarum ſiue prophetiarum. Qualis eſt (aiunt) dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum, idem filius tuus Deus ex patre Deo qualis eſt ô virgo virginum, ô ſancta ſanctarum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos? Neq; enim nos, quæ iam ſumus filiæ Hieruſalem, dubiū habemus, quin ipſe ſit dilectus ex dilecto, id eſt, Deus ex Deo: ſed non nobis ſolis, quæ nūc ſumus in hoc tempore tuo, verumetiam & omnibus alijs prouidendum eſt filiabus

Dilectus ex dilecto.

Hierusalem, quæ futura sunt post nos, vt ex te certo instructæ vel cōfirmatæ spiritus sancti testimonio, sciant contemnere hereticos, & solius dilecti sancto flagrare desiderio.

[Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Caput eius aurum optimum, comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. Oculus eius sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte lotæ sunt, & resident iuxta fluenta plenissima. Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ à pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus saphyris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius ut Libani, electus ut Cedri. Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis. Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Hierusalem.]

Tale tuū nobis carmen diuina prophetes,
Quale sopor fessis in gramine, quale per æstum,
Dulcis aquę saliēte sitim restinguere riuo.

Canticum Canticorum. Hoc tuum carmen verè pulcherrimum, & sicut dicitur, ita est Canticum Canticorum. Nihil amici libentius audierint, nihil adolescentulæ delectabilius acceperint, quęcunque habent aures audiendi sensumq; promptum, quo legitimum carmen discernere possint. Dixisti qualis dilectus sit, & miras qualitates eius breuiter quidem, sed delectabiliter exposuisti, sicut habet seipsa veritas rei, sicut omnes consonanter prædicant scripturæ veritatis. *[Dilectus meus candidus & rubicundus.]*

Candidus sanctitate, rubicundus passione. Vnde candidus, & vnde rubicundus? Nimirum candidus sanctitate, rubicundus passione. Dicat aliquis: Si ergo candidus, quare rubicundus? Si sanctus, quare passus? Hoc enim admirans spiritus sanctus in Dauid, cum dixisset:

Psal. 1. Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, &c. quibus vtique verbis designauit, eum fore candidum, scilicet immunem ab omni nigredine eius, in quo omnes peccauerunt:

Roma. 5. erant enim in lumbis eius, quando abijt in consilio impiorum, & stetit in via peccatorum, & sedit in cathedra pestilentiæ, cogitando malum, & transgrediendo mandatum, & defendendo siue in posteros suos transfundendo hæreditarium peccatum suum, subiunxit atque ait:

Psal. 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum & aduersus Christum eius? Et est sensus: Cum ita fuerit candidus & omnino immaculatus: quare ita conuenerunt, & suo illum sanguine rubicundum fecerunt? Et in Esaia: Quare ergo rubrum est indumentum Esa. 63.
tuum, & vestimentum tuum, sicut calcantium in torculari? Pręmiserat enim, ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum, quod est verè esse candidum, verè immaculatum. Statimque & quod hic dicitur electus ex milibus: ibidem subiungitur, torcular calcaui solus. ¶ Igitur quærimus & nos, siue adolescentulæ, quæ nondum ad plenum didicerunt, sed adhuc discunt tantum sacramentum: Si ergo candidus, quare rubicundus? Si sanctus, quare passus? & respondent nobis amici veteres ac noui: Rubicundus propter peccata nostra. Quia vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, Esa. 53.
& proprio filio suo non pepercit Deus, sed Roma. 8.
pro nobis omnibus tradidit illum, & ipse dilecti dilectus propter peccata, inquit, popu- Esa. 53.
li mei percussi eum. ¶ Quibus autem ex milibus est electus, nisi ex sanctis omnibus? Electus ex milibus.
Et in quo electus, nisi in eo, vt illud faceret solus, ad quod faciendum nullus illorum fuit idoneus? Hinc enim apud Esaiam, cum de vniuersitate sanctorum, quæ vna ciuitas Esa. 51.
est, quæq; in Adam cecidit, præmissum fuisset: Eleuare, eleuare, consurge Hierusalem, quę bibisti de manu domini calicem irę eius, & vsque ad fundum calicem soporis bibisti, protinus infirmitas cunctorum miliū quanta fuerit, his verbis quæ subiuncta sunt, demonstratur. Non est qui sustentet eam ex omnibus filijs, quos genuit, & non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs, quos enutriuit. ¶ Amplius autem ad ipsam conuersus dicit: Filij tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut bestia illaqueata pleni indignatione domini, & increpatione Dei tui. Omnes filij ante Christū proiecti erāt & infirmi. Verè magna infirmitas cunctorum milium. Non solum non potuerunt sustentare Hierusalem, siue apprehendere manum eius: verum etiam ipsi proiecti fuerunt & dormierunt in capite omnium viarum, sicut bestia illaqueata, videlicet peccato illaqueati, peccato originali, & ob hoc pleni indignatione domini, pleni increpatione Dei, id est, & secundum animam mortui, & secundum corpus mortales effecti, nisi quòd in isto electo spes omnibus illis vna residua fuit, quemadmodum sequens litera continno repromisit. Hæc dicit dominator tuus, dominus & Deus tuus, qui pro populo suo pugnauit. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ. Non adiicies, vt bibas illum vltrà, & ponam illum

in

in manu eorum, qui te humiliauerunt. Hoc est opus electi, potuisse facere & fecisse, quod nullus alius fecit aut facere potuit, quod est abstulisse de manu generis humani, scilicet omnium, qui ad vitam erant praeordinati, qui omnes dicuntur & sunt vna Hierusalem, calicem irae & fundum calicis, id est, sententiam vtriusque mortis animae & corporis. Vnde hoc illi, vt talis vel tantus deberet esse electus? In quo discernitur? Quo differt à cunctis? [*Caput eius aurum optimum.*] Hoc est eius proprium, & hinc est illud, quod veraciter esse dicitur, speciosus forma prae filijs hominum: quia caput eius aurum est optimum, id est, principalis eius natura vera diuinitas est, ipse est enim Deus, Dei verbum, quod erat in principio apud Deum. Nam Deus erat verbum. Ex duabus vnus idemque subsistit naturis, diuina scilicet & humana, & ob hoc diuina eius natura rectè dicitur caput, quia principium est, quemadmodum quodam loco dicit: Ego principium, qui & loquor vobis. Quid tanti ponderis, vt hoc aurum? Quid tam pulchrum, vt hoc caput aureum? Quid tam pretiosum, vt hoc verbum? Ego dilecta pondus auri huius ineffabiliter in memetipsa persensi, quando de coelo in vterum meum descendit. Sed habet quandam de semetipso mirabilem atque inaestimabilem efficaciam, qua mortalis conditionis vterum fragilemque hunc sexum ita dulciter solidare nouit ac potuit, vt non solum non frangeretur, verumetiam delectaretur pondere eius paruitas vteri mei, cum sit ipse quem tremunt angeli, quem totus non capit orbis, sub quo curuantur, ait scriptura, qui portant orbem. Efficacia haec, gratia eius est, sine qua nulla sub eo creatura subsistere potest. Hoc habet prae cunctis milibus, scilicet tale, tantique ponderis caput, & hinc est dilectus ex milibus. [*Comae eius, sicut elatae palmarum, nigrae quasi coruus.*] Comae huius capitis sunt omnes scripturae veritatis. Sicut enim comae de capite prodeunt, & capitis quoddam sunt ornamentum: ita omnes scripturae diuinitus inspiratae, de plenitudine huius verbi siue electi acceptae sunt, & omnes huic electo perhibent testimonium.

Psal. 44.

Caput eius aurum optimum scilicet diuinitas.

Iohan. 8.

Iob 9.

Comae eius scripturae veritatis.

Sicut elatae palmarum.

¶Istae comae sicut elatae palmarum, id est, sicut folia palmarum, quae videlicet folia idcirco dicuntur elatae, quod eleuentur sursum, quia non pendent deorsum, sicut aliarum arborum. Est autem palma arbor, insigne victoriae ramis oppansis in modum palmae hominis, procero ac decoro virgulto, diuturnisque vestita frondibus, & folia sua sine vlla successione conseruans. ¶Verè ergo comae eius, videlicet electi siue aurei capitis dilecti, sicut elatae palmarum, quia videlicet scripturae veritatis, quarum vtique principium est caput illud, scilicet Deus verbum: non sicut scripturae hominum, terram aspiciunt, sed sursum tendunt, & quae sursum sunt quaerunt: siquidem non occidentem literam, sed viuificantem sequaris spiritum, & valde diuturnae sunt, sicut imo plusquam elatae siue folia palmarum. Quia coelum (inquit) & terra transibūt, verba autem mea non transibunt, & iota vnum, aut vnus apex non praeteribit à lege, donec omnia fiant. ¶Sunt autem nigrę quasi coruus, quia (sicut alibi dictum est) tenebrosa aqua in nubibus aëris, id est, occulta scientia in propheticis atque legalibus scripturis, ita veraciter dicas, nigredo magna in comis capitis dilecti, vt sensus siue intellectus idem sit. Sed vide quid sequitur. [*Oculi eius, sicut columbae super riuulos aquarum, quae lacte lotae sunt, & resident iuxta fluenta plenissima.*] Oculi eius septem sunt spiritus eius, septem dona siue septem gratiae sunt vnius eiusdemque spiritus eius. Confer opposita hęc, comae eius nigrę quasi coruus, & oculi eius sicut columbę, quę lacte sunt lotę, & vide quid conficitur. Istud nimirum, quia scripturae sanctae, sunt quidem sanctum & viuificantem non habentibus spiritum nigrae quasi coruus, quia obscurae eis & truces videntur, sed habentibus gratiam spiritualem, quae per oculos intelligitur, candidae, imo & lucidae sunt, sicut oculi columbae mansuetae, columbę lacteae. Exempli gratia: Scriptum est, quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et lex dicit: Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, &c. In prophetis autem, vade, inquit dominus, sume tibi vxorem fornicationis & fac filios fornicationum, & cętera. In ijs nanque & caeteris huiusmodi, comae iam dictae nigrę sunt, non quomodocunque, sed sicut coruus: quia non solum obscura sunt haec, verumetiam nociua videntur secundum literalem sensum. ¶Adhibitis autem oculis iam dictis, oculis spiritualibus, apparet quia lucida sunt, columbina sunt, honesta & sancta sunt, videlicet secundum sensum mysticum, & quantum distat inter nigredinem coruorum, nitoremque columbarum lactearum, tantum, imo & amplius, distat inter occidentem literam & viuificantem spiritum. Igitur oculi eius, id est, gratiae sancti spiritus in eo manentis sicut co-

2. Cor. 3.

Luc. 21.

Matth. 5.

Psal. 17.

Gene. 21.

Deute. 19.

Oseae 1.

Secundum spiritum sunt ut columbae lactea.

lumbæ, quæ lacte sunt lotæ: columbæ val-
decandidæ, quæ resident super riuulos a-
quarum & iuxta fluenta plenissima, id est,
omnino intendunt scripturis prophetarum,
& omnes inspiciunt scripturas sanctas, sa-
cramentorum cœlestium plenissimas, iux-
Psal. 1. ta illud Psalmistæ: Sed in lege domini vo-
luntas eius, & in lege eius meditabitur die
ac oocte. ¶Quid enim fecit aut docuit abs-
Luc. 4. que autoritate scripturarum? Primum vbi
egressus est à deserto, post ieiunium ac ten-
tationem, traditum sibi librum Esaiæ pro-
phetæ reuoluens, & inueoiens locum, vbi
Esa. 61. scriptum erat: Spiritus domini super me, pro
pter quod vnxit me, &c. Hodie, inquit,
impleta est hæc scriptura in auribus vestris.
Ita iocipiens, cuncta sine dubio cum auto-
ritate scripturarum, & dixit & fecit, sem-
per intendens scripturis. Et vt aliquid pro
exemplo dictum sit, nunquid in ipso initio
suę prędicationis sine inspectione scriptu-
rarum, absque meditatione legis domini
in montem ascendit, sicut narrat Euange-
lium, quia videns turbas plurimas ascendit
Sermo Christi in monte. in montem, & cum sedisset, accesserunt ad
eum discipuli eius, & aperiens os suum, do-
Matth. 6. cebat eos, videlicet hoc præcipuè, quod
non venisset legem soluere, sed adimple-
re? Non vtique, sed hoc inspiciebat, hoc
meditabatur, vnum & alterum, videlicet &
quod olim fecerat, & quod postmodum e-
rat facturus: quia nimirum & olim in mon-
Exod. 20. te legem dederat eandem, & postmodum
ascensurus erat in montem, id est, io ipsam
cœli altitudinem, & aperto ore suo, aperto
Luc. 24. nihilominus sensu discipulorum suorum, vt
intelligerent scripturas, docere habebat
Iohan. 6. eos omnem veritatem. Rectè igitur sicut co-
lumbæ, non qualescunque, sed columbæ
residentes super riuulos aquarum, & iuxta
fluenta plenissima, ita oculi eius, videlicet
dilecti sunt: quia sensus siue cogitationes e-
ius nusquàm à sanctarum inspectione scri-
pturarum sese aliquando auerterunt. [*Genæ
Genæ, exterior conuersatio *illius sicut areolæ aromatum, consitæ à pigmentarijs.*]
Genæ sunt inferiores oculorum partes, vn-
de barbæ inchoant. Nam barba Græcè dici-
tur γένειον. Quid ergo per genas dilecti, nisi
exterior eius habitus intelligitur? Genæ nan
que hominis eountiant de illo, vnde & di-
citur vultus idem locus, eo quòd per eum a-
nimi voluntas ostenditur. Ergo genæ eius,
ioqnit, sicut areolæ aromatum: quia nimi-
rum latentium in eo indices sunt gratia-
rum virtutumque omnium, quæ ita intuen-
tibus gratæ suot, habentibus duntaxat sim-
plicem oculum atque beoeuolum, sicut
areolæ aromatum, consitæ à pigmentarijs, id
est, non casu complantatæ, sed benè dispo-
sitæ cura diligenti delectabiles sunt, & aspi-
cientium lætificant visum pariter & olfa-
ctum. [*Labia eius lilia distillantia myrrham pri-* Labia eius doctrina munda & vera.
mam.] Euangelij prędicatio munda est, &
omnis doctrina dilecti sancta & vera est,
quod & ipsi aduersarij confessi sunt, quàm-
uis non simpliciter, dicentès: Magister sci-
mus, quia verax es, & viam Dei in veritate Matth. 22.
doces. ¶Fuit autem initium prędicationis
eius pœnitentia, præcurrente in hoc ipsum
Iohanne, sicut ipsa manifestè scriptura euan
gelica demonstrat. In diebus autem illis, in-
quit, venit Iohannes Baptista, prędicans
in deserto Iudeæ, & diceos: Pœnitentiam Matth. 4.
agite, appropinquauit enim regnum cœ-
lorum. Item: Cum audisset Iesus, quòd Iohan
nes traditus esset, secessit in Galilęam, & Matth. 4.
exinde cœpit prędicare & dicere: Pœniten-
tiam agite, appropinquauit enim regnum cœ
lorum. Sed & aliàs, vbicunque occasio se prę-
buit, illam ostendit suisse aduentus sui cau- Luc. 5.
sam, vocare scilicet peccatores ad pœnitenti Coloss. 3.
am, & hæc est amicorum quoque eius doctri
na circa omnes homines, vt mortificet mem-
bra sua super terram. Ergo veraciter labia
eius lilia distillantia myrrham primam, quia
docet munditiam, vocat ad pœnitentiam.
Non qualemcunq; myrrham, sed myrrham,
inquit, primam, id est, veram & optimam, sci
licet nequaquàm cupiditate vanæ gloriæ a-
dulteratam. Cum, inquit, ieiunatis, nolite fie
ri sicut hypocritæ tristes. Tu autem cum ie- Matth. 6.
iunas, vnge caput tuum & faciem tuam la-
ua, ne videaris hominibus ieiunans, sed pa-
tri tuo, qui est in absconso, & pater tuus, qui
videt in absconso, reddet tibi. [*Manus eius* Manus tornatiles in miraculis.
tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.] In quo ma-
nus eius tornatiles & aureæ? Nimirum in fa
ciendo miracula, vt constanter dicere pos-
set: Si non facio opera patris mei, nolite cre
dere mihi. Si autem facio, & si non vultis mi Iohan. 10.
hi credere, operibus credite, videlicet quæ
feci in vobis, qualia vel quomodo nemo ali
us fecit. Nemo quippe alius manus in faci-
endis signis vel prodigijs ita tornatiles &
ita aureas habuit, id est, nemo ita velox & po
tens extitit in huiusmodi, ex omnibus, qui-
cunque mira io hoc mundo sunt operati. Nemo citius aut velocius mira operatus est quàm Christus.
Qui torno operatur, facilius, citius atque
perfectius operatur. ¶Sic iste dilectus nimi-
rum longè facilius, multo citius, valde per-
fectius, mira quæ voluit operatus est, quàm
aliquis ex cunctis operarijs virtutum, qui-
cunque à seculo fuerunt. Illi naoque multo
sudore, multis orationum atque ieiuniorum
impen-

impendijs, multo clamore cordis & oris, aliunde, scilicet ex Deo, acquirere siue obtinere meruerunt cuiuslibet (quam vtique in se metipsis vel ex semetipsis non habebant) virtutis effectum: hic autem solo nutu, sola voluntate, solo imperio, interdum & taciturnus quod voluit operatus est. Exempli gratia: Cum dixisset in nuptijs, implete hydrias aqua, non solum non clamauit aut orauit, sed nec voce sua sine labiorum motu iussit saltem aut dixit, conuertantur vel conuertimini aquæ in vinum, sed de hoc omnino tacitus, haurite nunc, inquit, & ferte architriclino, sciens & certus, quod satis sensisset natura tacitum conditoris sui nutum. Nec mirum. Ipse enim erat & est antiquus tornator, qui tornauit cœlum & terram, & sphærica solis & lunæ cunctarumque corpora stellarum torno suo, id est, imperio velocissimo. ¶Vnde manus eius adeo tornatiles? Nimirum ex eo, quod sunt aureæ. Quid est aureæ, nisi diuinæ? Substantia nanque verbi incarnati verum aurum est, vera diuinitas est: & vnde, quòd ita velociter currunt manus eius? quia quàmuis infirmitate carnis obtectæ fuerint, nihilominus tamen tornatiles, vt erant, perseuerauerunt, & in nullo infirmiores siue tardiores effectæ sunt. ¶Adde & hanc sapientiæ laudem, tanto præconio fortitudinis siue velocitatis, quia plenæ hyacinthis, lapidibus vtique pretiosis. Quinam sunt illi hyacinthi? Nimirum cœlestes causæ mirabilium ipsorum, quæ fecit, quas intendit, quas internis pre oculis habuit sensus interni, sensus pulcherrimi, quos tu, dum cum exteriori opere coniungis, dum clarè intelligis, dum opportunè eloqueris, nimirum hyacinthos pulcherrimos auro optimo superadditos ostendis. Exempli gratia: Vt illuminaret cæcum à natiuitate, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit super oculos eius, & dixit ei: Vade, & laua in natatoria Siloe, &c. In hoc nimirum manus eius tornatiles & aureæ claruerunt, quia & velociter operatus est, & sicut Deus in potestate opus fecit diuinum. Adde nūc causas, quare taliter operatus sit, cum dicere posset, sicut alij dixit: Respice, fides tua te saluum fecit, & ecce manus eædem plenæ hyacinthis. Quæ nam illę causæ sunt? Illę profectò, quas vsque in hanc diem sancta ecclesia diligenter obseruat in catechumenis suis, prius liniendo oculos eorum fide vel doctrina incarnationis eiusdem dilecti filij Dei: in qua videlicet incarnatione, quasi sputum oris Dei, pulueri terræ sese indidit & vnus idemque Deus & homo ad illuminandum genus humanum processit de vtero virginis, & deinde mittendo eos in fontem baptismi, quo per spiritum sanctum totus homo illuminatur & viuit. [*Venter eius eburneus, distinctus sapphyris.*] Qualis venter, quàm pulcher, & quàm decorus? veruntamen & caput pulchrius & pulchriores manus. Nam caput aurum optimum, & aureæ sunt manus, venter autem eburneus. Pulchrum quidem & pretiosum est ebur, sed aurum longè pulchrius, longè pretiosius. Sic nimirum humana dilecti huius natura siue substantia, passibilis quondam & tenera, pulchra quidem & pretiosa, sed diuina, longè pulchrior, longè pretiosior, in vna eademque dilecti persona, nunquàm passibilis, semper immortalis, vt erat ante omnia secula. Verè pulcher & decorus venter eburneus, quia sicut ebur magni corporis, scilicet elephantis, tota pulchritudo, totumque pretium est: sic iste venter, videlicet humanitas siue caro, quam ex genere humano assumpsit, totius mundi maximeque generis Abrahæ, de cuius semine nasci voluit, decus & gloria est. ¶Pulchrius nimirum atque pretiosius est ebur carne vel corpore reliquo, de quo sumptum est: & nihilominus caro dilecti huius pulchrior, mundior & incomparabiliter sanctior est omni massa, cuius ex semine sumpta est. Nam vniuersitatis hominum ista conditio est, vt nullus sit, qui non veraciter dicat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea, præter hunc vnum & vnicum, singularem & solum, quem sine vlla iniquitate, absque vllis peccatis concepi ego mater sua, nunc incorrupta, mater in conceptu intacta, in partu & post partum illæsa & integra. Ita venter eius eburneus, id est, homo ipse est castissimus, ab omni vitio frigidus, contra omnia, quæ sunt carnis & sanguinis, valde solidus, impassibilis & mundus, sanctus, innocens & impollutus, & omnino à peccatoribus segregatus. ¶Huiusmodi venter, & si non est aurum, siue aureus, vt caput est aurum, & vt sunt aureæ manus, attamen distinctus est sapphyris, id est, humanitas eius, & si non est idipsum quod diuinitas eius, attamen splenduit rebus diuinis, glorificata est omnimodis priuilegijs diuinitatis ab ipso initio, quo cum vagiret in cunis, famulante cœlo & indice stella, adoratus est à Magis vsque ad consummationem, id est, vsque ad mortem, mortem autem crucis: vbi dum compungeretur hic venter clauis & lancea militis, cœlum obscuratum est & tenebræ factæ sunt, &

Iohan. 2.

Manus aureæ à diuinitate.

Plenæ hyacinthis, rationibus scilicet cœlestibus.

Iohan. 9.

Lucæ 18.

Caro Christi reliquis longè mundior.

Psal. 50.

Venter sapphyris distinctus.

Matth. 2.

Philip. 2.

Iohan. 19.

velum templi scissum est, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & cætera deinde facta sunt, quæ tu considerans rectè dicas, quia sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyri, & quasi cœlum cum serenum est. [*Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.*] Crura illius, viæ sunt illius, scilicet misericordia, & iudicium, siue misericordia & veritas, sicut ait Psalmista: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Nam veritas ipsa est iudicium verum. Crura ista, viæ istæ, columnæ marmoreæ, id est, rectissimæ sunt atque firmissimæ, nec est qui posset eas infirmare, aut iustè reprehendere: Nam iudicia domini vera, iustificata in semetipsa. Exempli gratia: Loco vel tempore supradicto, cum penderet dilectus iste crucifixus, latronum duorum medius, alterum ex eis pœnitentem misericorditer suscepit, secumque in paradisum assumpsit, alterum blasphemantem iusto iudicio reprobauit. Cum similiter populum quondam non suum, populum gentilem, credentem atque confitentem assumit, & populum quondam suum, populum Iudaicum, non credentem, imo contradicentem atque blasphemantem dereliquit, quis iustè reprehendere, quis immutare possit? Nemo vtique, quia rectę sunt istæ viæ eius vniuersæ. Ergo crura illius columnæ sunt marmoreæ. Quid eo quoque verius, quòd ait, quæ fundatæ sunt super bases aureas? Bases nanque aureæ consilia sunt sapientiæ diuinæ. Denique super huiusmodi bases ita fundatæ sunt illæ mirabiles columnæ, vt in iudicando siue misericordiam faciendo dilectus iste nihil possit à semetipso facere. Flere potuit super ciuitatem Hierusalem, subuersionem, & damnationem suæ gentis præuidens, & tamen animum suum inducere non potuit, vt auerteret ab eis iram imminentem. Stabant quippe inflexibilia crura eius tanquàm columnæ marmoreæ super bases aureas, id est, non qualis esset humanitatis suæ voluntas, sed diuinæ iustitiæ rationes attendebat. [*Species eius, ut Libani electus ut Cedri.*] Species eius, pulchritudo eius talis est vt Libani. Cuius Libani? Illius nimirum, cui per prophetam Zachariam spiritus sanctus, spiritus propheticus dixit: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis Cedros tuas. Iste Libanus fuit templum domini, templum quod Salomon domino ædificauit, cuius trabes & tabulata fere omnia fecit de lignis Libani, lignis Cedrinis auroque vestiuit. ¶ In quo species dilecti similis speciei talis Libani? Primum in eo, quod sicut Libanus ille, templum illud, caput & decus extitit, sanctumque sanctorum Hierusalem illi terrenæ ciuitati, sic iste dilectus, & caput, & decus, & sanctus sanctorum est supernæ Hierusalem ciuitati cœlesti, ciuitati Dei viuentis, secundum mysteria templi huius non manu facti, cuncta facta sunt ædificia templi illius manu facti, sicut & tabernaculum, quod Moyses in eremo iubente domino perfecit. Sicut enim de tabernaculo faciendo dixit dominus Moysi: Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstraui: ita & Dauid spiritum sanctum, spiritum propheticum habenti, non dubium quin demonstratum fuerit cœlitus exemplar cœlestis ædificij, vt describeret qualiter deberet fieri, sicut scriptura libri Paralip. dicit: Dedit autem Dauid Salomoni filio descriptionem porticus & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum, in adytis, & domus propitiationis, nec non & omnium quæ cogitauerat atriorum, & cętera, vsque ad id: Omnia, inquit Dauid, venerunt scripta manu domini ad me, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris. Profectò propheta cum esset Dauid, qui & dicebat: Super senes & super omnes docentes me intellexi, non dubium quin & ipse oculis eisdem, quibus Moyses viderat exemplar tabernaculi faciendi, viderit exemplar, iuxta quod descriptiones templi faciendi dedit filio suo Salomoni. Exemplar, inquam, cœleste, scilicet magnum sacramentum templi, non manu facti, per spiritum sanctum de vtero virginis construendi, id est, corporis sancti, sicut & ipse dilectus testatur, dicendo Iudæis: Soluite templum hoc, & post triduum excitabo illud. Hoc autem, inquit Euangelista, dicebat de templo corporis sui. Igitur species eius vt Libani, id est, decus ipse est suæ sempiternæ ciuitatis, & sanctum sanctorum in Hierusalem cœlesti, sicut præfiguratum est in illo templo manu facto, in illa Hierusalem terrena, constructa de lignis imputribilibus atque auro tectis. ¶ Non solum autem, sed & in hoc species eius vt Libani, & ipse electus, vt Cedri. Quia sicut Libanus mons Phœnicis qui ex vno latere terminus est terræ Iudææ, maximis abundat Cedris, in semetipso radicatis & in altum subrectis, sic iste mons Dei, mons pinguis verè candidus, & mundus secundum hoc ipsum nomen, quod est Libanus, magnos & valde nominatos & ipsos patres suos, secundum fidem & de semetipso radicatos protulit, quémadmo-

Marginal notes: Matth. 27. — Exod. 24. — Psalm. 24. — Psal. 18. — Luc. 23. — Bases aureæ, consilia diuina & immobilia. — Iohan. 19. — Luc. 19. — Species eius ut Libani. — Exod. 25. — 1. Paral. 28. — Psal. 118. — Iohan. 2. — Electus ut Cedri. — Psalm. 67.

admodum de Dauid, vtique patre suæ carnis, ipse dicit: Ego Iesus misi angelum meum
Apoca.22. testificari vobis, hæc in ecclesijs, ego sum radix & genus Dauid. Igitur isto quoque modo species eius vt Libaoi, & electus vt Cedri, scilicet facti vel patres antiqui, id est, assimilatus est illis, quemadmodum
Osee12. in Osee propheta dicit: Et locutus sum per prophetas, & ego visiones multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum.
Gene.22. Exempli gratia: Sicut Isaac ad immolandum ductus, non reluctatus est ipse, tamen viuus holocausto suo superfuit. Et sicut Io-
Gene.41. seph inuidia fratrum superata de carcere transiuit ad currum dominationis, & Aegyptum de periculo famis eripuit. Et sicut
1.Reg.16. Dauid, cum esset minimus de medio fratrum inuidentium, assumptus, & rex vnctus superbum Goliad strauit, & post multas persecutiones Saul, tandem sedit in throno regni. Sic iste dilectus inter aduersa gloriosius claruit, omnique inuidia & ipsa morte superata, in cœlum ascendit, & sedet à
Psal.109. dextris Dei, iuxta illud: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Similiter de alijs quàm plurimis experimento capere copiosa promptum est, vt scienter noueris ita esse, vt dilecta dicit, electus vt vt Cedri. Finis descriptionis hic est. [*Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis.*]

Guttur dilecti experimentum est diuinæ eius dulcedinis, quæ nondum apparuit, sed in futuro reseruatur in remunerationem præsentis fidei ac dilectionis, quemadmodum ipse dilectus dicit. Qui autem diligit
Iohan.14. me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. ¶Guttur illud suauissimum, inquit, & non dicit, quàm suaue, vel cui simile sit. Cæterorum singulis quædam similia dedit siue apposuit, videlicet capiti aurum optimum, comis elatas palmarum, oculis columbas super riuulos aquarum, genis areolas aromatum, labijs lilia, manibus tornum & aurum cum hyacinthis, ventri ebur distinctum saphyris, cruribus columnas marmoreas cum basibus aureis. Porro guttur, vt iam dictum est, nulli rei simile, sed tantummodo suauissimum dixit, vt per hoc recogites ineffa-
Esa.64. bilem atque inæstimabilem esse internam
1.Cor.2. dulcedinem diuinitatis, vt meritò dictum sit illud, quod Deus diligentibus se præparauit, quale nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Sed nec cæterorum, de quibus iam dictum est, similitudines sufficientes fuot. ¶Vno autem dicto supplere contendit defectum totius sermonis, dicendo, & totus desiderabi- *Totus desiderabilis.*
lis. Verè totus desiderabilis, & semper desiderabilis, quia cum habetur, tunc magis desideratur, estque visio eius in desiderio, 1.Petri 1.
desiderium in visione, sicut scriptum est: In quem desiderant angeli prospicere. [*Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Hierusalem.*] Quomodo sermo potuit * descripsit virum amabilem, dilectum, *Al. sic*
desiderabilem. Non talis pictura hæc, qua- *Hierusalem non uera, sed terrena.*
lem aspexit illa non mater nostra, illa Hierusalem terrena, imo non Hierusalem, sed Ooliba soror eius, quæ dicebatur Oolla, de qua & sic scriptum est in propheta Eze- Ezech.23.
chiele: Cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines expressas coloribus & accinctos baltheis renes, & thyaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium similitudinem filiorum Babylonis terræque Chaldæorum, in qua nati sunt, insaniuit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuntium ad eos in Chaldæam. Non, inquam, talis pictura hæc, veruntamen æmulamini in melius visum illum & concupiscentiam illam. Humanum dico, ait quidam amicorum, propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et ego vobis dico. Sicut illa videlicet non Hierusalem, sed Oo- *Talis est dilectus meus.*
liba exhibuit oculos suos videre viros depictos in pariete, videre imagines Chaldæorum expressas coloribus, videre baltheos eorum, thyaras eorum, & formam eorum, ita nunc exhibete oculos vestros, oculos interiores, videre dilectum hunc, videre aureum caput eius, nitentes oculos eius, reuerendas genas eius, candida & gratiosa labia eius, tornatiles & aureas manus eius, eburneum & saphyris distinctum ventrem eius, rectissima crura eius, & tangite suauissimum guttur eius, iuxta illud: Gustate & videte, quoniam suauis est Psalm.33.
dominus. ¶De omnibus iustum iudicium iudicate, videlicet quod iste multo me- Iohan.7.
lior sit Moyse. Hoc enim postulabat ipse, cum diceret Iudæis: Si circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Nolite iudi- Exod.34.
care secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Nam illi quidem locutus est Deus, & ex collocutione Dei facies eius splenduit, sed non caput aureum, non manus tornatiles & aureas habuit, id est, non

Deus & homo, sed tantummodo homo fuit: & hoc ipsum, quòd splendida facta est facies eius, quod aliqua operatus est qualibuscunque manibus, de plenitudine huius accepit, sicut & omnes alij. Talis, inquam, est dilectus meus, & ipse est amicus meus, & prius amicus quàm dilectus meus. Prior enim ille me amauit: & respexit humilitatem ancillæ suæ amicis oculis, & hinc illum ego dilexi, quia magna fecit mihi, magna, inquam, quæ verè sunt amici. Hoc autem nunc agitur, vt vester quoque dilectus sit, & vt sciatis vel cognoscatis iam ex parte, quàm verè diligendus & totus desiderabilis sit, quia dixistis, qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos. [*Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum? Quò declinauit dilectus tuus, & quærimus eum tecum? Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis & lilia colligat.*] Ergò ô dilecta & dilectarum dilectissima, non quasi ignorans, quò abisset dilectus tuus, dixisti filiabus Hierusalem, adiuro vos, si inueneritis dilectum meum, nam ipsæ potius ex te discendum existimauerunt, & tu doces eas, vbinam inuenire deberent illum. Quare autem non dixisti, dilectus meus ascendit in cœlum: sed dixisti dilectus meus ascendit in hortum suum. Videlicet qui non adhuc infidelibus, sed iam fidelibus loqueris, scilicet filiabus Hierusalem, quippe quæ nec veraciter dici possent filiæ Hierusalem, si non haberent fidem: nisi dilectum surrexisse atque in cœlum iam ascendisse credidissent. Hoc autem scire illas oportebat ad perfectionem fidei, quod licet ascendisset in cœlum, & sederet ad dexteram patris, nihilominus tamen hic remansisset præsentia maiestatis, præsentia vel gratia siue operatione diuinitatis inuisibili, quemadmodum dicit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Igitur dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, vt pascatur in hortis, & lilia colligat, id est, hic perseuerat nobiscum, quò semel descendit, vt faceret voluntatem patris sui, quod est pasci in hortis, quemadmodum dicit: meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei, & vt electos suos congregaret ad se, quod est lilia colligere, quemadmodum quidam de præcipuis amicorum dicit de hoc ipso dilecto, quia moriturus erat pro gente, & non tãtum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. ¶Cum hæc ita sint, non ita vobis dictum arbitremini filiæ Hierusalem, adiuro vos, si inueneritis dilectum meum, vt annuncietis ei, quia amore langueo, tanquàm hinc abierit, & hic nullo modo inueniri possit, quia Deus & dominus est, qui vbique est, & omnia implet, quemadmodum sapiens cognitor eius dicit. Ergone putandum est, quòd Deus habitet super terram? Si enim cœlum, & cœli cœlorum capere te non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui. Quàmuis secundum visibilem præsentiam hic non sit, quàmuis humanam formam in cœlum leuauerit, eamq; nubes susceperit ab oculis nostris, tamen hic intra vos est, & vos illi estis areola aromatis, & ipse pascitur in vobis, & vos estis lilia quæ colligit.

Luc. 1.
Iohan. 1.
CAP. VI.
Dilectus meus ascendit in hortum suũ.
Matth. vlt.
Iohan. 4.
Iohan. 11.
Christus vbique est.
3. Reg. 8.
Act. 1.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER SEXTVS.

Digna laudari à dilecto Maria. Canti. 4.

Ntequam fierent emissiones tuę paradisus malorum Punicorum cum pomorum fructibus, laudabilis eras & pulcherrima mulierum, & dilecti tui voce laudabaris, dicentis: Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es, oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet, &c. Quanto magis postquàm ad vocem eius pulsantis, & propter manum eius te tangentis, surrexisti, vt aperires ei, & aperuisti pessulum ostii tui, factusque est ille emissionum tuarum paradisus, verbis atque exemplis tuis complantatur, laudari debuisti ampliori laude pulchritudinis, quàm esses pulchra non soli tibi, sed pulchritudinis tuæ facti essent participes plurimi. Repetit iterum dilectus canticum laudationis, & modulos multiplicat pulcherrimæ cantionis in memoriam tui, talibus verbis te præmittente. [*Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea, suauis & decora, sicut Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut grex ouium, quæ descenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. Sicut cortex mali Punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. Vna columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ. Viderunt illam filiæ, & beatissimam prædicauerunt reginæ, & concubinæ laudauerunt eam. Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?*] Ego, inquis, dilecto meo, subauditur pessulum ostij mei aperui, vocis meæ obsequium præbui, vt audirent, & non nescirent filiæ Hierusalem, qualis ipse sit: dilecto, inquam, meo, qui pascitur inter lilia, id est, qui corda munda, & casta diligit corpora, & dilectus meus, subauditur, vicem reddit mihi laudationis ac beatificationis, cantico suaui, ac perfectione cantici, veluti octo chordis. Ipse est enim & psalterium & cythara Dei patris, cui pater in Psalmo dicit: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cythara. Fiebant autem antiquitus cytharæ octo chordis, ea lege, vt octaua eadem esset quæ prima, quam symphoniam maximam musici nominant dyapason. Considerate igitur canticum istud, quomodo currit modulis octo benè sonantibus, ita vt sonus octauus idem sit qui primus, terribilis; vt castrorum acies ordinata. Nam primus modulus est, pulchra es amica mea, suauis & decora, sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata. Secundus, auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Tertius, capilli tui, sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Quartus, dentes tui sicut grex ouium, quæ ascenderunt de lauacro. Quintus, sicut cortex mali Punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis. Sextus, sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus, vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Septimus, viderunt illam filiæ, & beatissimam prędicauerunt reginę, & concubinę laudauerunt eam. Octauus, quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Psal. 56. 107.
Canticum perfectum in octauis.
Octo moduli huius cantici.

¶Igitur perfecta cantio maximaque hæc symphonia dilectionis, & modulus octauus idem sonat, quod primus pro eo, quod non contenta ego propria fœlicitate, studui chorum filiarum Hierusalem docere & ordinare, ita vt vnus idemque cœtus & chorus esset & castrorum acies, chorus laudantium dilectum, acies pugnantium contra diabolum propter dilectum. Nunc singula hæc modulamina studiosius addiscenda sunt. [*Pulchra es, inquit, amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.*] In hoc est perfectio pulchritudinis, quod non solum suauis, nec solum terribilis, sed vtrunque es & suauis & terribilis: suauis sicut Hierusalem, terribilis vt acies castrorum, quæ benè ordinata est. In quo suauis & decora, sicut Hierusalem? In eo videlicet, quod & ani-

Chorus & acies castrorũ.
Suauis & terribilis.

ma

ma tua semper supernam videt pacem, & ex visitatione tui discunt animæ plurimæ cœlestem ducere conuersationem, vnde & dicuntur vel sunt filiæ Hierusalem, quia optimam eligunt partem, iuxta illud: *Psalm.45.* Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. ¶Quid verò est, vt castrorum acies ordinata? *Vt castrorum acies ordinata.* Non enim à magno intellectu vacat ista comparatio, & idcirco subtiliter est intuenda. Scimus & constat, quia castrorum acies tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata atque densata, vt in nullo loco interrupta videatur. Nam si ita disponitur, vt locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profectò iam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo, cum contra malignos spiritus spiritualis certaminis aciem ponimus, summoperè necesse est, vt per charitatem semper vniti atq; constricti, & nũquam interrupti per discordiam inueniamur: quia quamuis quælibet bona in nobis fuerint, si charitas desit, per malum *Per discordiam datur hosti locus.* discordiæ locus aperitur in acie, vnde ad feriendos nos valeat hostis intrare. Huius partis optimæ tu totam hæreditatem possides, & in ea princeps tu es: partis, inquam, optimæ, cuius est & in suauitate videre iam vel cõtemplari supernam pacem, secundum nomen Hierusalem, & contra malignos spiritus in procinctu esse secundum castrorum similitudinem. Veruntamen ô dilecta, ô vera Hierusalem, fac quod dico. [*Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt.*] Et tunc, quando me præsentem habuisti præsentia corporali, oculos tuos, oculos tam mentis quàm corporis semper in me fixos habuisti: & nũc, quando secundum corpus absens tibi sum, me spiritualibus oculis iugiter contemplaris. Auerte oculos tuos, auerte, inquam, vide licet ita, vt prudens & discreta sit contemplatio, sciendo quod sim incomprehensibilis ego dilectus tuus, ex eo quod sum Deus, cuius substantiam vel naturam quanto quis *Prudens & discreta contemplatio.* contemplatur subtilius, tanto ad comprehendendum insufficiẽs inuenitur, vt de isto *Psal.63.* quoque rectè dicas: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ergone bonum est hoc placitumque dilecto, propter causam hanc auertere oculos? Est planè bonum aliquo modo, scilicet dum sic à me auertis, vt in temetipsam conuertas oculos tuos, id est, dum sic altissimam diuinitatem, contueris, vt reuoces ad memoriam infirmitatem tuam infirmæ conditionis, & optimè scias, quia hoc ipsum, quòd Deum vides: non tuæ potentiæ, sed diuinæ gratiæ est. [*Capilli tui, sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut grex ouium, quæ ascenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. Sicut cortex mali Punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis.*] ¶Vt quid ista dilectus laudationis modulamina repetit, cum inter cætera superius eadem & eodem modo cecinerit: nisi quia duplici honorificentia di- *Cur repetit tres modulos laudis.* gnum est, eandem munditiam cogitationum, eandem vitæ innocentiam, eandemque pudicitiæ verecundiam, quam prius habuisti in solitudine silentij, custodisse ad integrum in illa frequentia, cui te interesse poscebat vtilitas euangelij, secundum voluntatem dilecti pulsantis & dicentis: aperi mihi soror mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium? Et de istis quidem, videlicet de capillis, dentibus atque genis iam illic dictum est: veruntamen de genis adhuc aliquid dicendum, quod libenter audiant amici, quò ædificentur adolescentulæ, quò delectentur filiæ Hierusalem. ¶In vtero nos ita natura formauit, vt genua genis opposita sint. *Genæ & genua in vtero materno coniuncta sunt.* Vnde & à genis genua dicuntur. Ibi enim cohærent sibi, & cognata sunt oculis, lachrymarum indicibus & misericordiæ. Denique complicatum aiunt gigni, formarique hominem ita, vt genua sursum sint, quibus oculi formantur, vt caui fiant ac reconditi. Inde est, quod homines, dum se ad genua prosternunt, statim lachrymantur. Voluit enim nos natura matornum rememorare vterum, vbi consedebamus in tenebris, antequàm veniremus ad lucem. ¶Profectò qui causam istam diligenter attendit, ille scien- *Offerenda sunt Deo & genua curuata & genæ lachrymosæ.* ter atque rationabiliter laudat & approbat, sanctis & eruditis cogitationibus familiare esse, genua frequentius excelso Deo curuare, & genas lachrymosas genibus curuis applicare, vt respiciet ac recogitet creator habitans in excelsis, qualiter nos in vtero formauerit. Vnde & illud sanctus Iob *Iob.10.* commonefacit his verbis: Memento quæso, inquit, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me, &c. vsque, licet hæc celes in corde tuo, tamen scio, quod vniuersorum memineris. Non paruum inuentum reperit, qui istud consecutus est, vt scienter sic exhibeat creatori, sicut reperit propheta Micheas, cum dixit: Quid di- *Mich.6.* gnum offeram domino? Curuem genu Deo excelso. Nec verò soli Deo, verum etiam hominibus dulcis visu & amabilis est huiusmodi compositio siue appositio, tantoque quisque magis reuerendus existit, quanto frequentius atque affectuosius genua curuans, genas suas vel oculos aut totum

Genae & oculi alti Deo hominibusque odibiles.

tum caput demiserit. ¶Econtrà capitis oculorumque ac genarum erectio nimia, multum Deo & hominibus odibilis est, magnamque sonat vituperationem talium reprehensio, maximè ex ore Dei. Exempli gratia, cum dicit: Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, &c. Item: Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ in altum subrectæ. Tu ò dilecta naturam condecorasti, quæ genas tuas ad nullius viri aspectum subleuare prima proposuisti, solique creatori mente & corpore humilis sapienter inclinasti, duce & magistro spiritu sancto, in quo dicit pater tuus fidelis Dauid: Venite adoremus & procidamus, & ploremus ante dominum, qui fecit nos. Sequuntur autem te vtriusque sexus plurimi, quibus optimè placet id quod audiunt, sicut cortex mali Punici, ita genæ tuę absque occultis tuis. [*Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.*] Quid est hoc dicere: nisi quod & si multę sunt fideles, & propter fidem, quę per dilectionem in eis operatur, laudabiles, nulla tamen earum tibi similis est, sicut veraciter prędicamus, quia nec primam similem visa es, nec habere sequentem. ¶Nam reginę rectè dicuntur illę animę, quę perfectæ charitatis sunt, in eo videlicet quod eundem dilectum tuum sequentes, nihil terrenum, sed ipsum solum quęrunt, nec propter metum gehennę, sed propter amorem vitæ tuę æternæ peccatum fugiunt, virtutemque amando, iniquitatem oderunt: concubinæ verò sunt illę, quę sub timore seruiunt, nec eius perfectionis, vt super præceptum velint addere consilium, scilicet hoc, vt relictis omnibus solum sequantur hunc dilectum, habentes quidem in fundamento Christum, sed nihilominus amantes aliqua, quæ huius mundi sunt. Quod porro volunt sibi numeri isti decem senarius atque octonarius: Valet ne aliquod nomen scripturę huius, quod est, שיר השירים hoc est, Cantica Canticorum. Valet vtique, quia primam symphoniam efficiunt, quam musici nominant diatessaron. Est enim in eis habitudo, quam Epitriton, id est, sesquitertiam dicunt, quia maior numerus, videlicet octoginta, minorem numerum, scilicet sexaginta, totum in se cótinet, & eius insuper tertiam partem, id est, viginti. Et hęc proportio numerorum in musica sex reddit diatessaron, quod interpretatur de quatuor, & idcirco sic vocatur symphonia hęc, quia de quatuor chordis siue vocibus constat, cum duobus tonis habens semitonium. Igitur sexaginta reginæ, & octoginta concubinæ, id est, animę quæ verbo Dei insistunt, & verbi Dei ita participes factæ sunt, vt facere possint doctrinę fructum: meritis quidem, secundum quod suprà dictum est, differunt sed fidei cósonantiam per vnitatem confessionis in auribus dilecti suauiter resonant. ¶Quomodò autem numeri isti octonarius & senarius, qui hic multiplicauerunt denarium, ab inuicem differunt: vt meritò per senarium reginas, & per octonarium voluerit designare concubinas? Videlicet eo differunt, quòd senarius numerus perfectus, octonarius verò imperfectus ac diminutus, atque vsque ad extremas vnitates secabilis est. Perfectus quippe est, & perfectorum primus numero rum senarius, quia suis ex partibus construitur. Habet enim dimidiam, id est, tres: tertiam, id est, duo: sextam, id est, vnum, quæ partes simul collectę senarij summam restituunt. Porrò octonarius in suis partibus seipso minor est. Habet enim dimidiam, id est, quatuor: quartam, id est, duo: octauam, id est, vnum: quæ partes simul collectę, septenarium faciũt, minorem videlicet summam ipso octonario, cuius partes sunt. Claret igitur & ista causa, cur senarius reginis, & octonarius concubinis, magisque octonarius reginis, & senarius congruat concubinis. ¶Adolescentularum non est numerus, id est, abundant in euangelio plures, quàm ad cœlestes pertineant thalamos, iuxta illud: Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Adolescentulæ namque rectè dicuntur, quæ nondum saltem ad timorem Dei profecerunt, & propter hoc custodia indigent vel magisterio hominum, qui necdum intus diuini timoris seu amoris habent magisterium, & multæ ex huiusmodi (quod valde pauendum est) inueniuntur extra numerum, quia de adolescentia nunquàm ad perfectam ætatem peruenient, ætatem interioris hominis, quam quidam amicorum insinuans, occurramus, ait, in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Iesu Christi. ¶Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suę, electa genitrici suę. Vna (inquã) est, & similé non habet: Omnino nec inter reginas vlla similis huic est. Cui matri suæ vna, cui genitrici suæ est electa? Nimirum matri suæ Hierusalem vna est, illi Hierusalem, quæ sursum est, quæ est mater omnium nostrum, & genitrici suæ, scilicet antiquæ ecclesiæ

Esa. 3. *Prouer. 30.* *Psal. 94.* *Galat. 5.* *Perfectiores animæ reginæ, imperfectiores concubinæ dicũtur.* *Matth. 9.* *Numeri sexaginta & octoginta faciunt diatessaron in musica.* *Cur numerus senarius reginis, octonarius concubinis attribuitur.* *Adolescentularum non est numerus.* *Psal. 39.* *Ephe. 4.* *Mater, superna Hierusalem, genitrix, vetus ecclesia patrum.*

fiæ electa est, ecclesiæ patriarcharum & prophetarum ac regum iustorum, quorũ de carne progenita est, quorum secundum fidẽ benedictionis, quæ ad illos repromissa erat, ianua vel materia est. Et illi matri, & huic genitrici vna & electa est: quia nec inter angelos,
Galat.4. nec inter homines similem vel primam habet, vel sequentem habitura est: verè columba, quia gratia plena, verè electa, quæ non solum salua existeret, verum etiam ipsam salutem pareret. [*Viderunt illam filiæ, & beatissimã prædicauerunt reginæ, et concubinæ laudauerunt eã.*] Hoc ipsamet prævidens ac prænoscens, cum dixisset: quia respexit humilitatem ancillæ suæ, subiunxit atq; ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes generationes. Nõne, vt
Luc.1. secũdum præsentem literam hoc dictum sit,
Beatam me dicent omnes generatiões. & generatio reginarum, & generatio concubinarum, & generatio adolescentularũ: nonne (inquam) omnes istę generationes beatam dicent illam? Reuera, & si impares meritis, attamen fide consimiles, ecce vident illam, ecce contemplantur illam vnam, illam electam, & cum admiratione ineffabili voces extollunt iugiter ex omnibus locis suis, talem laudantes, talem beatissimam prædicantes, non solum hic in isto exilio mortalitatis, verumetiam & multo amplius in illa prima vitæ & immortalitatis, vbi vident eam dominantem, & dominando possidentem regnum dilecti, eo videlicet iure, quo decet matrem possidere regnum filij sui. Et quid dixerunt laudantes, & beatissimam prędicantes? [*Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?*] Quàm pulcher ordo in ista laudatione, in ista tuæ pulcritudinis, ô beatissima, prædicatione. Primum consurgens vt aurora, deinde pulchra vt luna, deinde electa vt sol. Quando nata es ô virgo beata, tunc vera nobis aurora surrexit, aurora prænuntia diei sempiterni, quia sicut aurora quotidiana finis prætеritę noctis, & initium
Quasi aurora consurgens Maria. diei sequentis, sic natiuitas tua, natiuitas ex semine Abrahæ, clara ex stirpe Dauid, ad quos cum iuramento Dei facta est repromissio benedictionis: finis dolorũ, & consolatio nis fuit initiũ: finis tristitię, & lętitiæ nobis extitit principium. ❡ Quando autem spiritus sanctus in te superuenit, & filium virgo concepisti, virgo peperisti, tunc tu & ex tunc pul
pulchra ut luna. chra pulchritudine diuina: pulchra (inquam) non quomodocunque, sed vt luna. Sicut enĩ luna lucet, & illuminat luce non sua, sed ex sole concepta: sic tu ô beatissima, hoc ipsum, quod tam lucida es, non ex te habes, sed ex gratia diuina, gratia plena. Quando autem de hoc mundo assumpta atque ad æthereum thalamum translata es, tunc tu & ex tunc electa vt sol: electa (inquam) nobis, quia sicut ex *Electa ut sol.*
te natum Dei filium solem verum, solẽ ęternum adoramus & colimus vt Deum verum, sic & te honoramus atque veneramur, vt veri Dei genitricem, scientes quia totus honor impensus matri, sine dubio redundat in gloriam filij. ❡ Et quidem natura non tu idem es, quod ille sol, sed nihilominus tanta es, vt te honoret ipse sol, honore, quo decet filios honorare parentes suos. Qui enim dixit: *Mariam honorat filius*
Honora patrem tuum & matrem, non dubium, quin & ipse honoret, & ab omnibus ami *& omnes sancti.*
cis suis suam velit honorari matrem. Finis cantici idem sonat quod principium, terribilis vt castrorum acies ordinata, sicut superius iam dictum est. ❡ Protinus verò, quod dixeras ô dilecta filiabus Hierusalem, percõtantibus quò abijsset dilectus tuus, dilectus meus descendit ad areolam aromatis, vt pa- *Exod.10.*
scatur in hortis, ipse gratanter acceptum confirmat his verbis. [*Descendi in hortum nucum, ut viderem poma conuallis, & inspicerem si floruisset vinea, et germinassent mala Punica.*] Ita soror mea, vt nouissimè dixisti: Ego descendi, videlicet de cœlis in hortum meum, hortum nucum, factus sum enim ex te muliere, factus sub le- *Galat.4.*
ge, quæ nimirum lex sic mihi est tanquàm hortus nucum. ❡ Deniq; sicut nux sub amaro cortice, intra testam duram, dulcem & ad *Lex, sicut nux est.*
vescendum suauem continet nucleum, ita *2.Corin.3.*
sub amara voce vel occidente litera, & durissimo iugo cæremoniarum, suauem atque viuificantem cõtinet spiritum. Ad quid huc descendi? Vt viderem poma conuallis, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala Punica. Verum quod econtrà euenit, illud cantabile non est, ad Cantica Cãticorum non pertinet: siquidem respicias causam illorum, qui illi descensui meo nimis ingrati fuerunt. Amici nostri & filiæ Hierusalẽ adolescentulæ nostræ iamdudum rem gestam benè nouerunt, secundum illam parabolam *Parabola de agricolis vineæ.*
quam dixi, quę est huiusmodi: Homo erat pa- *Matth.21.*
terfamilas, qui plantauit vineam & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, &c. vsque, nouissimè autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres. Venite, occidamus eum, & habebimus hęreditatem eius, & apprehẽsum eiecerũt eum extra vineã, & occiderunt eum.
❡ Secundum (inquam) parabolam illam, ego *Descendi in hortũ nucum.*
descendi in hortum nucum, id est, sub lege factus sum, vt viderem poma cõuallis, id est, vt consolarer eos, qui me expectabant in spiritu

Psa. 61. Luc. 4. Esa. 5. ritu humilitatis. Iuxta illud: Spiritus domini super me, eo quòd vnxerit me dominus. Ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, &c. Nō solum autem, sed & vt inspicerem, si floruisset vinea: illa nimirum vinea, de qua scriptura prophetica dicit: Vinea facta est dilecto in cornu filio olei, &c. vsque, vinea enim domini exercituum, domus Israël. At illi agricolæ eiecerunt & occiderunt me. Veruntamen licet hæc mihi fecerint, aliqua pars eorum tandem pœnitens istud cantabile dixit. [*Nesciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab.*] Vbinam hoc dictum fuit? Cum dicerent eis amici nostri, certissimè ergo sciat omnis domus Israël, quia dominum eum & Christum Deus fecit hunc Iesum, quem vos Act. 2. crucifixistis: His auditis compuncti sunt cor de & dixerunt ad eos: Quid faciemus viri fratres? Et quidam talium notissimus ita dicit: 1. Timo. 1. Fui blasphemus & persecutor & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. His atque aliis modis dixit pœnitens synagoga, siue aliqua synagogæ pars: Nesciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab. Quare autem sic dixit, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab, & non dixit, conturbauerunt me quadrigæ Aminadab? Considerate amici prius ipsas quadrigas Aminadab, & videbitis multum pertinere ad rem, quod dicit: anima mea conturbauit me, & non dicit, quadrigæ conturbauerunt me. ¶ Quadrigę Aminadab quatuor sunt euangelica sacramenta dilecti, videlicet incarnatio vel diuinitas eius, passio eius, resurrectio eius, & ascensio eius. ¶ Propter huiusmodi quadrigas anima mea (inquit) cō-

Quadriga Aminadab Anima mea coetus pharisaicus. turbauit me, id est, cœtus pharisaicus in seditiones excitauit me, vt talium quadrigarum cursum non possem discernere, videlicet præuenta quadrigarum earundem non bona ęstimatione, secundum suasiones & iniqua consilia illius talis animæ meæ. Cœtus nanque pharisaicus erat vel esse debebat anima mea, id est, ita plebem viuificare vel regere, sicut corpus vel omnia membra corporis viuificat vel vegetat anima: vtpote magistri vel sapientes, legem & prophetas scientes, imo & totam clauim scientiæ tollentes. Talis anima mea conturbauit, vt ad scienciam non possem introire, & intelligere quadrigas Aminadab, quod testimonium Luca. 22. eis perhiberent lex & prophetæ. ¶ In quo, vel vnde dilectus Aminadab? Quò pertinuit, vt tali in re vocaretur Aminadab? In eo nimirum, quod vnus idemque dilectus, rex est & pontifex magnus, & in se vno personam vtranque coniunxit, videlicet sacerdotis & regis, secundum typum vel similitudinem illius viri Aminadab, qui cum esset de tribu regia, scilicet de tribu Iuda, dedit filiam suam in coniugium homini sacerdoti Aaron de tribu Leui, sicut in Exodo scriptum est: Accepit autem Aaron vxorem Elisabeth, filiam Aminadab, sororem Naason, quæ peperit ei Nadab & Abiu & Eleazar & Ithamar. Et ille quidem Aminadab, filiam suam semel datam illi Aaron, ad semetipsum non reduxit aut reducere debuit, iste autem Aminadab, iste dilectus & primogenitus, sacerdotium suū, quod semper ante Moysen & Aaron primogenitorum fuit, pro tempore autem & propter quandam dispensationem, de qua multa essent dicenda, præstitum est tribui Leui: sacerdotium (inquam) suum exultando, & quadrigis iam dictis viam suam currendo, repetiit & ad se reduxit, in omnibus spontaneus, sponte incarnatus & natus, sponte passus, & in ipsa passione sua ipse sacerdos & ipse hostia sponte factus, secundum hoc ipsum nomen Aminadab, interpretatur enim populi mei spontaneus: Non solum autem sacerdotium suum ita repetijt & ad se reduxit, verumetiam ad antiquam speciem formamque pristinam reuocauit, sicut in spiritu prædixerat Dauid: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedech. Igitur anima mea conturbauit me (ait) propter quadrigas Aminadab, videlicet malo zelo ipsa turbata & confusa præ inuidia, causam suam quasi dolendam declamans, eo quod cursores siue aurigas quadrigarum istarum audisset dicentes, quoniam Iesus Nazarenus hic destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. Et multa his similia, seu antè, seu postquam cursum suum perfecit iste Aminadab. Voces autem eiusdem Aminadab currentis in quadrigis suis erant huiusmodi. [*Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, ut intueamur te.*] Tu (inquit) ò Sunamitis, id est, captiua vel despecta, tu ò fides, veri sacerdotij dignitas, propter carnales cęremonias penè obliuioni tradita, ita vt nesciat neque recogitet synagoga, quia non per legem, sed per te, scilicet per fidem, iustificatus est pater eius Abraham, sicut scriptum est: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: reuertere, & iterum dico reuertere, & tertiò dico reuertere, & quartò dico reuertere, videlicet secundum istas quadrigas meas. Nam & ad

Cur Christus hic dicitur Aminadab, quia rex & sacerdos.

Exod. 6.

Psal. 109.

Non per legē, sed per fidem iustificatio est.

Rom. 4.

ad hoc natus, & ad hoc passus sum, vt tu reuertaris, & resurgens, atque ascendens in cœlum, reuersionem tui inclamare non desti-ti. Cumque reuerteris, tu mihi es Sunamitis, quæ vel me vel patrem meum antiquum (Gene.25. / 3.Reg.1.) dierum calefacias secundum similitudinem hanc: Et rex Dauid senuerat, habebatque ætatis plurimos dies. Cumque operiretur vestibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei serui sui: Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram rege, & foueat eum, dormiatque in sinu eius, & calefaciat dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israël, & inuenerunt Abysach Sunamitem, & adduxerunt eam ad regem, (Galat.4.) &c. ¶Hæc denique, sicut & alia sunt per allegoriam dicta, & inter omnia, quæ in figura contingebant, sunt æstimanda. Vestimenta enim, quibus cum operiretur rex Dauid senex, non calefiebat, carnales cæremoniæ sunt, quas ille antiquus dierum Deus cum sibi (1.Cor.10. / Psalm.49.) offerrentur, non delectabiliter accipiebat, imo dicebat: Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hyrcorum potabo? Et multa his similia. Porro Sunamitis, puella speciosa, sola digna est stare coram Deo rege, & in sinu eius dormire, ipsumque calefacere, id est, benè calentem charitatis eius gloriam, scilicet remissionem peccatorum obtinere. Tu ergo Sunamitis reuertere, vt intueamur te, id est, vnde iustificatus est Abraham, inde iustificari sperent omnes, qui volunt esse vel veraciter dici filij Abrahæ, scilicet non ex lege, sed ex fide: & nos intuebimur te, nos gaudebimus super te. Notum hoc debet esse amicis, imo adolescentu- (Chori castrorum. / Ibidem / Roma.10.) larum multitudini, & idcirco dico eis. [*Quid videbitis in Sunamite, nisi choros castrorum?*] Quid, inquam, aliud? Nunquid sanguinem victimarum? Nunquid circumcisionis cauterium? Nihil omnino nisi choros castrorum, id est, laudes siue cantiones prælиantium, prælia laudantium sine cantantium, quod suauissimum, quod verè est pulcherrimum. Immola Deo sacrificium laudis, ait ipse in Psalmista, & redde altissimo vota tua. Laudando chori præliantur, præliando castra laudant, & omnino est iustitiæ Dei subijci, non suam velle statuere iustitiam. Nihil aliud videbitis, aut videre desiderabitis: sed & si quis vestris ô amici auditoribus ostendere voluerit, vos cum spiritu sancto, spiritu consilij (Acta.15.) econtrà dicetis: Visum est enim spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, & ea quæ vobis fieri non vultis, alijs ne feceritis. A quibus custodientes vos, benè agetis. Igitur hoc solum in Euangelio videndum atque prouidendum est secundum fidem patrum, vt sint chori castrorum, chori in vna fide, dicendo idipsum, castra resistendo vsque ad sanguinem contra peccatum. (1.Cor.1.) [*Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis.*] Tibi dico ô Sunamitis, cui dixi reuertere, & quę iam reuerteris, te appello filiam principis, & hęc dico tibi, quia pulchri sunt pedes tui in calceamentis. Quæritis ne adolescentulæ, cur Sunamitem iam dictam nominem filiã principis, vel cuius dicam filiam principis? Discite hoc ex amicis, & ex illo præcipuè, cuius in anima valde claruit illa reuersio, quam inclinans dixi, reuertere, reuertere Sunamitis. (Anima pauli ut Sunamitis reuersa.) Insigniter quippe reuersa est anima illius de lege factorum ad legem fidei. Ille nos filiam principis cognoscere docet his verbis: Scriptum est (inquit) quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. (Galat.4.) Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta, & cætera vsque, Itaque fratres iam non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit, state & nolite iterum iugo seruitutis contineri. ¶Libera illa, cuius secundum scripturam meminit, Sara dicta dicta est. Sara autem interpretatur princeps, & secundum hoc ipsum nomen, & secundum suæ generationis modum, allegoricè designat illam, quæ sursum est Hierusalem liberam, (Filia principis cur dicatur.) quæ est mater omnium secundum fidem, neque enim generat secundum carnem, sed secundum fidem: sicut econtrà ancilla Agar, secundum nomen suum, quod interpretatur aliena, & secundum suæ vel generationis vel conditionis modum illam designat Hierusalem, quæ nunc est & seruit cum filiis suis. Igitur filia principis, pulchra & speciosa Sunamitis, ipsa est fides vel generatio fidei, cui nunc dico, quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis. ¶An non ancilla siue ancillæ filia discalceatis pedibus incedit? (Ancilla discalceata.) Planè discalceatis, & propter hoc ipsum seruilis arguitur conditionis, quia nuditas pedum seruilitatis est argumentum, (Exod.3.) excepto si fiat propter Deum, iuxta illud: Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est. Verum de calceamentis hic agitur non corporis, sed spiritus, in quo discalceatú esse vel discalceatá, summa est ignobilitas, & plusquam seruilis ege-

egeſtas. Idcirco ancillæ calcaneum ſerpens momordit, tu autem ô filia principis benè calceata,caput ſerpentis contriuiſti,tu maximè,ô princeps & domina, ſingularis dilecta, & ſicut iam dixi,vna columba mea,vna genitrici ſuæ,videlicet generationi liberæ,generationi non carnis, ſed fidei, quæ me virum non de carne viri, ſed de ſpiritu Dei concepiſti & peperiſti patrem vel principem filiorum non carnis, ſed fidei vel repromiſſionis. [*Iuncturæ fœminum tuorum, ficut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.*] Laus iſta, laus magna vituperationi illi oppoſita eſt,imo & acerbiſsimæ exprobrationi illius ancillę iam dictæ apud Ezechielem prophetam, dicentem ex ore domini: Et diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas. Diuiſio vel diuaricatio pedum ipſa eſt diſiunctio fœminum, valde vituperabilis, nimirum propter illud, quod ſubintelligitur, videlicet propter multitudinem fornicationum. ¶ Et econtrà iunctura fœminum,ipſa eſt compoſitio vel continuatio pedum,laudabilis,itemque propter illud quod ſubintelligitur, ſcilicet propter pudicitiæ pulchritudinem, ſaluumque ac benè cuſtoditum caſtitatis ſigillum, maximè in te,ô ſingularis & vnica vel nobiliſsima Sunamitis,in te ô dilecta & dilectarum dilectiſsima, quæ prima ſine exemplo iuncturam fœminum tuorum ita cuſtodire propoſuiſti, vt virgo nulli vnquàm cognita vel cognoſcenda viro, digna fieres coniungi tuæ integritatis autori Deo. Quantum eſt hoc decus? Quanta honeſtas? Igitur iuncturæ fœminum tuorum ſicut monilia, id eſt, virginitatis tuæ integritas, perpeſque pudicitiæ cuſtodia,cœleſtibus præſidijs communita.Cuius eſt hoc opus? Cuius virtus? Nimirum Dei altiſsimi.Et hocipſum, ait quidam ſapiens, ſapientia eſt, ſcire, quod continentia donum Dei ſit. Dico igitur non qualiacunque monilia, ſed monilia quæ fabricata ſunt manu artificis,id eſt,quæ ſolus Deus facere & dare poteſt vel potuit. [*Vmbilicus tuus ſicut crater tornatilis, nunquàm indigens poculis.*] Et iſta laus tua,ô libera Sunamitis, oppoſita eſt ancillæ vituperationi,quam apud iam dictum prophetam habemus his verbis: Et quando nata es, non eſt præciſus vmbilicus tuus,& aqua non es lota in ſalutem. Quibus vtique verbis luxuriæ ſuperfluitatem vituperat,quia viris quidem in lumbis,fœminis autem in vmbilico luxuria eſt, teſtante domino, qui de diabolo loquitur ad beatum Iob: Virtus eius in lumbis eius, & poteſtas eius in vmbilico ventris eius. Igitur vmbilicus

Diſiunctio fœminum in ancilla. — *Ezech.16.* — *Iunctura fœminum in libera.* — *Sap.8.* — *Ezech.16.* — *Gregorius* — *Iob 40.*

tuus crater tornatilis, quid eſt niſi ac ſi diceret: Perfecta eſt in te virtus caſtitatis, & liberata ea ab omni carnalis appetitu voluptatis? ¶ Parum quippe fuiſſet ad laudem veræ virtutis, dixiſſe, iuncturæ fœminum tuorum, ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis, niſi & iſtud adderetur, vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquàm indigens poculis,quia videlicet illo præcedenti verſiculo ſolum denegatur opus ſiue affectus carnalis commercij:iſto autem ſequenti appetitus quoque cogitationis, qui ſi ineſſet, nunquàm veraciter diceretur vmbilicus ſic præciſus,imo & circumciſus, vt crater tornatilis, neque adderetur adhuc, nunquàm indigens poculis. Quidnam eſt vmbilico non indigere poculis, niſi non vri vel ſitire per appetitum libidinis? Hinc enim per quendam ſapientem dicitur in mulierem malam: Sicut viator ſitiens ad fontem os ſuum aperiet,& ab omni aqua proxima bibet.Ergo tu ô Sunamitis, ô filia principis, corde & corpore es caſta, mente & carne integra & incorrupta, cogitatione & opere munda. Vt autem perficiatur iſta laus, dicendum, quia locutione quoque vtilis es atque pudica. Hoc eſt, quod nunc dico, ego dilectus tuus. [*Venter tuus, ſicut aceruus tritici uallatus liliis.*] Venter tuus,venter interioris hominis, iuxta quod quodam loco dixi, qui crédit in me,ſicut dicit ſcriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, ipſe eſt ſicut aceruus tritici,id eſt,nunquàm indiget pane verbi Dei, imo abundat omni tritico,quodcunque ſeminauerunt alij. Illuc illatum eſt omne,quod prophetarum fides elaborauit. Exempli gratia,vt Eſaias qui dixit:Et acceſsi ad prophetiſſam, & concepit & peperit filium.Tu enim ô dilecta, tu es illa prophetiſſa,ad quam acceſsit omnis ſanctus & fidelis propheta,ad quam tendebat, & in qua completa eſt omnis ſancta & fidelis prophetia. Hinc venter tuus ſicut aceruus tritici, quod videlicet triticum prudenter congregaſti, meditando in ſcripturis, ſicut dictum eſt quodam in loco: Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. ¶ Huiuſmodi aceruus benè eſt vallatus liliis, quia profectò pulchritudo caſtitatis,ſicut claritudinem ſenſus ad intelligendum ſcripturas efficit,ita & autoritatem parat omni homini,vt dignus ſit foris eloqui ea, quæ intus repoſuit vel contulit verba Dei triticum domini. [*Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. Collum tuum ſicut turris eburnea.*] Et iſta laus liberæ, oppoſita eſt vituperationi ancillæ,imo & ancillarum,quæ ex vna factæ ſunt

Vmbilicus Mariæ crater tornatilis, etc. — *Eccleſ.26.* — *Iohan.7.* — *Venter Mariæ ut aceruus tritici.* — *Eſa.8.* — *Luc.2.* — *Vallatus liliis.* — *Vbera ancillarum.*

duæ. Fili hominis, ait dominus ad prophetam Ezechielem, *Ezech. 23.* duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, & fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt ibi, ibi subacta sunt vbera earum, & fractę sunt mammæ pubertatis earum. Quanta iniuria seruilitatis in illa tali subactione vberum, talique fractura mammarum. Et quantum decus libertatis hic secundum similitudines istas, videlicet hinnulorum gemellorum capreæ atque turris eburneæ. Ergo tu ô libera Sunamitis, *Duo vbera Mariæ.* tu maximè cuius duo vbera sunt gemella, seculis omnibus inaudita, virginitas atque fœcunditas: tu (inquam) ô dilecta singularis, libera es ab omni iugo peccati, secundum istas similitudines hinnulorum capreæ atque eburneæ turris. ¶ Quid est collum tuum, *Eius collum.* vel quale est collum tuum? Vtique non extentum, imo amabiliter demissum, & hæc est humilitas tua, fortitudo magna, fortitudo pulcherrima: verè sicut turris eburnea, quæ & aspectu amabilis, & statura sit fortis. Cui fortis, *Gene. 32.* cui amabilis? Deo fortis, Deo amabilis: diabolo autem terribilis, inaccessibilis. Quomodo ipsi Deo fortis? Nimirum sicut ex istis comprobatur exemplis: Quia si contra Deum fortis fuisti, *Exod. 32.* ait ipse ad patrem tuum fidelem Iacob, quanto magis contra homines prę[ua]lebis? Ad Moysen autem: Cerno (inqui[t]) quòd populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Et non dimisit eum, imo tam diu luctatus est, vt videns Deus quòd eum superare non posset, diceret illi: dimisi iuxta verbum tuum. Quali fortitudine luctabatur iste vel ille? ¶ Profectò humilitate sicut & de isto Psalmista dicit: *Psal. 105.* Si non Moyses electus eius stetisset in contractione, id est, in nimia mentis humilitate in conspectu eius: de illo autem propheta Osee, *Osee 12.* cum dixisset: In fortitudine sua directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus est: confestim, fortitudinis eius exprimens modum, subiunxit: Fleuit & rogauit eum. Igitur ô dilecta collum tuum, quod est humilitas tua, *Humilitas turris eburnea.* turris eburnea, id est, fortissima est atque pulcherrima: quam respiciens altissimus dedit tibi gemellos istos dulces hinnulos, duo vbera hæc, virginitatem atque fœcunditatem, & ecce habes tria insignia hæc: tertium quippe humilitas tua est. [*Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis.*] In quo oculi tui sicut piscinæ? Nimirum in eo, quod non deficiunt eis aquæ, & tu maximè præ cunctis mortalibus semper compuncta corde, dicere potes: *Psal. 41.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: Propterea dixi, sicut piscinæ non qualescunque, sed piscinæ in Esebon, *Esebon.* id est, in maxima compunctione. Esebon quippe interpretatur, cingulum mœroris, vnde & congruè nomen hoc magnitudinem significat compunctionis. Quæ sunt in porta filiæ multitudinis, *Num. 32.* id est, in prima portione terræ promissionis. Esebon quippe ciuitas fuit Seon regis Amorræi, qui regnauit in Esebon, & ipsa data est filijs Ruben in possessionem trans Iordanem: Filii autem Ruben (ait scriptura) & Gad venerunt ad Moysen & Eleazarum sacerdotem, & petierunt terram illam, præcepitque Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum dicens: Si transierint filii Gad & filii Ruben vobiscum Iordanem omnes armati ad bellum, date eis terram Galaad in possessionem. Rectè ergo dicitur, quæ sunt in porta filiæ multitudinis, quia prima fuit possessio gentis, quæ in Aegypto multiplicata, ingrediebatur terram promissionis. Hoc ad mysterium valde pertinuit, scilicet piscinas taliter designare, quæ sunt in porta multitudinis, sunt enim prima experimenta supernæ dulcedinis beatæ possessionis, ita vt iam veraciter dici possint terra promissionis, secundum magnum sacramentum scripturæ dicentis: Cumque cepisset eam, videlicet Cariathsepher, quod interpretatur ciuitas literarum, Othoniel filius Ceuez, *Iosue 15. Iudic. 1.* frater Caleph minor, dedit ei Caleph Axam filiam suam côiugem, quam pergentem in itinere monuit vir suus, vt peteret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset, sedens in asino, dicit ei Caleph: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi, da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleph irriguum superius, & irriguum inferius. ¶ Secundum facti huius similitudinem, irriguum superius accipit anima, *Irriguum superius & inferius.* cum se in lachrymis cœlestis regni desiderio affligit: irriguum verò inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. Igitur in his verbis, oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis, hic sensus est mysticus, ac si diceretur: Oculi tui præ amore vel desiderio dilecti, quo langues & compungeris, fluunt lachrymis, & istæ lachrymę piscinæ sunt in Esebon, id est, aquæ manantes cingulo mœroris, ista compunctio terra est irrigua aquis, principium quoddam supernæ dulcedinis & æternæ hæreditatis, sicut illa Esebon & terra trans Iordanem, prima fuit possessio terræ promissionis, illi filiæ

multi-

multitudinis, scilicet Israeliticæ plebi: cuius multitudine non pauciores sunt, qui ascenderunt vel ascendunt, vt repromisiónem accipiant æternæ hæreditatis. [*Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.*] Verè ingenua, verè libera Sunamitis, nasum habens egregium, at illa ignobilis ancilla nasum habet præcisum, sed & aures eius præcisæ sunt, sicut dictum est per prophetam superius memoratum. Propterea ô Ooliba hęc dicit dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, &c. vsque Nasum tuum & aures tuas pręcident, & qui remanserint, gladio concident. Vt dictum ita & factum est. Nunquid enim illa talis ancilla nasum habet aut aures? Si nasum haberet, aliquid de longinquo sentiret, aliquid de futuro seculo cogitaret aut desideraret. Si aures haberet, non solum literam attenderet, sed & viuificantem in litera spiritum audiret. Nũc autem solis præsentibus delectatur, neque audit eum, qui toties ad audiendum inuitat, dicendo, qui habet aures audiendi, audiat. Igitur neque aures neque nasum habet. ¶ Tu aũt ô libera, nasum integrũ, nasum, vt iam dictum est, habes egregium, quæ sano odoratu sentis & appetitu traheris, non eorum quæ videntur, sed quæ non videntur, secundum illud: Est enim fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Quomodo tibi est nasus eiusmodi? Sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum, id est, contra cruentum supradictæ ancillæ filium. Damascus nanque interpretatur bibens sanguinem, & illum significat, de quo Apostolus loquitur, dicens: Sed quomodo tunc is, qui secũdum carnem natus est, persequebatur eum, qui secundum spiritum, ita & nunc. Fortissimo speci ac discretionis naso opus erat contra omnem eiusmodi falsum fratrem, ludendo persequentem, persequendo ludentem, ne vsquequaque illudat: & si corpus lædit, saltem animam non decipiat. Et fortis vtique est nasus iste discretionis, sicut turris Libani, dum ritè spernendo visibilia, & sperando inuisibilia, fortiter resistit, neque frangitur visibilium incommodis, iuxta illud: Deduxisti me, quia factꝰ es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Quomodo turris ista respicit contra Damascum? Nimirum sensui eius sensum habendo cõtrarium, iuxta illud: Qui enim secũdum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt: qui verò secundum spiritum, quæ sunt spiritus, sentiunt. Est autem in respectu isto etiam manifestum Damasci, idem filij aucillæ, opprobrium. ¶ Sicut enim in interiori homine Damascus ille perdidit omnem discretionis & spiritualis intelligentiæ nasum, sic & exterius quoque quendam perdidit nasum suum, nasum magnum, scilicet ciuitatem Hierosolymam, & nobile templũ, & cætera insignia, quæ destructa sunt: quibus ablatis, ita ignominiosa facta est circumcisio carnalis, sicut naso præciso deformis efficitur facies cuiusque hominis, & idcirco quæ respicit, ipsa etiam talem Damascum contemnit & dicit: Tu ancilla superba cum filio tuo Damasco, quid faceret si vel tu nasuta, vel si ille nasus tuus esset: cum nec saltem exterius nasum habens, pulchram te existimes? Quid (inquam) faceres, si templum tuum & ciuitas tua permansisset? Benè igitur ô libera Sunamitis nasus tuus contra Damascum respicit firmiter stans sicut turris Libani. [*Caput tuum ut Carmelus, & comæ capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus.*] Carmelus scientia circumcisionis interpretatur. Caput verò principale est corporis, & pro corde accipitur, quod principale est interioris hominis, iuxta illud: His ergo fieri incipientibus, leuate capita vestra, id est, exhilarate corda vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Igitur caput tuum vt Carmelus, id est, cor tuum scientiam circumcisionis habet, vt legitimè & sicut necessarium est circumcidatur, quisquis secundum Deum & secundum fidem, quæ in te est iustificari vult. ¶ An non & Moyses circumcisionem istam præscripsit, circumcisionem cordis? Circumcidite igitur, ait ipse in Deuteronomio, pręputium cordis vestri, & ceruicem vestrã, ne induretis amplius. Quid est ista circumcisio, nisi perfecta Dei dilectio? Nam & in alio loco, cum dixisset: Circumcidet dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, ita subiunxit: Vt diligas dominũ Deum in toto corde tuo, & in tota anima tua. ¶ Porro circumcisionis carnis scietiam veram in hoc habes, vt non dubites illam cessare debuisse, ex quo venit, & manifestatũ est semen, cuius venturi fidem habens Abraham, signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. ¶ Dixi de scientia circumcisionis, quid dicam de scientia legis? Hoc nimirum quod omnẽ illam, scilicet cęremoniarum legẽ, spiritualiter intelligis. Hoc est quod dico, & comæ capitis tui sicut purpura regis, iũcta canalibus. Comę capitis, id est, sensus cordis tui in meditando vel cogitãdo mysteria legis Dei. Exempli gratia, quid mysterii contineat vitulus immaculatus, iussus offerri pro peccato sacerdotis, qui peccauerit & populum derelinquere fecerit, quid hyrcus de capris, qd capra, & quid ouis, quid turtur, & quid pullus colum-

Marginal notes (left column): Nasus ancillæ præcisus. — Ezech. 23. — Matth. 13. — 2. Cor. 4. Hebr. 11. — Damascus. — Galat. 4. Gen. 21. — Nasus sicut turris Libani — Psal. 60. — Rom. 8.

Marginal notes (right column): Caput pro corde aliquando ponitur. — Circumcisio cordis. Deut. 10. Deut. 30. — Gen. 17. Rom. 4. — Scientia legis & cæremoniarum, scilicet spiritualiter.

Leui. 4. Leui. 5. &c. columbæ, cunctus ritus sacrificij: meditando, inquam, in his, & in cæteris huiusmodi, comæ capitis tui, id est, sensus cordis tui sunt, sicut purpura regis, videlicet cuncta referendo ad sacramentum passionis dilecti tui, qui propter ipsum, quod passus est, rex constitutus & gloria & honore coronatus, Hebr. 2. sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

Purpura regis passio Christi est. ¶Et rectè passio regis dicitur purpura regis, non solum propter purpureum colorem sanguinis, quem in passione effudit, verum etiam propter purpuram derisoriam, quam circumdederunt ei: protinus tribus pœnis passionum consummandum, scilicet flagellandum, crucifigendum, lancea percutiendum. Matth. 27. Nam illi quidèm irridentes purpuram circumdederunt ei, tanquàm regi, sed ille seriò & purpuram admisit, & calamum pro sceptro suscepit in dextera, quia certissimè per hæc fiebat, vt & in cœlo & in terra purpnram regni, & sceptrum acciperet imperij. Proinde purpura illa rectè dicitur iuncta canalibus, quia sicut purpura eo magis tingitur, & pretiosior fit, quò vicinius atque diutius iuncta fuerit tincturæ canalibus, ita passio dilecti eo gloriosior est, quo amplius præ cunctis sacrificijs processit secundum consilium diuinitatis, cuius videlicet consilij arcana, quasi quidã canales sunt, per quos cucurrit pretiosissima hæc tinctura purpurea, qua dilectus iste, qui erat virginitate candidus, factus est morte vel passione sua, & permanet in æternum rubicundus, Deus verè gloriosus, & homo valde speciosus, & in vtraque substantia rex vnus semper & vbique victoriosus. [*Quàm pulchra es, & quàm decora charißima in delicijs. Statura tua aßimilata est palmæ, & ubera tua botris.*] Decora in delicijs. Quid est in delicijs pulchram & decoram esse, nisi in abundantia gratiæ mansuetudinem summamque humilitatem cordis habere? Denique dona gratiarum & intelligentia scripturarum siue sacramentorum cœlestium verè sunt deliciæ, & humilitas cordis vera pulchritudo est, res decora, & Deo amabilis virtus est. Hæc in te coniuncta sunt ô charissima, tales deliciæ, talisque pulchritudo. Quod enim dixi? Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Et ne dubium sit, cui palmæ dicam adhuc. [Dixi *ascendam in palmam & apprehendam fructus eius: Et erunt ubera tua sicut botri uineæ, & odores tui, ficut malorum: guttur tuum, ficut uinum optimum.*] Magna igitur humilitas, quam ista pulchritudo sonat: statura tua assimilata est palmæ, quia tale est, ac si dicam, mihi assimilata es omni habitu mentis tuæ, mihi, inquam, assimilata es in eo, quod in crucem ascendi mitis & humilis corde. Hunc ergo ascensum meum futurum dixi, nec quisquam amicorum dubitauerit, quin dixerim tibi. Si enim ipsis amicis dixi: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius Mat. 16. 20. hominis tradetur ad crucifigendum, & alia multa ad hunc sensum pertinentia, imo si & inimicis dixi: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, quanto magis Iohan. 12. charissima dixi, aut dicere debui: Ascendam in palmam & apprehendam fructus eius, & erunt vbera tua sicut botri vineæ, & odores tui sicut malorum: guttur tuum, sicut vinum optimum? Ascendam in palmam, exaltabor in crucem. Hoc erat dicere, exaltabor in crucem victoriosam, & moriendo morte fructuosa, operabor velociter salutem omnium credentium, & deinde doctrina tua, doctrina legalis atque euangelica, tempore opportuno palàm prædicabitur, sicut in autumno dulces botri comeduntur, & bonus vbique diffunditur odor bonorum operum tuorũ, & dulcissimum atque delectabile mihi erit eloquium tuum sicut vinum optimum. Tu autem ad hæc: [*Dignum dilecto meo ad potandum, labijsque & dentibus eius ad ruminandum.*] Et reuera, vt dicis, ita est. Sicut enim vinum optimum dignum regibus est ad potandum, labijs & dentibus eorum ad ruminandum, sic eloquium tuum dignum mihi est ad audiendum, cunctisque amicis & testibus meis ad prædicandum. Quid faciemus, vel quo ibimus cum tantis istis dilectis delicijs? Nostri enim, qui primi ad istas delicias vocati sunt, Luc. 14. venire nolunt, sed abierunt negligentes, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam, reliqui verò renuerunt amicos nostros, & contumelia affectos occiderunt. Quid igitur faciemus? [*Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in uillis. Mane surgamus ad uineas, uideamus si floruit uinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica. Ibi dabo tibi ubera mea. Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Omnia poma noua & uetera, dilecte mi, seruaui tibi.*] Hæc ego dilecto meo locuta sum, & ad me conuersio eius, Egrediamur in agrum. videlicet non improbando, imo propositum hoc habendo, vt egrederemur, quippe qui iamdudum dixerat ad ciues suos: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua, & hoc dicto pauca interlocutus ipse transiens, per medium illorum ibat, significans vtique transiturum se à suis ciuibus, & egressurum in agrum, & commoraturum in villis. Itaq; concordans proposito Dei: veni (inquam) dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur Commoremur in uillis. in

in villis, vt videlicet qui erant agrestes, fiant domestici: qui erant villani, fiant ciues Dei, & iuxta propheticum oraculum: Lætetur deserta & inuia, & exultet solitudo, & floreat *Esa 35.* quasi lilium, germinans germinet, & exultet lætabunda & laudans, & gloria Libani detur ei, gloria scilicet hæc, vt videant gloriam domini, & decorem Dei nostri, cuius visione indignum se Libanus iste, id est, populus Iudaicus facit, repellendo verbũ Dei. Illuc egrediamur, ibi commoremur, & ibi commorantes mane surgamus ad vineas, sine dubio iam illic nostra commoratione propagantes. Videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica. *Si floruit vinea.* Nam tunc floruit vinea, sed iam in villis eiusmodi de carne gentilium agrestium nati sunt aliqui, qui sint ad vitam æternam præordinati, sine dubio mox credituri, & tunc flores fructum parturiunt, si dociles inueniuntur ad benè operandum: tunc etiam floruerunt mala punica, si inueniuntur in illis aliqui, quorum fides vsque ad martyriũ durare sufficiat, quod sine dubio futurum est. ¶ Ibi dabo tibi vbera mea, *Ibi dabo tibi ubera mea.* scilicet nutriendo multitudinem filiorum, quos in nouam infantiam fœcunda tibi pariet gratia. Vnde hoc ita certum, quòd multitudo filiorum nasci debeat illic, vbi hactenus sterilitas fuit? Videlicet tam ex scripturarum testimoniis, quæ testantur ita debere fieri, quàm ex præsentibus experimentis, quia mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. ¶ Mandragora mala habet suaue olentia, *Mãdragora. Gene. 30.* quæ & ἀνθρωπόμορφος appellatur, quòd habeat radicem, formam hominis similantem: cuius cortex vino mixtus, ad bibendum datur his, quorum corpus propter curam secandum est, vt soporati dolorem minimè sentiant: sterilibus quoque mederi fertur, vt concipiant. Mandragoræ ergo dederunt odorem in portis nostris, *Quomodo gẽtes venerunt ad fidem.* id est, experimenta præsto sunt, quòd iam fieri debeat illud, quod gentilitati hactenus sterili spiritus propheticus promittit: Lauda (inquiens) sterilis, quę non paris, decanta laudem, & hinni quæ non pariebas, quoniam multi filii desertæ magis, quàm eius quę habet virum, &c. *Esa 54.* In portis (inquam) nostris, id est, dum adhuc sumus in finibus nostris, in finibus Iudaicis, sensimus odorem huiusmodi. Venerat enim iam Aethiops eunuchus odorare in Hierusalem, *Acto. 8.* & reuertebatur sedens super currum suum, legensque Esaiam prophetam, cum ecce sentiens spiritus sanctus odorem eius, dixit ad Philippum: Accede & adiunge te ad currum istum. Sed & tunc eramus in portis nostris, quando odorem dederunt in cõspectu domini eleemosynæ Cornelii centurionis. *Acto. 10.* Ad quem odoré & illud pertinet, quòd postmodum cuidam amicorum talis visio per noctem ostensa est: Vir macedo quidam erat, stans & deprecans eum, dicens: Transiens in *Acto. 16.* Macedoniam, adiuua nos. His atq; aliis modis odorem dederunt mandragoræ in portis nostris, fœcunditatem significantes de loco sterilitatis. ¶ Nunquid autem ibi tantummodo vbera mea dabo tibi? *Noua & vetera seruaui tibi.* imo & omnia poma noua & vetera, dilecte mi, seruaui tibi. Quàm diu paruuli fuerint hi, qui in loco vbi dicebatur: Non plebs mea vos, *Osee 1.* nascentur filii Dei viuentis, quàm diu (inquam) imbecilles erunt ad audiendum grandem sermonem, eisque lacte opus erit, non solido cibo, *Roma. 9. Heb. 5.* tam diu dabo vbera mea: cum autem perfecti fuerint, & pro consuetudine exercitatos sensus habuerint ad discretioné boni & mali, tunc cibum solidum tibi in illis, quia omnia noua & vetera, omnia veteris ac noui testamenti sacramenta seruaui tibi, conferens in corde meo, proferenda in tempore suo, *Luc. 2.* in tempore opportuno.

FINIS LIBRI SEXTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER SEPTIMVS.

Prelia egressus dilecti & dilectæ in agrũ ad gẽtes. FActum est ô dilectissima dilecti, factum est, vt dixisti, veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Felix dies, felicia nobis tempora huius egressus vestri ad nos ab illis, qui repulerunt vos, dicentibus amicis & vestri consilij conscijs ad illos. ❡ Vobis quidem oportebat primum *Act.13.* loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitę, ecce conuertimur ad gentes. Nunquid verò nõ solum illud audierant dictum propheticum, *Esa.49.* quod subiunxerunt, dicentes: Sic enim pręcepit nobis dominus, Posui te in lucem gentibus, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ? Imo & cætera quàm multa huius gratiæ oracula, & istud secretissimum audierant & intellexerant, quod tu hic ô gratia plena dixisti: Veni dilecte mi, egrediamur in agrũ commoremur in villis. O quantum gaudium, quãta exultatio illius sterilis & desertæ, quæ non habebat virum, quando certum de scripturis propheticis egressus vestri ad ipsam & suæ sa- *Esa.45.* lutis audiuit testimoniũ. Audientes autẽ gen- *Actorum 13.* tes, ait illa scriptura, gauisæ sunt, & glorificauerunt verbum domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam ęternam. Secundum illud gaudium præsenti loco loquitur ipsa exultans & lætabunda & laudans.

CAP. VIII. [*Quis mihi det te fratrem meum, sugentem ubera matris meæ, ut inueniam te foris & deosculer, & iam me nemo despiciat? Apprehendam te & ducam te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex uino condito, & mustum malorum granatorum meorum.*] Ista admiratiua percontatio, quis mihi det te, similis *Luc.1.* illi est, & vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me: & ista exultatio, inueniam te foris & deosculer, & iam nemo despiciat, similis est illi responso tuo ad angelum, ecce an- *Ibidem* cilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Similis nanque est, vel quæ hęc dicit, sicut decet filiam similem esse matri. An nõ tu mater eius, quæ vitam & salutem peperisti? *Gentiũ populus filia mariæ.* An non filia tua hæc est, videlicet imitatione fidei? Si Abraham pater gentium, & Sara ma- *Gen.17.* ter gentium rectè dicitur & est, videlicet propter fidem, quanto magis tu ô fidelissima fidelium mater es omnium nostrum? propterea dicit ista valde attonita propter auditum supradictũ magna gaudij multitudine: Quis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ? Fratrem suum dicit dilectum suum, & describit eum dulci descriptione, sugẽtem (inquiens) vbera matris meæ. Cuius matris meæ, nisi virginis Mariæ? ❡ Propterea de patre nihil dixit, quia videlicet in fratre isto, vt conciperetur vel nasceretur, fieretq; filius naturæ vel carnis nostræ, vir nihil patrauit. Totum quòd frater noster est, de matre est. *Christus frater noster est ex matre tantum.* Matris vbera suxit, sed non de patris radice fluxit. Mater ista, mater est, quia caro ista, caro nostra, & fides ista, fides tua ò Maria, fides nostra est. Non se capit intus magnitudo gaudij, intus in corde credentis, & felicitatem suam admirantis, quòd Deus filius Dei, frater eius factus sit, frater eius ô mater ex te, cuius vbera suxit. Erũpit & clamat, Quis mihi det te fratrem meũ, sugentem vbera matris meæ, & adijcit, vt inueniam te foris & deosculer, & iam me nemo despiciat? Despiciebatur ẽm, *Ephe.2.* vtpote sterilis & deserta sine viro, id est, sine *Roma.3.* Deo in hoc mundo: despiciebatur, inquam, *Galat.6.* & dicebatur præputium (vt Apostolus ait) ab *Esa.54.* ea, quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, & erat alienata à conuersatione Israël. *Galat.4.* Inueniam ergo te (inquam) foris & deosculer, & iam me nemo despiciat. *Inueniam te foris.* Videlicet cũ possim dicere illud verissimum, quia multi filii *Hebr.13.* desertæ magis, quàm eius quæ habet virum. *Psal.68.* O frater vineæ, ô sugens vbera matris meæ, quid est inuenire te foris? quid est te deosculari? Inuenire te foris, est exire ad te extra castra, qui sicut extra portam passus es, ita extraneus fratribus tuis & peregrinus filiis matris tuæ factus es, teque deosculari, impropperium tuum venerari, & sacramenta pietatis tuæ familiariter cognoscere est. Nam in quantũ illa cognosci mus & diligimus, in tantũ te amabilẽ amãtes deosculamur. Quis fructus, quod emolumentum huiusce inuentionis, huiusce deosculationis? Apprehendam te (inquit) & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meę, ibi me docebis. Quomodo fiet hoc? videlicet cum tuis fuero poti-